

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

HARIDUSSAADETE TOOTMINE
EESTI RAHVUSRINGHÄÄLINGU TELEPROGRAMMIDES

Bakalaureusetöö

Autor: Piret Eero
Juhendaja: Aune Unt, MA

Tartu
2012

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	4
1. Uurimuse lähtekohad.....	6
1.1. Hariduse roll avalik-õiguslikus ringhäälingus	6
1.1.1. Haridus Euroopa avalik-õiguslikes telekanalites.....	6
1.1.2. Haridussaated ETV-s ja nende muutumine.....	9
1.2. ERR-i eesmärgid hariva sisu edastamiseks	13
1.3. Haridussaadete planeerimine ETV-s	15
1.4. ETV haridustoimetuse kui kompetentsikeskuse	17
2. Uurimisteema ja -meetod.....	20
2.1. Uurimisküsimused	20
2.2. Meetodi kirjeldus	20
2.2.1. Valim.....	21
2.2.3. Intervjueeritavate tutvustus	22
3. Uurimistöö tulemused.....	24
3.1. ETV haridustoimetuse toodang	24
3.1.1. Toodanguliigid	24
3.1.2. Toodangu sisuvaldkonnad.....	28
3.1.3. Toodangu temaatika.....	31
3.2. Välisrahade jõudmine haridustoimetusse	32
3.2.1. ERR-poolne huvi	35
3.2.2. ERR-lt tellitud saated.....	37
3.2.3. ERR osaleb projektikonkursil või telesaate hankel	38
3.3. Välisrahade eest tootmine haridustoimetuses	38
3.3.1. Töö- ja tootmiskaht.....	39
3.3.2. Sisutootmine.....	40
3.3.2.1. Etteantud temaatika	40
3.3.2.2. Rahastajate roll sisutootmisel.....	41
3.3.2. Välisrahade mõju	44
4. Järeldused ja diskussioon.....	47
5. Kokkuvõte.....	51

Summary	53
Kasutatud kirjandus	55
Kasutatud suulised allikad	55
Kasutatud internetiallikad	56
Lisade loetelu	57
Lisa 1. Ekspertintervjuude transkriptsioonid	57
Lisa 1.1. Marika Kaasik	57
Lisa 1.2. Tiina Kangro	61
Lisa 1.3. Margit Meiesaar	70
Lisa 1.4. Aivi Parijõgi	75
Lisa 1.5. Heidi Pruuli	81
Lisa 1.6. Piret Suurväli	88
Lisa 1.7. Ene-Maris Tali	97
Lisa 7. EBU terminite selgitus	104
Lisa 8. Haridustoimetuse toodang uuritava perioodi vältel	106

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida haridussaadete ja nende tootmist Eesti Rahvusringhäälingu telekanalites ETV ja ETV2 ajavahemikus 1. september 2008 – 31. detsember 2011.

Uurimiseks on valitud periood 1. september 2008 – 31. detsember 2011 ehk 3,5 telehooaega, kuna 1. juunist 2007 tegutsevad Eesti Raadio ja Eesti Televisioon ühise asutusena Eesti Rahvusringhääling (edaspidi ERR) ning seoses uue juhatuse tööle asumisega läbis Eesti Televisioon ja selle programmipoliitika värskenduskuuri. Täpsemalt keskendub töö perioodile 1. septembrist 2008 kuni 31. detsembrini 2011, sest ETV peatoimetaja Heidi Pruuli asus ametisse 1. oktoobril 2007 ning alles pärast seda kinnitati ametisse toimetuste juhid, sealhulgas haridus- teadus- ja keskkonnasaadete toimetuse (edaspidi haridustoimetuse) juht Piret Suurväli. Tema esimesed ideed ja algatused jõudsid eetrisse alles 2008. aasta sügishooajal.

Avalik-õiguslik ringhääling peab lisaks kultuuri säilitamisele ja uudiste edastamisele tegelema ka ühiskonna harimise ja arendamisega. ETV-s on haridussaadete tootmise eest vastutav just haridustoimetuse, kuna pärast ERR-i tekkimist loodud toimetusiüksused pidid saama oma valdkonna kompetentsikeskusteks, mis loovad eritüübilist meediasisu erinevatele sihtrühmadele ja mille liikmed on oma valdkonna professionaalid, kes toodavad uusi ideid ja tagavad saadete kvaliteedi.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida hariduse rolli ja selle muutumist avalik-õiguslikus televisioonis, hariduse rolli hetkeseisu ERR-i teleprogrammides, haridussaadete teletootmist ja sellega seotud olukorda ning püüda saada selgust, kuidas ning milliste vahenditega ETV haridustoimetuse ülesandeid ellu on viidud ja milline on tulemus.

Kuna suur osa ETV haridustoimetuse toodangust on toodetud välisrahade eest, keskendub töö ka selle tagamaade selgitamisele – miks on selline olukord kujunenud, kes on saadete rahastajad, kuidas mõjutab välisrahastus toimetust, saadete sisu ja programmi üldisemalt? ERR peab avalik-õigusliku meediaorganisatsioonina oma programmi edastamisel sõltumatu

olema ning lähtuma vaid ringhäälinguseadusega talle pandud kohustustest. Seega on sõltumatuse küsimus oluline.

Valitud teemal pole varem uurimistööd tehtud, kuid teema vajalikkust ja tähtsust põhjendab just asjaolu, et haridusliku sisu pakkumine on avalik-õigusliku ringhäälingu üks peamisi kohustusi. Käesolev töö aitab tuua selgust, kuidas ERR on selle ülesandega hakkama saanud.

Uurimus põhineb esiteks dokumentatsioonil, mis reguleerib ERR-i tegevust (arengukavad, aruanded, siseaudit, toimetustjuhi tegevusplaanid ja aruanded) ja teiseks uuritava perioodi vältel haridustoimetuse alt saateid tootnud ja juhtival kohal olnud isikutega tehtud ekspertintervjuudel (produtsendid, toimetajad, toimetuse juht ja peatoimetaja) ja selle teiste valdkonnaga seotud ekspertide intervjuudel. Haridustoimetuse toodangut, mis uuritava perioodi vältel ERR-i teleprogrammide eetris oli, on uuritud ETV haldusprogrammi Provys ehk Kriimsilm abil.

Töö on jagatud viieks suuremaks peatükiks ning alapeatükkideks. Töö esimeses osas on välja toodud töö lähtekohad. Teine peatükk kirjeldab uurimise metodoloogiat ja valimit, kolmandas tuuakse välja peamised uurimistulemused, neljandas peatükis on uurimuse järeldused ja diskussioon ning viies peatükk on kokkuvõtte tööst. Töö lõpus on viidatud kirjanduse loetelu ning tööle on kaheksa lisa.

1. Uurimuse lähtekohad

1.1. Hariduse roll avalik-õiguslikus ringhäälingus

Et avalik-õiguslik ringhääling peab rahvast harima, on üld-euroopalik arusaam ja kehtib pea kõikides Euroopa avalik-õiguslikes ringhäälingutes. Christian S. Nissen on välja toonud, et tänu sellele, et avalik-õiguslik ringhääling on kõikideni jõudev massimeedium, on selle põhiolemuseks kodanikke valgustada ja harida ning lahutada nende meelt. Ka massimeedium peab järjest rohkem pakkuma nõ personaalseid teenuseid ehk teenuseid kitsale ringkonnale. Seega ei tohi jälgida ainult enamuse huve ühiskonnas, vaid tähelepanu tuleb pöörata ka vähemusele ehk siis pakkuda nišisaateid, milleks võib pidada ka haridussaateid. (Nissen 2006)

Bernie Grummelli sõnul on haridusvaldkond avalik-õiguslikes ringhäälingutes pingeseisundis, kuna ühelt poolt tuleb täita sotsiaalseid ja poliitilisi eesmärke, mis avalik-õiguslikule ringhäälingule seatud on, ent teisalt tuleb hakkama saada rahalise reaalsusega, kus valitseb ressursipuudus. (Grummell 2009)

1.1.1. Haridus Euroopa avalik-õiguslikes telekanalites

Viimaste aastakümnete jooksul on paljude Lääne-Euroopa riikide huvi ja riiklik eelarve haridussaadete edastamiseks vähenenud. Avalik-õiguslikud ringhäälingud, kelle üheks peamiseks kohustuseks on edastada hariduslikku sisu, peavad tänapäeval võistleva kommertstelekanalitega vaadatavuse pärast, arvestama kiiresti areneva tehnoloogia, meedia tarbimise muutuste ning riigipoolsete eelarvekärbetega. (Lukács 2006: 1)

Hariduse roll avalik-õiguslikus ringhäälingus võib olla kolme erineva funktsiooniga:
(Groombridge 1983 ja Tunstall 1993; Grummell 2009: 268 kaudu)

- Kooolitusprogramm
- Üldistele teadmistele keskenduv programm, mis mõjutab inimeste hoiakuid ja vormib nende teadvust

- Turust mõjutatud eesmärkidega programm, mida kutsutakse *edinfotainment* ehk hariv meelelahutus

Need kolm punkti kirjeldavad kõige paremini, milline võib hariduse roll avalik-õiguslikus ringhäälingus olla. Grummell näeb just viimases ehk harivas meelelahutuses osakaalu kasvamist (Grummell 2004; Grummell 2009: 269 kaudu). Grummelli sõnul on kõikjal Euroopas haridus integreeritud üldisesse programmi, selle asemel, et mingitele kindlatele kitsastele sihtgruppidele saateid toota. (Grummell 2009)

Et vaatajaid meelitada, on haridussaadete tootjad võtnud omaks uue programmi stiili ning lõiminud haridusliku materjali meelelahutuslikuga. Sellist trendi on haridusliku meedia valdkonnas täheldatud erinevates avalik-õiguslikes ringhäälingutes üle terve Euroopa.

Mirko Lukácsi sõnul on kommertskanalid avalik-õiguslike ringhäälingute strateegiat ja struktuuri kogu Euroopas tugevalt mõjutanud. Eriti on need mõjutanud auditooriumi killustumist ja avalik-õiguslike ringhäälingute suuremat tähelepanu pööramist reitingutele, mitte auditooriumi vajadustele. (Lukács 2006: 2)

Haridussaadete edastamine on oma prioriteetsust kaotanud mitmetes riikides just hilistel 1980ndatel ja 1990ndatel aastatel ägeda konkurentsi tõttu kommertskanalitega ning struktuuris toimunud ümberkorralduste ja suurte eelarvekärbete tõttu. Näiteks Taanis sulges Danish Broadcasting Corporation (DR) oma haridustoimetuse 1989. aastal, sest haridusvaldkonna finantseerimispõhimõtted riigis muutusid. Belgias muutus avalik-õiguslik kanal BRTN (Belgische Radio- en Televisieomroep Nederlandstalige Uitzendingen) ümberkorralduste tõttu uueks avalikkust teenindavaks erakanaliks VRT (Flemish Radio and Television Network Organization), mille raames muutus haridussaadete programmi maht võrreldes varasemaga väiksemaks. (Lukács 2006)

Olukorras, kus rahaline stabiilsus on kõikuma löödud ning konkurents erakanalitega on järjest suurem, saavad avalik-õiguslikele organisatsioonidele haridusliku sisu pakkumiseks abiks olla erinevad sihtotstarbelised meediarahad.

Näiteks Iirimaal, kus haridusliku sisu rahastamine sealse avalik-õiguslikus ringhäälingus RTE (Ireland's National Television and Radio Broadcaster) muutus juhuslikuks ja

ebapiisavaks, aitasid ühe näitena seda stabiliseerida Euroopa Liidu populariseeritavad elukestva õppe ja teadmispõhise ühiskonna programmid. (Grummell 2009)

Just teadmispõhise ühiskonna arengu programmi ja haridusvaldkonna seostamine oli indikaatoriks Euroopa Komisjonile, kes hakkas avalikes teenustes nägema võimalust oma sõnumit levitada ning see omakorda lõi hariduse ja ringhäälingu valdkonna jaoks uue majandusliku keskkonna. Selle tulemusena liikus mitmel pool Euroopas haridussaadete fookus spetsiifilistelt haridusteamadelt ja sihtgruppidele üldauditooriumile. (Grummell 2009)

Tekib küsimus – kas avalik-õiguslikele ringhäälingutele kehtiv missioon avalikkust valgustada kehtib ka tänapäevases kaasaegses ühiskonnas ja muutunud põhimõtetes? Mida tähendavad muutused ühiskonnas ja meedias hariduslikule sisule?

Lukács on hariduslikku sisu mõjutavad muutused kategoriseerinud järgnevalt (Lukács 2006: 2):

- Ühiskondlikud muutused

Demograafilised, tehnoloogilised, majanduslikud, teaduslikud ja poliitilised arengud paistavad olevat põlvkonnast põlvkonda suurenenud ja on aina keerulisemad aru saada poliitikutele, harijatele ja meediapoliitika tegijatele.

- Muutused meediamaaastikul

Need muutused on väga tihedalt seotud sotsiaalsete muutustega. Arvutid, internet ja mobiiltelefonid on hea näide mõjust, mida meedia omab nüüd inimeste privaatelu, töötamise ja kommunikatsioonimustrite üle, ilma et sisu, mida need meediumid pakuvad, oleks oluliselt muutunud. Et saada aimu, milliseid muudatusi massi- ja personaalmeedia maastikul esineda võib, tuleb uurida meedia tehnoloogia muutusi.

- Meediapoliitika mõjutused

Siinkohal on oluline jälgida, kas algupärased motiivid ja eesmärgid, mis haridusliku sisu edastamiseks avalik-õiguslikele ringhäälingutele seatud on, kehtivad ka täna või on need muutunud. Haridusvaldkond on üks haavatavamaid valdkondi avalik-õiguslikus ringhäälingus, mis võib nõrgeneda või hoopiski kaduda, kui sellele piisavalt tähelepanu ei pöörata ja see kommertskanalite hooleks jäetakse.

Üks selgeid muutusi on haridusliku sisu kolimine uude meediasse. Uues digitaalmeedias, eriti internetis, nähakse võimalust haridusliku sisu pakkumise suurenemiseks. Uue meedia kaudu saab suunata hariduslikke programme ka väiksematele sihtgruppidele kui seda lubaks televisioon.

Lukácsi sõnul pakub just internet piiramatult võimalusi. Hariduslik sisu võib tema sõnul peituda ka internetis *chattimises*, mängudes, guugeldamises, muusika ja filmide allalaadimises, *podcastides*, *vodcastides*, fotode ja videote jagamises, interaktiivsetes raadio- ja telekanalites, IPTV-s ja paljus muus. Kuid kindlasti peitub hariv funktsioon spetsiaalselt haridusliku sisu edastamiseks mõeldud keskkondades nagu spetsiaalsetes e-õppe ja hariduse portaalides, harivate materjalide CD-s ja DVD-s, audiovisuaalsetes pankades, mis on loodud koolide tarbeks, ja ka kasutajate loodud veebientsüklopeediate nagu Wikipedia. Lukács väidab, et uue meedia kasutusvõimaluste avastamine on alles algusjärgus ning selle sisu edasiarendamine muudab kindlasti meie eluviise, sealhulgas ka meie kommunikatsiooni- ja õppimisharjumusi. (Lukács 2006: 3)

Ka ETV peatoimetaja Heidi Pruuli näeb, et televisiooni kui meediumi roll harijana on muutunud: „*Tänapäeva maailm on niivõrd võimalusterohke, et ennast harida on nii palju võimalusi, interneti teel võid saada mida iganes kätte, et see televisiooni roll ei ole enam nii suur ja eraldi seisev. Aga hoiakute ja väärtuste kujunemisel, et mida inimene ikkagi näeb sealt telekast, meie asi on pakkuda nõudlikule vaatajale midagi, mis teda rikastab.*” (Pruuli 2012)

1.1.2. Haridussaated ETV-s ja nende muutumine

Hariduse roll ETV-s on viimase paarikümne aasta jooksul selgelt muutunud. Kui enne taasiseseisvumist väärtustati õppesaateid ja need võisid olla ka kitsale sihtgrupile suunatud saated, siis pärast taasiseseisvumist on haridussaated suunatud üldauditooriumile ning toetuvad praegusel ajal suuresti sihtotstarbelisele meediarahale, nagu ka paljudes teistes Euroopa hariduslikku sisu pakkuvates ringhäälingutes.

Kogu nõukogude perioodi vältel oli eestikeelse televisiooni institutsionaalne kaal ühiskonnas suur. Nõukogulikud piirangud muidugi mõjutasid valdkondade, temade ja käsitusviiside valikuid, kuid samas oli televisiooni roll info-, haridus-, kultuuri- ja meelelahutusfunktsiooni kandjana märkimisväärne. (Šein 2005: 175)

Kommunistliku režiimi ajal oli ETV peamiseks ideoloogiliseks ülesandeks levitada Nõukogude propagandat. Sellegipoolest, olles sageli innustatud Soome televisiooni saadetest, mida vaatas ja mõistis suur osa Eesti elanikkonnast, suutis ETV mõningal määral pakkuda mitmekesisest kvaliteetprogrammi. (EUMAP 2005: 34)

Haridus- ja nõuandesaateid (köök, aiandus, tervis jm) ning koolile lisamaterjali pakkuvaid saateid hakati tegema juba Tallinna Televisioonistuudio algaastatel. 1962. aastal koondati need „Telekooli” rubriiki, mis jäi saatekavasse aastakümneteks. Viimased „Telekooli” saated läksid eetrisse 1990. aastal. Lisaks sadadele kooliprogrammi põhiaineid käsitlevatele saadetele pakuti kunstiõpetust, muusikahariduslikke saateid, tööõpetust, filmi- ja teatriõpetust, tutvustati spordialasid, looduskaitse- ja ökoloogiaprobleeme, tehti teleekskursioone, tegeldi liikluse, majanduse, õiguskaitse, elukutsevaliku ja muuga. „Telekooli” tuntuimad sarjad olid „Ars longa”, „Jo-le-mi”, „Kitarrikool”, „Vestlusi vene kultuuriloost”, arvukate keeõppesaadete seas vene keele saade „Tare-tareke” ja „Prantsuse keel – minu arm”. (Šein 2005: 29)

Esimesed suured muutused haridusvaldkonnas said alguse 1980ndate keskel ja lõppesid 1990ndate alguses. Selle perioodi vältel tõusis kultuuri- ja haridussaadete osakaal programmis rohkem kui neli korda võrreldes varasemaga ja hõlmas *prime time*’i vööndis lausa 18% eetriajast. Rahva harimine oli vahetult enne taasiseseisvumist ETV üks kahest peamisest eesmärgist. (Suni 2001)

Teine suurem muutus toimus pärast taasiseseisvumist, kui ETV roll rahva harijana muutus. Selle asemel, et õpetada ja juhendada, seadis ETV endale prioriteetideks objektiivsuse, mitmekesisuse ja innovaativsuse (Suni 2001: 95). Enne 1990ndaid oli ETV end avalikkusele defineerinud kui rahvale informatsiooni tagaja ja harija (Maaleht, 22.10.87, Suni 2001: 95 kaudu).

Areng oli siirdeperioodile omaselt tormiline ja vastuoluline. Uurijad märkisid hiljem, et tegelikult siirdati avaliku ringhäälingu põhimõtteid Kesk- ja Ida-Euroopa riikidesse Lääne-Euroopas välja kujunenud tõekspidamiste „matkiva arendamise protsessis” (Jakubowicz 2002: 6; Šein 2005: 188 kaudu). Uut telekorraldust loodi entusiastlikult ja kirglikult, kooskõlas riigi üldise liberaalse orientatsiooniga (EUMAP 2005).

Tiina Kangro, kes oli ETV haridussaadete toimetuse juht aastatel 1993 – 1998, meenutab, et pärast taasiseseisvumist oli haridustoimetuse ETV-s nõ mahakäinud, kuna ta oli jäänud püsima „Telekooli” aega, ent taoline õppesaadete programm oli 90ndate alguseks iganenud. *„Elu oli lihtsalt nii palju muutunud, et enam selline asi ei töötanud televisioonis. Koolid hakkasid ka vajama midagi muud ja see viis oli oma aja ära elanud.”* (Kangro 2012)

Kangro meenutab, et kui talle 1993. aastal haridussaadete toimetuse ETV-s juhtida anti, sai ta põhimõtteliselt vabad käed ning asus enda sõnul tööle ilma igasuguste juhtnööridega. *„Et lihtsalt anti toimetuse ja öeldi, et vaata, mida saad teha. /.../ Me hakkasimegi ise defineerima, et mida me siis teeme ja mis see haridus võiks olla nüüd, kus see „Telekool” oli nagu surnud, seda enam rakendada ei saanud.”* (Kangro 2012)

Hagi Šein on selle perioodi kohta välja toonud, et praktika käis regulatsioonist ees. Uus Eesti teleringhääling ei sündinud kaalutleva järelemõtlemise tulemusel, vaid igapäevases reformiprotsessis ja tegijate enesetõestamise tuhinas, kus vahel ei valitud ka vahendeid. Valitses uute võimaluste eufooria. (Šein 2005: 188)

Kangro ütleb, et tema jaoks oli kõige loogilisem valik hakata pakkuma haridusprogrammi, mis on suunatud üldauditooriumile, ning tema nägemuses olid haridussaadet *prime time*’i vööndis. *„Ma mõtlesin, et ei ole mõtet niimoodi natukene nokitseda, et haridusprogramm on midagi kolmandajärgulist, vaid me lähme otse sinna prime time’i.”* Üheks tuntuimaks sarjaks, mille haridustoimetuse tol ajal lõi, oli loodus- ja keskkonnasaade „Osoon”, mis on tänaseni ETV *prime time*’i saade. Kangro sõnul loodi aga erinevaid uute temaatikatega sarju palju, näiteks tervisesaateid. (Kangro 2012)

1990ndate aastate keskpaik oli haridusvaldkonna jaoks ETV-s selgelt edukas periood. Loodi uus nägemus haridussaadetest ETV-s ning toodeti uute teemakäsitlevate ja värske sisuga sarju. Kangro peab edu pandiks mitut asjaolu. Esiteks oli tal 1992. aastal võimalus ennast pool

aastat Hollandis koolitada ning hiljem Eestisse tagasi tulles ja haridussaadete toimetuse juhiks saades sealt kogutud teadmisi toimetuse juhtimisel kasutada. „*Ma võtsin eeskuju kõigest, mida ma olin seal väliskoolitusel näinud.*” Teiseks kasutas ta kontakte ja spetsialiste, kellega ta välismaal õppides kohtus, et haridustoimetust koolitada. „*Meil olid siis sellised püsikuraatorid lausa. Meil oli mitu inimest Inglismaalt. Üks nendest isegi ühe korra käis ja töötas meiega vist kuus nädalat. Nii et hommikust õhtuni kuus nädalat järjest oli meie toimetuse liige.*” Kangro sõnul saadeti ka näiteks „Osooni” saateid välisspetsialistidele vaadata, et sealt tagasisidet ja kriitikat saada. Lisaks kaasati sarjade tegemisse Eesti oma valdkonna tipud. Näiteks liitusid toimetusega Rein Maran, Fred Jüssi, Peeter Tooming, Kristjan Svrighsden. „*Sealt pidigi selle kõige peale mingisugune kvaliteet tulema.*” (Kangro 2012)

1990ndate lõpus, kui riigis oli nagunii majanduslangus, sai alguse ka ETV sisekriis. Šeini sõnul olid programmi ületootmine ja ülekulutamine ETV 1998. aastaks kahjumisse viinud ning tekkis tõsine finantskriis. ETV jõudis praktiliselt pankrotiseisu. Et ellu jääda, tuli muuhulgas vähendada originaalsaadete mahtu ehk teisisõnu tõmmati tootmine võimalikult koomale. (Šein 2005)

Kangro meenutab, et kui ta aastatel 1993 - 1998 haridussaadete toimetust juhtis, siis tõepoolest polnud ressurssidega probleeme, raha ei loetud nii nagu nüüd ning kasutada sai ka sponsorrahasid. Näiteks hankis Kangro saadete tootmiseks lisavahendeid erafirmadelt või fondidest ning haridussaadete toimetusel läks tol perioodil väga hästi. „*Ma ei mäletagi nüüd enam, kaua see kestis. Mingi viis aastat või nii, enne kui alla käima hakkas see asi. Kui hakkas tulema see värk, et hakkasid need massilised kokkutõmbamised. Kui selgus, et raha ei ole. Varem ei olnud see probleem, varem lihtsalt toodeti.*” Kriisi ajal kuivasid haridussaadete ressursid ja toimetuse toodang kokku. Toimetuse kui selline lakkas olemast. (Kangro 2012)

Pärast kriisi ning vahetult enne ERR-i loomist 2007. aasta suvel kehtis ETV-s programmi tellijate süsteem. See tähendas seda, et ETV saatetegijad võisid projektipõhiselt töötada ükskõik millise valdkonna saadete meeskonnas ja polnud kindlaid toimetusi. Olid programmi tellijad, kes vastutasid mingi valdkonna saadete tellimise ehk töösse andmise eest. Sel perioodil polnud haridussaadetel oma tellijat. ERR-i tulekuga kehtima hakanud uus struktuur nägi ETV-s ette eraldi üksusena toimivat haridus-, teadus- ja keskkonnasaadete toimetust. Selle juhiks sai varem elusaadete programmi tellijaks olnud Piret Suurväli.

Sealt alates reguleerib hariduse rolli ETV-s ja ERR-s laiemalt organisatsiooni arengukava. ETV peatoimetaja Heidi Pruuli sõnul on arengukavas kirjeldatud eesmärgid haridusliku sisu edastamise kohta hästi sõnastatud ning igal aastal vaadatakse need eesmärgid uuesti üle ja täiendatakse, kui vaja. Pruuli sõnul on ETV-le oluline laiapõhjaline teadmiste jagamine, silmaringi laiendamine, täiendõppe ja elukestva õppe teema. Ka täna nähakse haridussaadeteid ETV-s üldauditooriumi, mitte kitsa sihtgruppi saadetenä. „*See ei ole koolilastele programm nagu võib-olla vanasti „Telekooli” saated olid, vaid see on kõigile inimestele, kes tahavad tänapäeva elust rohkem teada saada ja ennast mingis valdkonnas arendada.*” (Pruuli 2012)

Haridustoimetuse juht Piret Suurväli on enda koostatud haridustoimetuse 2009 – 2012 arengukavasse kirja pannud, et hariduse mõiste ERR-s on silmaringi laiendamine. 2011. aasta tegevusplaanidesse on ta lisanud, et üks toimetuse prioriteete on uue meedia hõivamine ja tasuta teadmiste levitamine. (Lisa 3, Lisa 4)

1.2. ERR-i eesmärgid hariva sisu edastamiseks

Et saada aimu, millised kohustused on ERR endale haridusvaldkonnas võtnud, tuleb lähtuda uuritava perioodi vältel kehtinud arengukavadest, mis olid organisatsiooni tegevuse aluseks. Pärast Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio liitumist tekkinud ühise organisatsiooni ERR-i esimene arengukava valmis aastaks 2009.

Uuritava perioodi vältel kehtinud arengukavadest tuleb haridusliku sisu väärtustamine küll selgelt välja, ent selles valdkonnas valitseb eesmärkide paljususe ning liialt kõrgelt püstitatud ülesanded.

ERR-i arengukavas aastateks 2009 - 2011 on esmakordselt sõnastatud organisatsiooni filosoofilised ideaalid, mis näevad ette, et rahvusringhääling tegutseb eelkõige avalikes huvides ja on avaliku mõtteruumi kujundaja ning vormib seeläbi kodanikuühiskonda. (Arengukava 2009)

Kõnealuses arengukavas on kirja pandud, et avalik-õiguslikku meediat iseloomustab filosoofiline ideaal, mis väärtustab:

- kodanikuühiskonda ja demokraatiat,
- rahvast ja rahvuskultuuri,
- ühiskonna säästvat ja jätkusuutlikku arengut,
- inimest üksikisikuna ja sootsiumi liikmena,
- eetikat ja moraali.

Arengukava kohaselt peab kogu programm laiemalt hariduslik olema. ERR on endale seadnud eesmärgi, et oma ajakirjandusliku käsitlusega peavad saated pakkuma lisaväärtust: vaataja-kuulaja peab neist saama midagi uut ja õppimisväärsset. ERR peab Eesti inimese maailmapilti avardama ja harima avalikus mõtteruumis osalejaid, ERR-is toodetavad saated peavad olema avalikkusele kasulikud ning pakkuma harivat sisu. (Arengukava 2009, 2010, 2011)

Detailsemalt on välja toodud, et ERR on võtnud kohustuse edastada muuhulgas saateid, mis toetavad elukestva õppe põhimõtteid, avardavad silmaringi, edendavad inimeste innovaatsilisust ja loovust, vahendavad uusimaid tõlgendusi humanitaar- ja loodusteaduslike avastuste kohta üldauditooriumile. Üldteadmiste kõrval pühendatakse programmides aega ka igapäevaelus vajalikele teadmistele ja oskustele, toetatakse inimeste soovi käia ajaga kaasas ja omandada uusi oskusi, teadvustatakse kaasaja maailma ja nüüdisühiskonna riske ja õpetatakse, kuidas nendega toime tulla. (Arengukava 2009, 2010, 2011)

Haridusteema on välja toodud ka ERR-i prioriteete kirjeldavas 2009 - 2011 aasta arengukava peatükis, kus seatakse paika, et ühena tähtsatest eesmärkidest on hariduse ja õppimisega seotud väärtused. Tähtis on jagada teadmisi ja avardada silmaringi, toetada elukestva õppe põhimõtteid, edendada innovaatsilisust ja loovust, vahendada üldauditooriumile sobivas vormis uusimaid tõlgendusi humanitaar- ja loodusteaduslike avastuste kohta, tagamaks igaühele vabaks eneseteostuseks vajaliku informatsiooni saamise ning selles töös peaks lisaks Rahvusringhäälingule osalema ka teised otseselt avaliku huvi esindamise eest vastutavad institutsioonid – näiteks kultuuriministeerium, loomeliidud, teadus- ja uurimisasutused jne. (Arengukava 2009)

1.3. Haridussaadete planeerimine ETV-s

Televisiooni programmi koostamine on keeruline tegevus, mis koosneb kolmest etapist. Esiteks tuleb valida saated, mis rahuldaksid vaatajate vajadusi. Teiseks - saated tuleb programmi planeerida sidusalt ja hästi koostatud voos. Ning kolmandaks on tarvis tulemusi hinnata ja sellest lähtuvalt vajalikke muudatusi teha. (Eastman ja Ferguson 1997: 6; Suni 2001: 52 kaudu)

ETV peatoimetaja Heidi Pruuli sõnul ei ole ETV-s erinevatele valdkondadele programmis fikseeritud mahte paika pandud. *„Meil ei ole kusagil kokku lepitud, et nii mitu tundi peab olema haridussaateid ja nii mitu tundi elusaateid. Ainult uudiste suhtes on kindel mahuplaan. Teiste toodanguliikide puhul me lähtume enam-vähem väljakujunenud praktikast, kus olemasoleva eelarve eest tehtavate saadete hulk on enam-vähem ära optimeeritud.”* (Pruuli 2012)

Haridussaadete planeerimise teeb keeruliseks asjaolu, et valdavalt planeeritakse programmi juba olemasolevatest sarjadest ja saadetest, milleks on rahalised vahendid olemas. Haridustoimetusel on pikaajalisi kindla rahastusega sarju aga ainult kaks – „Ajalik ja ajatu” ning „Osoon”. Seega, et uusi sarju programmi lisada, tuleb leida ka lisaraha.

Heidi Pruuli sõnul on siis variant kasutada nõ turul olevat meediaraha. *„Üheks mõjutajaks on tõepoolest lisarahastuse võimalused, et kui mõnele projektile on võimalik saada välisraha, kas kaasrahastamisena või päris sihtotstarbelise rahastamisena, siis loomulikult me kaalume seda hoolikalt.”* (Pruuli 2012)

Haridustoimetuse juhi Piret Suurvälja sõnul tuleb toimetuse juhtidel nii raha kui ka eetriaia pärast ETV-s võidelda. Programmi pikaajalist planeerimist tema sõnul ei toimu ning haridussaadete eetrisse jõudmine oleneb ainult toimetusejuhi esitatud idee atraktiivsusest programmi koostajatele. *„Ja tõenäoliselt tuleb seal tuhka pähe raputada ka selles mõttes, et küllap haridustoimetuse ideed pole olnud küllalt apetiitsed.”* (Suurväli 2012)

Heidi Pruuli selgitab olukorda rahapuudusega. *„Kindlasti ei arva keegi, et haridus oleks midagi kolmandajärgulist, lihtsalt tunnetades eelarvepinget... igal aastal me jällegi kujutame*

ette, et meil on mingid võimalused, genereerime ideid erinevates valdkondades ja siis hakkame neid jälle maha tõmbama ja tagasi minema sinna algolekusse ja isegi sealt allapoole, et väiksema raha eest ikka veel rohkem välja pigistada. Et see programmi tervikpildi komponeerimine sellisena, et see ligilähedaseltki vastaks kõikidele ülesannetele, mis meil on, on tõsiselt keeruline.” (Pruuli 2012)

ERR-i arengukavad, mis peaksid ka toimetussüstele seadma eesmärgid tegevuseks ja kus on kirjeldatud ka haridusliku sisu pakkumise põhimõtted, on sellises olukorras kas lihtsalt formaalsed dokumendid või liialt ambitsioonikalt püstitatud eesmärkidega, kuna toodetakse seda, milleks võimalus on.

Haridustoimetuse juht Piret Suurväli kinnitab Heidi Pruuli sõnu, et pigem on asi suutmatuses eesmarke täita valitseva ressursipuuduse tõttu. *„Alguses ja unistustes lähtusin sellest, mida oleks vaja kajastada. -, - Aga viimasel ajal, viimased kolm aastat vähemalt, on olnud nii, et kui tuleb kuskilt mingi välisraha, siis me sööstame selle peale lihtsalt.”* (Suurväli 2012)

Suurväli on enda koostatud süsteemiseires välja toonud, et projektikeskne tootmine, mis ERR-s valitseb, ei soodusta loomingulist mõtlemist (Lisa 5) ning samuti selgub tema koostatud arengudokumentidest, et nad on toimetuse liikmetega teinud ideede arutamisi, kuid kuna on teada, et finantse nende projektide jaoks ei ole, siis on nad need mõtted kandnud „unenägude sekka” (Lisa 2).

ERR-i siseauditis „ETV programmide planeerimine 2011” on välja toodud, et teleprogrammide strateegilise planeerimisega seotud ülesanded ja otsused on hajutatud erinevate juhtimistasandite ja ametikohtade vahel (peatoimetajad, juhatuse liikmed, erinevad töögrupid, programmide planeerijad) ja programmi planeerimine keskendub suuresti taktikalistele ja operatiivsetele tegevustele, pika ettevaatega planeerimiseks puudub programmi tegijatel professionaalne kompetents. Programmi juhtkond on seadnud eesmärgiks pakkuda televaatajale operatiivseid, sündmuspõhiseid ja päevakajalisi saateid ning dünaamilist ja värskeilmelist programmi. (Timian 2011)

1.4. ETV haridustoimetuse kui kompetentsikeskuse

ERR-i kui uue organisatsiooni üheks peamiseks struktuurimuutuseks oli sisutoimetuste loomine, mille raames tekkis ETV-sse kaheksa toimetust:

- Ühiskonna- ja poliitikasaadete toimetuse
- Elusaadete toimetuse
- Haridus-, teadus- ja keskkonnasaadete toimetuse
- Kultuurisaadete toimetuse
- Meelelahutussaadete toimetuse
- Lavastuslike saadete toimetuse
- Lastesaadete toimetuse
- Hanke- ja tõlketoimetuse

Uuritava perioodi vältel (1. september 2008 – 31. detsember 2011) on toimetused uuel kujul töötanud kolm ja pool aastat.

2009 - 2011 aasta arengukavast selgub, et ERR-i soov oli, et toimetused kujuneksid kompetentsikeskusteks. Kompetentsikeskused tulenevalt ERR-i käsitlest tähendavad üksusi, mis loovad eritüübilist meediasisu erinevatele sihtrühmadele. Arengukava kohaselt pidi toimetustest saama oma valdkonna professionaalide kogukond, kes toodavad uusi ideid, tagavad saadete kvaliteedi, analüüsivad toodetavat sisu ja kaasavad parimaid selle valdkonna spetsialiste ning teevad koostööd teiste selle valdkonna kompetentsikeskustega (ülikoolid, erialaliidud jms). (Arengukava 2009)

Idee seisnes selles, et mingi valdkonna toimetuse oleks loonud sisu mitte ainult televisioonile, vaid ka raadiole ja portaalile. Oleks tekkinud ühendtoimetused, kes oleksid mingi valdkonna arengut terves ERR-is kureerinud ja loonud sisu kõikidele sihtgruppidele olenemata haridustasemest, vanusest jne. Näiteks oleks haridustoimetuse aidanud toota sisu ka lastesaadete toimetusele, kuna lastesaadetes peab sees olema õpetuslik moment.

Haridustoimetuse loodi juba olemasolevatest sarjadest „Ajalik ja ajatu” ja „Osoon” ning nende loominguulistest meeskondadest. Lisaks liideti toimetusega Tartu stuudio teletoimetaja ja

-režissöör ning veel mõned inimesed Tallinnast. Kokku kolm režissööri, kolm toimetajat ja kaks produtsenti. 2009. aastal lisandusid toimetusse veel üks produtsent ja üks toimetaja. Seega kokku kümme inimest. Nendele lisaks teevad toimetusega kaastööd lepingulised kaastöötajad ja mõnel juhul ka töötajad teistest toimetustest. Projektinappuste tõttu on haridustoimetusest uuritava perioodi vältel lahkuma pidanud üks produtsent ja üks toimetaja.

ERR-i arengukava sõnastab küll üldised printsiibid ja eesmärgid haridusliku sisu pakkumiseks, kuid et haridusprogrammi arendada, oli vaja luua konkreetne strateegia, kuidas ja millistel põhimõtetel haridustoimetust töötab.

2008. aastal oli toimetuse juht püstitanud kolm toimetuse eesmärki (Lisa 6):

- Töötada välja haridustoimetuse strateegiline arengukava teleprogrammidele
- Töötada välja haridustoimetuse strateegiline arengukava interneti väljundile
- Leida partnereid arengukava elluviimiseks

Toimetuse juht on 2008. aasta aruandes kirjutanud, et keskendus kõige enam partnerite leidmisele ning nende kaudu finantside hankimisele (Lisa 6). Samuti on mitmetes toimetusejuhi loodud tegevuskavades rõhutatud, et projektidele tuleb leida lisaraha väljaspool ETV-d. Seega valitses kohe toimetuse loomise algusest alates rahanappus, et projekte ellu viia. Kompetentsikeskus, kes peaks aga ise ideid välja töötama ja neid ellu viima, ei saa toimida, kui selleks pole tagatud piisavalt ressursse.

Kõikidest toimetuse juhi ETV peatoimetajale koostatud arengudokumentidest kuni 2011. aasta lõpuni sai välja lugeda 21 uut ideepakkumist ETV-s saadete tootmiseks (välja on arvatud juba käimasolevad saated ja täies mahus välisrahastatud ideed), millest ükski uuritava perioodi vältel reaalselt tootmisesse ei läinud. Peamiselt olid pakutud erineva temaatikaga formaadid nagu magasinid, lühivormid (uudised, fillerid) või mängud. Näiteks on mitmel korral pakutud keskkonnamängu noortele ja mitmeid erineva sisuga teadusmagasine (teadlaste tutvustamine, teadusmaailma lahkamine). Samuti on korduvalt õhus olnud koolinoortele enne eksamiperioodi konsultatsioonide korraldamine kas telesaadete näol või õppevideotena haridustoimetuse loodud ERR-i teadusportaalil *teadus.err.ee* või foorumi näol samas keskkonnas. (Lisa 2, Lisa 3, Lisa 4)

Üldiselt on toimetuse programmi paberil planeerides mõelnud erinevatele vanuse- ja huvigruppidele, kuid kui vaadata reaalset tootmisesse läinud projekte, on suureks mõjutaks olnud hangitud finantsressurss ehk koostööpartnerite abil sündinud sarjad, mille temaatikat ja sihtgruppi pole ERR valdavalt ise saanud määrata. Finantsressursi puudus pärsib haridustoimetuse kui enda valdkonna arendaja tegutsemist ERR-s.

Teleprogrammi kvaliteeti ja edukust määrab lisaks professionaalsetele töötajatele ja tasemel tehnikale ka selle finantseerimine. „Televisioon Euroopas” 2005. aasta seireraportis on välja toodud, et avalik-õiguslike ringhäälingute toimetussõltumatus, võimalus oma ideid teostada ja programmi oma nägemuse järgi planeerida, on tihedalt seotud finants- ja juhtimissõltumatusega. Alarahastamise tõttu ei suudeta pakkuda kvaliteetprogrammi. (EUMAP 2005)

Ka ERR-i arengukavas 2010 - 2012 on välja toodud, et Rahvusringhäälingu konkurentsivõimet uute saadete arendajana võib pärssida finantsiline ebastabiilsus ja eelarve kahanemine.

Kuigi uurimisperioodi vältel pole toimetuste kompetentsikeskuste idee selliselt, nagu see planeeritud oli, tööle hakanud, ütleb ETV peatoimetaja Heidi Pruuli, et kompetentsikeskuste süsteem on veel elujõus ja haridustoimetuse on kompetentsikeskuseks muutumisele lähemal kui ükski teine toimetuse ERR-is, kuna haridustoimetuse loob sisu ERR-i teleprogrammidele, on loonud ERR-i internetikeskkonda teadusportaali *teadus.err.ee* ja on seotud olnud mõningate raadioprojektidega ERR-s. (Pruuli 2012)

2. Uurimisteema ja -meetod

Bakalaureusetöö keskmes on haridussaadete tootmine ERRi teleprogrammides vahemikus 1. september 2008 – 31. detsember 2011. Töö uurimisküsimused on fokuseeritud sellele, kuidas on hariduse roll televisioonis muutunud ning mida need muutused endaga kaasa on toonud. Milline on haridussaadete roll ERR-i teleprogrammides täna ja kuidas haridussaateid toodetakse?

2.1. Uurimisküsimused

- Milline on hariduse roll televisioonis täna?
- Millised eesmärgid on ERR-il haridussaadete edastamisel oma teleprogrammides?
- Kuidas toimib haridustoimetuse kui valdkonna kompetentsikeskus?
- Mida on haridustoimetuse uuritava perioodi vältel ERR-i tele-eeetrisse tootnud?
- Milliste ressursside eest haridussaateid toodetakse?
- Miks on suur osa haridustoimetuse toodangust toodetud välisrahade eest?
- Kui palju mõjutab välisrahade kaasamise puhul saate rahastaja saate sisu? Kas ETV programmi sõltumatus võib välisrahade eest tootmisel olla mõjutatud?

2.2. Meetodi kirjeldus

Käesolev töö põhineb kvalitatiivsel sisuanalüüsil ja ekspertintervjuudel.

Et saada aimu haridussaadetele püstitatud ootustest, võimaldatud vahenditest ning kehtivast olukorrast ERR-is, on töö aluseks võetud dokumendid, mis reguleerivad haridussaadete tootmist ERR-is – arengukavad, mis kehtisid aastatel 2009 - 2011, toimetuse juhi koostatud tegevusplaanid ja aruanded ning siseaudit.

Kuna dokumentatsioon on küllaltki üldsõnaline ega ava süsteemi tagamaid ning antud valdkonna kohta puuduvad head kirjalikud allikad, on käesoleva bakalaureusetöö käigus

intervjueeritud selle valdkonna eksperte, kes aitavad selgitada haridussaadete eesmärke, nende muutumist ja haridussaadete tootmisprotsessi detailsemalt.

Küsimustikud intervjueeritavatele on koostatud vastavalt nende ametile ja vastutusalale. Kuna tegemist on ekspertintervjuudega, on küsimustikud koostatud individuaalselt, võttes arvesse intervjueeritava profiili ning on üles ehitatud selliselt, et intervjueeritavad on pidanud nii kirjeldama kui ka hindama oma töökohustusi ja rolli haridussaadete tootmises.

Intervjuud on transkribeeritud muutmata kujul ning nende kestvus oli 25 – 45 minutit. Töös on tsitaatidena kasutatud intervjuulõike keeleliselt kohandatud.

Kuna töö autor on alates 2009. aasta augustist ETV haridustoimetuses ametis produtsendina, tugineb töö kohati ka autori kogemusele ja vaatlusele, kuna autor on osalenud pea kõikides selle perioodi vältel haridustoimetuse nimetuse alt eetrisse jõudnud saadete töös ja omab kogemust nii saajaprotsendiliselt välisrahadega toodetavate projektidega („Õpitee”, „2020”, „Kooliproov”, „90 aastat oma ülikooli”, „Tartu Tähetorn 200”, „Teadlaste Öö” kajastused 2009 – 2011) kui ka ainult ERR-i rahastusega projektidega („Hõimuseid” ja „AegRuumi kommentaarid”) ning kahasse rahastatud projektidega („Ajalik ja ajatu”, „Tagatargemad” ja „TEDx Tartu”). Samuti on autoril hangetel osalemise kogemus ning konkreetsetele sarjaideedele rahastuse otsimise kogemus väljaspool ERR-i.

2.2.1. Valim

Antud töös on uurimiseks kasutatud ERR-i dokumentatsiooni, mis on haridussaadete või programmiplaneerimisega seotud. Dokumendid on hangitud ERR-i kodulehelt, mis on avalikuks kasutamiseks, ning ETV haridustoimetuse juhilt ja dokumendihaldussüsteemist, mis on asutusesisesed. Kokku kolme aasta arengukavad ja aruanded (2009 – 2011), üks programmiplaneerimisega seotud audit ja viis konkreetset haridustoimetusega seotud dokumenti.

Perioodi vältel toodetud haridussaadete, nende tegijaid, sisu ja rahastust on töö autor uurinud ETV-s kasutatava haldusprogrammi Provys (Kriimsilm) abil, millest autor on teinud koondtabeli - Lisa 8.

Ekspertintervjuudeks valiti isikuid järgmistel põhimõtetel:

- Isikud, kes on hetkel haridussaadete tootmisega seotud
- Isikud, kes on olnud seotud haridussaadete ja haridusvaldkonna arenguga ETV-s

Et saada ülevaadet hariduse rolli muutumisest ETV-s, intervjuueeris töö autor endist haridustoimetuse juhti. Praegu ETV-s ametis olevaid töötajaid intervjuueeris autor selleks, et uurida kehtivat olukorda ning otsustusprotsesside ja tootmise põhimõtteid. Välisrahade ja rahastaja esindaja rolli selgitamiseks on intervjuueeritud ühte rahastaja esindajat.

Kui mõnel ERR-i töötajal, keda on intervjuueeritud, on mitu ametit paralleelselt, siis on teda intervjuueeritud selliselt, et ta on pidanud vastama vastutusrikkama ameti seisukohalt. Näiteks Aivi Parijõgi on nii toimetaja kui saatejuht, kuid kuna antud uurimistöös ei oma saatejuhi roll tähtsust, on teda intervjuueeritud kui toimetajat.

2.2.3. Intervjuueeritavate tutvustus

1) ETV peatoimetaja Heidi Pruuli

Konkreetses ametis alates sügishooajast 2007. Vastutab ETV programmi tootmise ja arendamise eest. Tema järgida on nii saadete temaatika kui ka ETV eelarve. Koordineerib toimetuste tööd.

2) Haridustoimetuse juhataja Piret Suurväli

Konkreetses ametis alates sügishooajast 2007. Peamiseks ülesandeks on korraldada ja juhtida haridustoimetuse tööd ning olla eestvedajaks uute ideede väljatöötamisel haridusvaldkonnas. Vastutab saadete tootmise ja arendamise eest vastavalt programmi strateegilistele eesmärkidele. Vastutab ka väiketootjate toodangu eest, kes haridustoimetuse alt ETV eetrisse saateid toodavad.

3) Produtsent Ene-Maris Tali

ETV-s üks välisrahade eest tootmise suurima kogemusega produtsente. On uuritava perioodi vältel haridustoimetuses tootnud sarjad „Tegutse!” ning väiketootjana Testfilm OÜ alt ERR-i eetrisse tootnud sarja „Püramiidi tipus”. Tegemist oli SA Archimedese korraldatud avaliku projektikonkursiga, millel Tali osales väiketootjana, kuna ERR-i pakkumist esindas ETV haridustoimetuse. Võitjaks osutus Tali projekt, millele ETV nüüd eetrit pakub ja mille kvaliteedi eest vastutab haridustoimetuse.

4) Toimetaja Marika Kaasik

Uuritava perioodi vältel toimetab haridustoimetuse üht mahukaimat sarja „Tagatargemad” ja selle järelprojekti „Õpitee”. Samuti oli toimetajaks sarjale „Tegutse!”.

5) Toimetaja Aivi Parijõgi

Uuritava perioodi vältel haridustoimetuse toimetaja ERR-i Tartu stuudiost. Toimetab haridustoimetuse üht mahukaimat sarja „Tagatargemad”. Tegi mitmeid ühekordseid projekte ning töötas välja idee ja toimetab sarja „Kooliproov”.

6) Tiina Kangro

Töötas aastatel 1993 – 1998 ETV haridussaadete toimetuse juhina, hiljem lühikest aega ETV programmijuhina ja seejärel peadirektori asetäitjana. Just Kangro oli see, kes pärast Eesti taasiseseisvumist ja sellega ETV-s kaasnenud tormiliste muutuste perioodil defineeris uue haridusliku sisu ETV-s. Varasemalt kehtinud idee, et haridussaadetel on õpisaated, tuli Kangro nägemuse järgi muuta üldauditooriumi saadeteks. Hetkel toodab Kangro haridussaateid erafirma OÜ Haridusmeedia alt.

7) Välisrahastaja esindaja Margit Meiesaar

Töötab SA Eesti Teadusagentuuris, kus juhib TeaMe programmi (varasemalt kuulus programm SA Archimedes alla, kuid kevadel 2012 loodi uue asutusena SA Eesti Teadusagentuur), mille raames korraldati uuritava perioodi vältel kaks riigihanget, mille tulemusena on ETV eetris väiketootjate poolt toodetud saated „Püramiidi tipus” ja „Rakett 69”. Tema ülesanne on kontrollida, et tootjad järgiks neile pandud eesmärke ja et TeaMe programm tellijana saaks saated, milles kokku on lepitud.

3. Uurimistöö tulemused

3.1. ETV haridustoimetuse toodang

Uuritava perioodi vältel jõudis haridustoimetuse alt eetrisse kokku 20 sarja või ühekordset suurprojekti, millest 18 oli toimetuse enda toodetud ning kaks väiketootjate poolt ERR-i teletreksse toodetud sarja. Kokku ligi 500 saatet.

Eetriminuteid, mida haridustoimetuse selle perioodi vältel ERR-i teleprogrammidesse edastas oli 12 124. Arvestatud on ainult esmaedastuse minuteid. Kordusi pole loetud, kuna oluline on toodetud minutite hulk, mitte eetris olnud minutite kogusumma koos kordustega.

Lähtudes Grummelli poolt välja toodud haridusliku sisu eesmärkidest avalik-õiguslikus ringhäälingus, on haridustoimetuse toodang valdavalt üldistele teadmistele keskenduv programm, mis mõjutab inimeste hoiakuid ja vormib nende teadvust (10 088 minutit). Mõõdukalt on toodetud koolitusprogrammi alla liigituvaid haridussaateid (1860 minutit) ning kõige vähem on haridustoimetuse tootnud harivat meelelahutust (176 minutit).

3.1.1. Toodanguliigid

Saadete ja sarjade puhul liigitatakse toodang erinevatesse kategooriatesse, et teha vahet projekti tootjatel, tellijatel, õiguste omanikel ja näitamisõiguste omanikel.

ETV-s toimub saadete sisumääratlus vastavalt EBU (European Broadcasting Union) juhenditele, et hõlbustada eetritoodangu süstematiseerimist ja selle kohta statistika pidamist. ETV liitus EBU-ga 1993. aastal.

Käesolevas uurimistöös fookuses oleva toodangu liigitab ETV vastavalt EBU kriteeriumitele järgnevalt (Lisa 7):

- **Omasaated** – ETV tehniliste vahendite ja personaliga toodetud saated. Omasaadeteks loetakse ka sponsorite toetatud saated, mis on tehtud ETV tehnika ja tööjõuga, samuti kontserdi- või etendusasutustega sõlmitud lepingute alusel tehtud saated, mille tootmises ei osale teised audiovisuaaltootjad. Kui neile kehtivad piirangud (esituskordade arv, näitamisperiood), võib tegemist olla alamtunnusega **omasaade litsentsiga**.
- **Koostöösaated** – saated, mis on valminud koostöös ühe või mitme video- või filmitootmisega tegeleva firmaga eelnevalt sõlmitud kokkulepete alusel ning mille tootmise korraldamises, toimetamises või finantseerimises ETV osales.

Et teha vahet, millised saated ja sarjad on toodetud ERR-i rahade eest ja millised välisrahade eest, jaotab töö autor toodangu omakorda järgmistesse alamkategoriatesse:

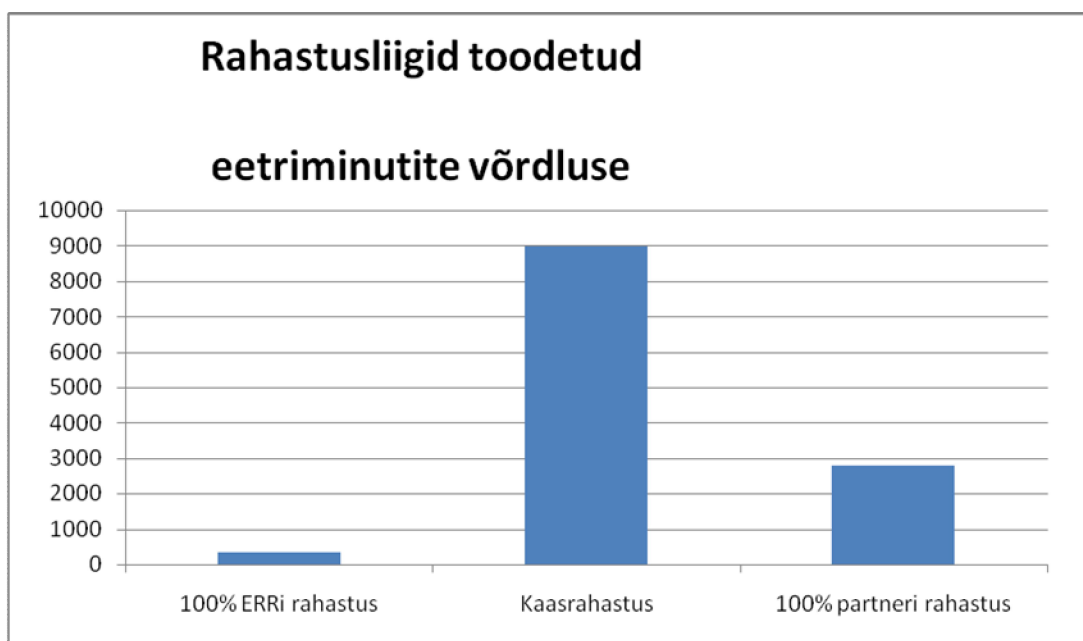
- **ERR-i rahastatud** – täies ulatuses ERR-i rahade ja meeskonnaga toodetud projektid.
- **Kaasrahastatud** – projektid, mille tootmisraha on tulnud nii ERR-lt kui ka teistelt partneritelt, kuid mille tootja on ERR.
- **Välisrahastatud** – projektid, mille tootja võib olla nii ERR kui ka väiketootja ja mille tootmiskulu katab täies mähus partner. Selle valdkonna alla kuuluvad ka sihtotstarbelised projektitoetused ja riigihanked.

	ERR-i rahastatud	Kaasrahastatud	Välisrahastatud
Omasaade	Vabatahtlike tunnustamine; Hõimuseid; AegRuumi kommentaarid	Tagatargemad; Ajalik ja ajatu; TEDx Tartu (ülekanne); TEDx Tartu; Osoon	Teadlaste Öö 2009; Teadlaste Öö 2010; Teadlaste Öö 2011; 2020; Kooliproov; Tartu Tähetorn 200; 90 aastat oma ülikooli; Õpitee; Tegutse!
Omasaade litsentsiga			Tunne Euroopat
Koostöösaade			Püramiidi tipus; Rakett 69

Joonis 1 – uuritavate saadete ja sarjade toodangu- ja rahastusliigid

Kõige mahukam kategooria uuritavast toodangust on omasaade (17 kirjet), mis tähendab seda, et valdavalt on saadete puhul tehniliseks ja sisuliseks tootjaks ikkagi ERR. Sama käib ka sarja „Tunne Euroopat” kohta, mis on küll omasaade litsentsiga, ent mille tootjaks on siiski ERR. Erandid on väiketootjate poolt ETV eetrisse toodetud sarjad „Püramiidi tipus” ja „Rakett 69”, milles on ERR-i roll eetrit pakkuda ja sarjade kvaliteet tagada. (Joonis 1)

Järgnevalt vaadeldakse toodangut rahastusliikide järgi eraldi. Et mahte adekvaatselt hinnata, on aluseks võetud eetriminutite hulk, kuna sarjade puhul võib osade arv ja nende pikkus väga erinev olla ning mõned projektid on ühekordsed suurprojektid, mitte sarjad.

Joonis 2 – uuritava toodangu rahastusliigid eetriminutite lõikes

Uuritava toodangu puhul on 12 124-st eetriminutist valdav osa toodetud välisrahade toel.

Kaasrahastatud projektide maht on kõige suurem (8968 minutit) tootmismahust (vt Joonis 2). Tegu on küll vaid viie projektiga („Osoon”, „Ajalik ja ajatu”, „Tagatargemad” ja „TEDx Tartu” (ülekanne), „TEDx Tartu”), kuid need projektid on olnud eetriminutite poolest kõige mahukamad ja nende projektide finantseerimine on partnerite poolt olnud vahemikus 30% - 50% eelarve mahust. (Lisa 8)

Ainult välisraha eest toodetud üksikprojektide või sarjade arv on küll näiliselt suur – 12, kuid nende moodustatud eetriminutite maht moodustab 2804 minutit. Sajaprotsendiliselt välisraha toel toodeti projektid: „Tunne Euroopat”, „Tegutse!”, „2020”, „90 aastat oma ülikooli”, „Teadlaste öö 2009”, „Teadlaste öö 2010”, „Teadlaste öö 2011”, „Kooliproov”, „Õpitee”, „Tartu Tähetorn 200”, „Püramiidi tipus”, „Rakett 69”. (Lisa 8)

Kõige väiksema mahu toodetud eetriminutitest moodustab vaid ERR-i poolt rahastatud toodang. Selleks on kaks sarja ja üks otseülekanne („Hõimused”, „AegRuumi dokumentaalfilmide kommentaarid” ja „Vabatahtlike tunnustamine”), mis on kokku 352 eetriminutit ehk kõigest 2,9 protsenti kogu haridustoimetuse toodetud mahust (vt Joonis 2).

ETV panus haridustoimetuse projektidesse on siiani minimaalne olnud, kuna toimetusel endal on õnnestunud väljaspool ETV-d endale raha hankida ning saadete tootmist ise elus hoida.

Haridustoimetuse juhi Piret Suurvälja sõnul pole haridustoimetuses praktiliselt ühtegi saadet, mis vähemal või suuremal määral ei oleks välisrahadest toetatud. „*See on kurioosum, teistel toimetustel nii ei ole. Aga see näitab ka majasisest suhtumist haridussaadetesse.*” (Suurväli 2012)

ETV peatoimetaja Heidi Pruuli sõnul mõjutab välisraha olemasolu rahajagamist ETV-s küll, sest kui mingi valdkond suudab ennast ka varustada eelarveväliste vahenditega, siis saab eelarves olevat raha suunata teiste valdkondade jaoks rohkem, kuhu välisraha pole võimalik juurde saada. „*Kas või lastesaated, mis on puhtalt meie oma rahastuse peal.*” (Pruuli 2012)

ERR-i 2011 - 2014 aasta arengukava kohaselt on välja kujunenud praktika, kus piiratud sihtgrupile suunatud saadete või väga konkreetset sotsiaalset sõnumit sisaldavate saadete, aga ka suurte ülekandekuludega suursündmuste ülekannete tootmist on täiendavalt finantseeritud sihtotstarbeliste projektitoetustega. Sihtotstarbeliste toetuste maksjaks on arengukava kohaselt ministeeriumid, avalikud fondid ja ka spordialaliidud. Üksikute projektide puhul on vahendi ka EL-i abiprogrammidest. (Arengukava 2011)

3.1.2. Toodangu sisuvaldkonnad

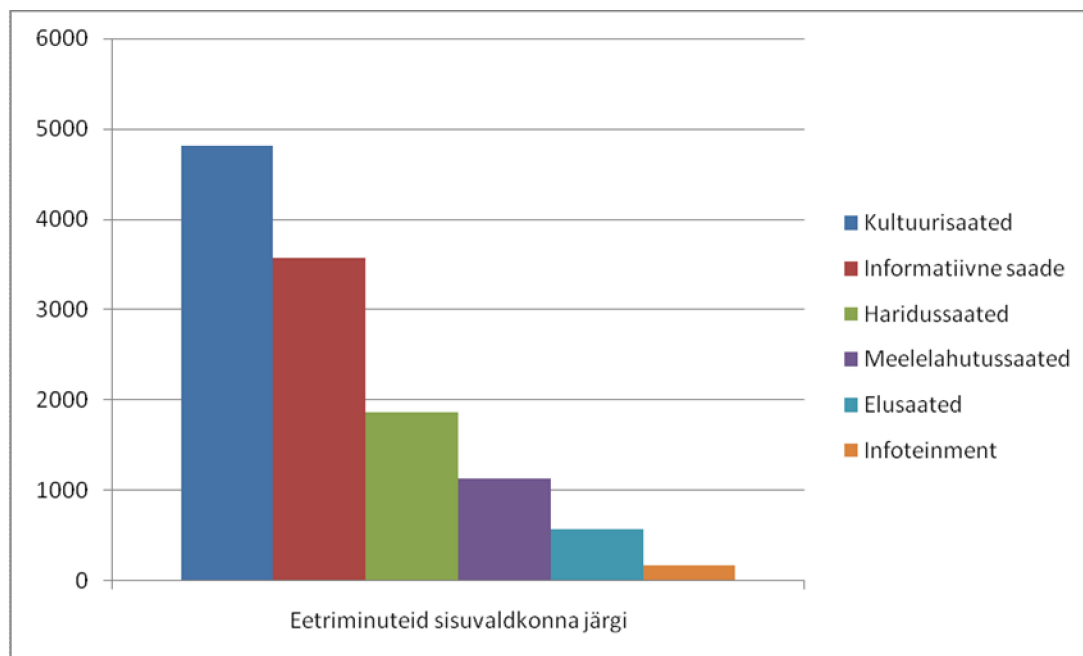
Sisuvaldkonna liigitamine toimub ERR-s samuti EBU kriteeriumide alusel ning see on kõige üldisem ja pealiskaudsem kirjeldus saate või sarja sisule.

Uuritaval perioodil eetris olnud saadete ja sarjade sisuvaldkondade kirjeldused vastavalt EBU juhendile (Lisa 7):

- **Kultuurisaated** – saated, mille eesmärk on mittendidaktiliste meetoditega rikastada auditooriumi teadmisi kirjanduse, kunsti, keele, filosoofia, ajaloo, kultuuri ja teaduse eri sfääridest ja fenomenidest, tutvustada nende valdkondade probleeme ja stimuleerida intellektuaalset huvi.
- **Informatiivsed saated** – aktuaalsete päevakajaliste sündmuste ja probleemide ajakirjanduslik käsitus, mis sisaldab analüüsi ja kommentaare (v.a. uudised, spordi- ja haridussaated).
- **Haridussaated** – saated, mis on eelkõige hariva iseloomuga ja milles didaktilis-pedagoogiline suund on määrav.
- **Meelelahutussaated** – saated, mille põhieesmärk on meelelahutuse pakkumine (v.a. muusikasaated ning lavastuslikud saated ja filmid) - telemängud, televõistlused, viktoriinid, show-d, huumor, satiir, talk-show-d.
- **Elusaated** – erinevatest eluvaldkondadest ja -tegelikkusest kõnelevad saated, mille sisuks on huvitavad isiksused, tegevusalad, elulised probleemid (v.a. sport ja haridus).
- **Infoteinment** – tõsielulisel materjalil ja tõsielusündmustel põhinevad eeskätt meelelahutusliku funktsiooniga saated.

Uuritava perioodi vältel oli kõige mahukam valdkond, milles haridustoimetused saateid eetrisse tootis, kultuurisaated – 9 erinevat sarja või üksikut saadet, mis moodustavad kokku 4814 minutit (vt Joonis 3). Kuna kultuurisaadeteks loetakse ka näiteks teadust ja religiooni

kajastavaid saateid, siis liigituvad sinna alla näiteks sarjad „2020”, „Püramiidi tipus” ja „Ajalik ja ajatu”, mis tavavaatajatele ei pruugi kultuurisaadetena tunduda. (Lisa 8)

Joonis 3 – uuritava perioodi vältel toodetud eetriminutid sisuvaldkonna järgi

Kuna loodusele ja keskkonnale pühendunud „Osoon” on üks mahukamaid sarju, mida haridustoimetuse uuritava perioodi vältel tootnud on, siis moodustab see sari üksinda oma eetris olnud 3568 minutiga suuruselt teise sisuvaldkonna – informatiivsed saated (vt Joonis 3). (Lisa8)

Haridussaadet on mahult 1860 minutiga kolmandal kohal ning selle moodustavad üks mahukas sari „Tagatargemad” ning kaks lühiajalist sarja: „TEDx Tartu” ja „Kooliproov”. (Lisa 8, Joonis 3)

Kõige väiksem hulk on infoteinmenti valdkonda kuuluvad saated ning sinna kuuluvad Teadlaste Öö 2010 ja 2011 üritustelt tehtud otseülekanded, mida oli 176 eetriminutit. (Lisa 8, Joonis 3)

Sarnaselt haridustoimetusele, mille toodang pole sisuliigituse järgi ainult haridussaadet, on ka teistel toimetustel saateid, mis ei kuulu EBU kriteeriumide järgi nende valdkonda. Samas on haridustoimetuse ise enda arvates tootnud ikkagi valdavalt haridussaateid ning erinevus

sisuliigituste puhul tuleb sellest, et EBU kategoriseerimine on aegunud. Piret Suurvälja sõnul on sellega aastaid olnud arusaamatusi. *„Näiteks laulupidu on sisuliigitustes ballett ja laulushow või midagi sellist. Seal on mingi kummaline määratlus. Enda arvates me oleme ikkagi haridussaadeteid teinud.”* (Suurväli 2012)

Kui EBU kriteeriumide järgi on haridussaadet selgelt hariva iseloomuga, milles didaktilis-pedagoogiline suund on määrav, siis Piret Suurvälja ja Heidi Pruuli sõnul on ETV eesmärk haridussaadetele laiem. Heidi Pruuli sõnul on oluline just laiapõhjaline teadmiste jagamine, silmaringi laiendamine ja täiendõppe ning elukestva õppe teema. Heidi Pruuli: *„See ei ole koolilastele programm nagu võib-olla vanasti „Telekooli” saated olid, vaid see on kõigile inimestele, kes tahavad tänapäeva elust rohkem teada saada ja ennast mingis valdkonnas arendada.”* (Pruuli 2012)

Piret Suurvälja sõnul määrab saate iseloomu fookuse sättimine. Tema hinnangul tuleb saadet või sarja ette valmistades panna paika eesmärk ja kui selleks eesmärgiks on harimine, siis see on haridussaaade. *„Et kui hariv otstarve on suurem, rõhk ja fookus on seal, et me tahame mingit ilmavaadet tutvustada, siis see on haridussaaade.”* Suurväli toob näite 2008. aastal haridustoimetuse alt eetrisse läinud vabatahtlike tunnustamise otseülekande kohta, mis EBU määratluse järgi on elusaade. *„See on tegelikult kodanikuühiskonna arendamine ja see on harimise küsimus puhtalt Eesti ühiskonnas. See ühiskonna harimine või mõttelaadi arendamine või demokraatia arendamine või uute ideede sisseviimine – see on ka hariduse kompetents.”* (Pruuli 2012)

Heidi Pruuli sõnul on väga raske tõmmata piiri, et kus lõppeb ära haridussaadete ja algab näiteks kultuuri-, majandus- või välispoliitikasaade. *„Kui need on ühtepidi kultuur ja teistpidi haridus, et mis vahet on, kumma toimetuse alla nad on paigutatud. /.../ See pole ju enam tegelikult lihtsalt haridustoimeetus, vaid ta on haridus-, teadus- ja keskkonnasaadete toimeetus, et seal on mitu valdkonda koos. Et kui ta oleks puhtalt haridus, siis me mõtleks, et võib-olla ta on õpetus- või mingi keelesaade.”* (Pruuli 2012)

Seega on haridustoimetuse toodang üsna varieeruv ja mitte kõik selle toimetuse saated ei liigitu haridusvaldkonna alla, kuid samas ei ole kuskil piiritletud, et haridustoimeetus ei võiks muude valdkondade saateid toota. Siiski on selge, et ERR-is on haridussaadete

ideedepakkujaks just haridustoimetuse ning vastutuse haridussaadete eestrisse anda lasub sellel toimetusel.

Piret Suuvälja sõnul on just tema kohustus haridusvaldkonda ETV-s arendada, kuid sisukompetentsi mõttes on see pärsitud, sest sõltuvus sissetulevast rahast, mis dikteerib ka saate temaatika, on niivõrd suur. „*Kui sa tood väljast mingi projekti sisse, mis kestab teatud aja, ja pakud ajutiselt mingitele inimestele tööd, siis mida sa nii väga arendad? Saad otsida ainult uut raha ja vaadata, et mis toimub ja kus veel riik tegevusi toetab ja raha jagab.*” (Suurväli 2012)

3.1.3. Toodangu temaatika

Järgnevalt vaadeldakse uuritava perioodi vältel haridustoimetuse alt toodetud saadete ja sarjade temaatikat. Selleks on autor määratlenud üksiksaated ja sarjad seitsmesse erinevasse valdkonda, mis kajastavad nende sisu kitsamalt.

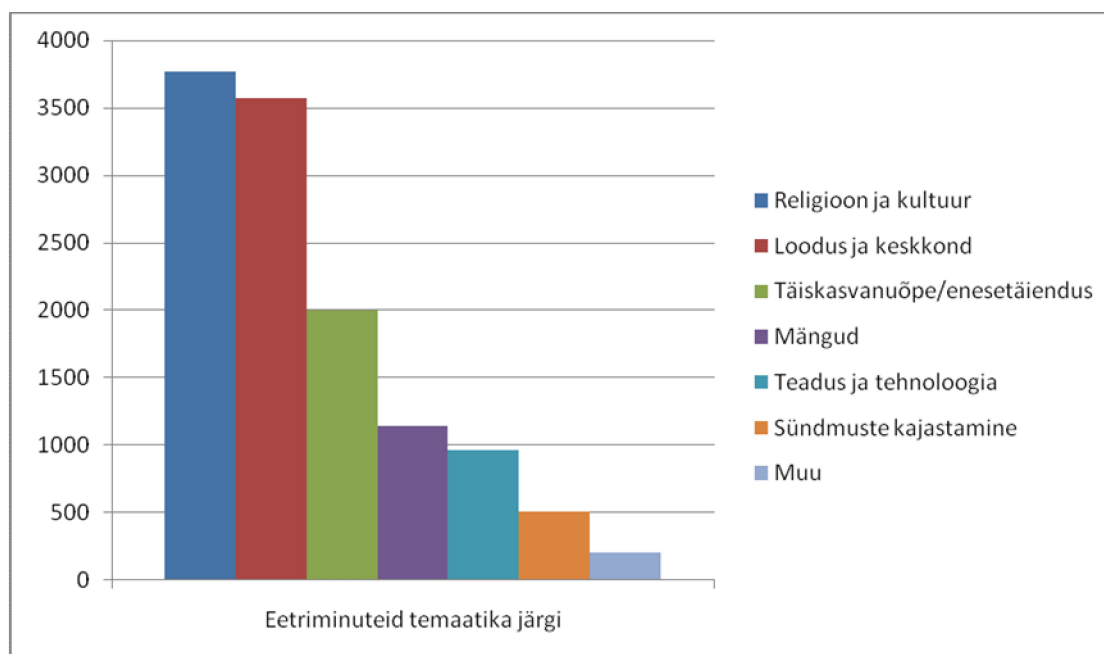
Joonisel 4 on kolm peamist temaatikat, mis uuritava perioodi vältel eetris kajastust leidnud – religioon ja kultuur (3771 minutit), loodus ja keskkond (3568 minutit) ja täiskasvanuõpe/enesetäiendus (1996 minutit). Kõigi kolme temaatika puhul moodustavad arvestatava osa tootmise eelarvest (30 – 50 protsenti) välisrahad. (Lisa 8)

Religiooni- ja kultuurisaadetest on mahukaim sari „Ajalik ja ajatu”, mida on uuritava perioodi vältel toodetud 127 osa (28 minutit üks osa) ning mille eelarvest 43 protsenti on kandnud Eesti Kirikute Nõukogu.

Looduse ja keskkonna temaatikat katab üks sari – „Osoon”. Seda on uuritava perioodi vältel toodetud 136 osa (25 – 28 minutit üks osa, kokku 3568 minutit) ning selle tootmiskuludest moodustavad 30 protsenti erinevad välisrahad.

Mahukuselt järgmises temaatikavaldkonnas ehk täiskasvanuõpet ja enesetäiendust propageerivatest sarjadest on eetris olnud „Tagatargemad” (53 osa x 28 minutit), mis on 60 protsenti ulatuses rahastatud ETKA Andrase poolt, „Õpatee” (24 osa x 1,5 minutit), mille

tootmise eest tasus ETKA Andras täies mahus, ning sari „Tegutse!” (17 osa x 28 minutit), mille puhul tasus tootmiskulud Haridus- ja Teadusministeerium. Kokku 1996 minutit. (Lisa 8)

Joonis 4 – uuritava perioodi vältel toodetud eetriminutid temaatika järgi

Seega tekib küsimus – kui enim ERR-i telekanalites kajastust leidnud temaatikad on toodetud välisrahastuse abiga, siis kas nendel teemadel üldse oleks saateid eetrisse jõudnud või kas neid oleks jõudnud samas mahus eetrisse, kui välisrahasid poleks olnud? Toimetuse juhi Piret Suurvälja sõnul oleks vähemalt üks valdkondadest, mis uuritava perioodi vältel tänu välisrahade abile ETV ekraanile jõudis, ka ilma selleta kajastust leidnud. „Täiskasvanuõppesse me oleks kindlasti midagi ise teinud, sellest asjast oleks pidanud nangunii rääkima.” (Suurväli 2012)

3.2. Välisrahade jõudmine haridustoimetusse

Ressursipuuduse tõttu on ERR-i programmis on aastast-aastasse üha rohkem ministeeriumite ja sihtasutuste finantseeritavaid saateid, mille puhul on vaieldav, kas saated teenivad nende, avalikkuse või mõlema huve. On projekte, mille puhul ERR jagab tootmiskulud partneriga,

kuid on ka saateid, mis on täies mahus välisrahadega toodetud. Kõige väiksem osa haridustoimetuse toodangust on aga täies mahus ERR-i rahade eest toodetavad saated – 2,9 protsenti kogutoodangust.

Seega on suur osa haridustoimetuse toodangust tellimustöö, mille puhul on toimetusele teatud temaatika ette antud. Toimetuse luua on küll formaat ja konkreetsete saadete sisu, ent sarja temaatikat ei saa toimetuse otsustada. See probleem puudutab ETV-s ka teisi toimetusi, kuid kõige mahukamalt on „selles süsteemis” just haridussaadete toimetuse.

Toimetuse juhi Piret Suurvälja sõnul on haridustoimetuses niivõrd suures mahus välisrahadest tootmise tinginud asjaolu, et ERR-i enda panustamine haridusvaldkonda on siiaani väga napp olnud. Tema sõnul on haridustoimetuses tootmine projektipõhine, mis tähendab seda, et toimetuse liikmetele on töökoormus ja selle tulemusel ka palk tagatud vaid juhul, kui töös on piisav hulk projekte. Suurvälja sõnul toimetustepõhine struktuur tähendabki seda, et toimetuse peab inimesi töös hoidma. *„Ja sellest tuleb nagu mingi kohustus, et kui mingi projekt hakkab otsa lõppema, rahad hakkavad kaduma, siis on selge, et sa otsid uusi projekte, et inimestele tööd anda. Inimesed saavad tööd ja eeter saab muidugi sisu.”* Suurvälja sõnul on välisrahadest suurim miinus just see, et nende kestvus pole kuigi pikk. *„Nad algavad ja nad lõppevad, nende peale ei saa kunagi kindel olla. Me oleme pidevalt tuulte peal, inimesed ei tea, kas neil poole aasta pärast on töö olemas või ei ole.”* (Suurvälja 2012)

Lisaks on Suurvälja enda koostatud süsteemiseires negatiivse puudusena välja toonud, et isegi juhul, kui toimetuse loominguine meeskond oleks nõus missioonitundest ehk siis ilma rahata mõnd eriprojekti eetri täitmiseks tegema, on tehnilise meeskonna ja tehnika jaoks ikkagi ressursi ülikeeruline leida. (Lisa 5)

Kuigi uuritav periood jääb Euroopat valitsenud majandussurutise tippaja sisse ja sellel perioodil ERR-i eelarve vähenes, ei saa kindlalt väita, et haridustoimetuse rahaline olukord ja välisrahadest hulk oleks majandussurutisest mõjutatud. Piret Suurvälja sõnul on tulnud lihtsalt rohkem riigihankeid ja organisatsioonidele ette nähtud meediarahale otsitakse partnereid. *„See asi on arengus. Üha rohkem tuleb riigiraha, mis on meedia jaoks mõeldud, tulebki meie juurde.”* Ka toimetajad Aivi Parijõgi ja Marika Kaasik tõid välja, et nende puhul on välisrahadest töötamine tulnud just viimastel aastatel. Mõlemad intervjuueeritavad väitsid ka, et on võimalik, et kui haridustoimetusel poleks välisrahastust, poleks neil tööd. Ning

samuti olid kõik intervjueritavad kindlad, et välisrahad on praegusel ajal järjest suurema olulisusega. (Suurväli 2012, Parijõgi 2012, Kaasik 2012)

Heidi Pruuli sõnul on sihtotstarbeliste toetuste määr meediavaldkonnas tõusnud ilmselt riigi rahastamispoliitika tulemusena, kus meediarahaks suunatakse vahendeid ministeeriumidele ja ka eurorahade mahud on kasvanud. Valdkonnad, kus meediaraha liigub, ongi Pruuli sõnul haridussaadet ja elusaated. (Pruuli 2012)

Välisrahade eest tootmine ERR-is võib alata kolmel moel (Suurväli 2012, Tali 2012, Parijõgi 2012):

- **ERR-poolne huvi välisrahade eest toota** – ERR-l on huvi ja idee mingit saadet toota, kuid selleks ei jätku rahalisi vahendeid ning rahastajaid otsitakse väljaspool ERR-i. Selle alla võivad kuuluda nii uued ideed ja projektid kui ka olemasolevad saated, millele tahetakse lihtsalt lisaressurssi leida. Rahastus võib nende projektide puhul olla nii täismahus välisraha kui ka kaasrahastus ERR-ga.
- **ERR-lt tellitakse telesaade mingis kindlas valdkonnas.** Ka selle variandi puhul võib välisrahastus projektide puhul olla nii täismahus kui ka ERR-ga kaasrahastatud.
- **ERR osaleb projektikonkursil või telesaate hankel.** Nende projektide puhul moodustab välisrahastus valdavalt 100 protsenti eelarvest.

Lisaks jõuab saateid välisraha abil ERR-i teleprogrammides ekraanile siis, kui mõni väiketootja pöördub oma toodanguga ERR-i poole, et see eetrisse saada. Haridustoimetuse on sellisel juhul lülilik väiketootja ja ERR vahel ning vastutab sarja kvaliteedi eest. „*Meil on süsteem majas, et kõik saated peavad olema kuskil katuse all. Et peab olema mingi toimetuse all. Et kui saade on hariduslik, siis ta jõuab minu toimetusse. Me vastutame kvaliteedi eest, sest kui on idee ja alles piloot valmis ja meile asi istub ja võiks eetri peale mõelda, siis anname projekti näha programminõukogule, kes vaatab piloodi läbi ja annab oma otsuse, nõu ja indikaatori, et kus võiks eeter olla.*” (Suurväli, 2012)

Haridustoimetuse alt on uuritava perioodi vältel sellisel moel eetris olnud kaks sarja – „Püramiidi tipus” (tootja Testfilm OÜ) ja „Rakett 69” (tootja Vesilind OÜ). Mõlemad on avalikul projektikonkursil toetuse saanud projektid, mille temaatika ja sisu on loonud sõltumatu väiketootja, kuid mille eetrikvaliteedi eest on vastutav ERR.

Järgnevalt vaadeldakse igat võimalust eraldi.

3.2.1. ERR-poolne huvi

ERR-poolse huvi korral on ennast intervjueritud isikutest rahade sissetoojaks praegusel hetkel pidanud toimetuse juht Piret Suurväli, produtsent Ene-Maris Tali ning toimetajatest Aivi Parijõgi. Nimetatutest peab Piret Suurväli rahade hankimist ka oma üheks peamiseks töökohustuseks. *„Ma peaksin kinni haarama kõikidest võimalustest, mida elu pakub ja looma ka neid võimalusi, kui vähegi võimalik.”* Suurvälja sõnul on just tema kohustus toimetuses tekkinud ideedele tootmisvahendid leida. *„Et tegelikult on selle toimetuse juhi töö sellises ressursivaeses ajas ressursside otsimine.”* (Suurväli 2012, Tali 2012, Parijõgi 2012)

Piret Suurvälja sõnul võib toimetusest rahade otsimisega tegeleda siiski põhimõtteliselt igäüks. *„See on väga segane küsimus, sest ETV-s on asjad kuidagi ametlikult paika pandud, aga tavaelu läheb sellest lahku.”* Kuid idee kooskõlastamine peaks tema sõnul toimuma siiski toimetuse juhiga, kes siis omakorda räägib teiste toimetustjuhtide ja peatoimetajatega (ETV ja ETV2) idee läbi. Suurvälja sõnul on tulnud ette ka juhuseid, kui mingil projektil on küll raha olemas, ent seda pole eetrisse võetud, sest see pole ERR-i ootustele ja spetsiifikale vastanud. Kuid sellised näited on siiski harvad. *„Üldiselt teatakse, mis on meie spetsiifika ja mida me eetrisse laseme.”* (Suurväli 2012)

Aivi Parijõgi sõnul on aga juba leitud raha olemasolul tõenäosus, et see eetrisse jõuab siiski suhteliselt suur. *„Mulle on pigem tundunud, et kui on ikkagi normaalne idee, siis praegusel ajal on suhteliselt suur tõenäosus, et saade jõuab eetrisse.”* Ent ka Parijõgi sõnul tuleb projekti alustada siiski arutelust toimetuse juhiga. *„Testime koos, et kas see siiski on piisavalt avalikku huvi pälviv sari või kas meil on seda tegelikult ikkagi vaja.”* (Parijõgi 2012)

ERR-i initsiatiivil on haridustoimetuses uuritava perioodi vältel välisrahadega toodetud näiteks sarjad „Kooliproov”, „Tartu Tähetorn 200” ja „Õpitee”.

„Kooliproovi” puhul käis Aivi Parijõgi sõnul alguses idee arutamine laiemalt ja kui ETV kinnitas, et sellise sarja eetrissejõudmisega ollakse nõus, läks meeskond raha küsima. „*Kui me näitasime ka omapoolset huvi ja valmisolekut ja soovi sellist asja teha, siis need rakenduskõrgkoolide inimesed leidsid selle raha.*” (Parijõgi 2012)

Parijõgi sõnul on välisraha ise otsimine tulnud just viimastel aastatel ja talle tundub üha enam, et tema töökoht sõltubki sellest, kas ta ise suudab raha ETV-sse tuua ehk siis endale palga ja töö kindlustada. „*See välisraha otsimine on selline, et kõrvad on kogu aeg lahti, et kogu aeg kuulad, kas on võimalus kuskilt midagi saada. Ja see on väga oluline.*” Samas tunnistab Parijõgi, et see pole meeldiv ülesanne: „*Ütleme nii, et sõltumatul ajakirjanikul eriti meeldiv ei ole tegeleda selle raha otsimisega. Et kui ma olen toimetaja ja saatejuht ja siis veel pean aeg-ajalt kellegagi rääkima, et tegelikult see on väga hea mõte ja väga hea idee, aga meil endal ei ole selleks raha...*” (Parijõgi 2012)

Samas ütleb Ene-Maris Tali, et tema ongi produtsendina ETV-lt otsetellimusi vähe saanud ja kuna tal on õnnestunud läbi aegade telemajja lisaraha tuua, siis temalt oodataksegi, et ta jätkab samas vaimus. Tali on enda sõnul üks esimesi ETV-s, kes hakkas välisprojekte tegema. „*Ma ei mäletagi, millal ma viimati ETV raha eest tööd tegin.*” Tali toob välja, et viimastel aastatel polegi ta tegelikult otseselt raha küsimisega enam väga tegelema pidanud, kuna tema varasem töökogemus ja kontaktid on loonud olukorra, kus temale endale tullakse rahastust pakkuma. „*Kuna ma olen nii kaua teles olnud, siis väga palju on seotud ka otseselt minu oskuste või minu profiiliga, et kus pakkumisi nagu tuleb. Et enam ma ei kasuta seda, et ma läheks kuskilt nagu raha küsima või kerjama.*” (Tali 2012)

Suhtumine taolisesse rahade küsimisse on Piret Suurvälja sõnul „lainetav”. Kui toimetuse liikmete töökoormus sõltub sellest ja neil on valdavalt ükskõik, millise raha eest nad saateid toodavad, siis juhatuse tasemel on suhtumine periooditi erinev olnud. Haridustoimetuse loomise alguses oli tema sõnul juhtkond välisraha majja toomise vastu, kuid nüüd suhtutakse sellesse positiivsemalt. „*Aga nüüd... see välisraha peab olema meie jaoks hästi läbipaistev. Avalik ja selge raha, saadud võimalikult ausalt ja sirgelt, see on nende jaoks ülioluline.*” (Suurväli 2012)

Heidi Pruuli sõnul oleks kindlasti tervislikum, kui ETV enda rahastus kataks kõik vajadused ära, sest see võimaldaks ETV-l oma valdkondade arengut paremini planeerida. *„Selline peost-suhu elamine on kindlasti arengut pärssiv, aga antud olukorras, kus on võimalik ka Euroopa rahasid kaasata, on see tegelikult juba mujal maailmas ka levinud ja ennast tõestanud praktika. Ja antud juhul ongi haridus ja keskkond niisugused valdkonnad, kus selles pole midagi halba.”* (Pruuli 2012)

3.2.2. ERR-lt tellitud saated

ERR-lt tellitud projekte võib nimetada ka kinnimakstud projektideks. Ent alati ei pruugi pakutav raha katta kogu projekti eelarvet ning ERR panustab ka ise rahaliselt, et asi tootmisesse jõuaks.

Piret Suurvälja sõnul võib taoliste projektide ERR-i jõudmine toimuda nii, et mingi huvigrupp, kellele on mingi konkreetse temaatika edastamiseks meedias rahad ette nähtud, teeb ERR-le ettepaneku sellel teemal saade/sari toota. *„Selline oli näiteks „Tagatargemad”. Andrase inimesed tulid ja ütlesid, et meil on projekt ja meil on raha.”* (Suurväli 2012)

Ene-Maris Tali sõnul on tellijateks tavaliselt riigiasutused ja sihtasutused ning Piret Suurvälja sõnul on tellija tavaliselt ka ise mingi valdkonna kompetentsikeskus, kes üritab oma valdkonda populariseerida. Erafirmade toel Tali sõnul saateid ei tehta, kuna sponsortoetuste ja reklaamiaeg on läbi. *„Vanasti tegime suuresti erafirmade toel, aga praegu küll enam mitte.”* Suurvälja sõnul erafirmad tõepoolest enam raha ei anna, aga mõnes projektis võivad nad olla väiksemat sorti toetajad. *„Erafirmad ei saa väga midagi vastu, sest maksimaalne, mida me neile teha saame, on kirjutada nende nimi lõputiitritesse. Selles mõttes nende huvi meid toetada on väike. Aga samas kui näiteks mingi produtsent läheb küsib, et kas oleks võimalik teie rõivaid laenata või mööblit, siis ollakse väga lahked.”* (Tali 2012, Suurväli 2012)

3.2.3. ERR osaleb projektikonkursil või telesaate hankel

Piret Suurvälja sõnul on see kategooria järjest kasvav, kuna reeglina on taoliste konkursside ja hangete eesmärgiks meedias tutvustada või populariseerida mingit kindlat valdkonda ning reeglina on need Euroopa Liiduga seotud projektid, mille taga on ka Euroopa raha ja selle kulutamisele on kehtestatud reeglid, mis näevad ette hangete korraldamist. (Suurväli 2012)

Harilikult, kui mingis valdkonnas telesarjale või meediakajastusele hange välja kuulutatakse, annab ERR väiketootjatele, kes soovivad hankel osaleda ja kelle idee ERR-le meeldib, huvikirja ehk nõusoleku see sari eduka hankel osalemise korral ETV eetrisse panna. Piret Suurväli: „Näiteks tuleb minu juurde sõltumatu tootja, kes on kuskil hankel oma ideega osalemas. Näiteks nüüd tahab kohe tulla mingi jahiselts oma jahisaatega. Või tuleb kalameeste ühendus mingi kalasaatega. Nad on hankinud mingid rahad ja saanud rahad terve telesarja jaoks ja mõlemad sarjad täidavad tegijate jaoks selgelt harivat eesmärki. Et oma sihtrühma inimesi, kelleks on siis kalamehed ja jahimehed, et neid harida. Ja kuna kalamehi on Eestis 300 000 inimest, siis tõenäoliselt sellel on ka vaatajad taga. Ja selles mõttes, et nad tulevad oma valmis tootega ja me paneme selle lihtsalt eetrisse. Ja me oleme selle eelnevalt aktsepteerinud.” See aga ei välista ERR-i enda osalemist hankel. Kuna tavaliselt võidab hanke ainult üks projekt, siis kindlustab ERR väiketootjatele huvikirjade väljaandmisega selle, et parim projekt tõepoolest jõuab ETV eetrisse ning kui ERR ise hanke võidab ja projekti toodab, on see lihtsalt parim variant. (Suurväli 2012)

3.3. Välisrahade eest tootmine haridustoimetuses

Järgnevalt võrreldakse töös haridustoimetuse saadete puhul ERR-i ja välisrahade eest tootmist, vaadeldakse tootmist mõjutanud positiivseid ja negatiivseid aspekte ning tootmise käigus esile kerkinud probleeme ja nende lahendusi.

3.3.1. Töö- ja tootmismaht

Uurimistööks küsitletud intervjuueeritavatest tunnistas ainsana toimetaja Marika Kaasik, et tema jaoks ei ole tööd tehes tegelikult vahet, kes projekti rahastab, kuna see mõjutab konkreetselt tema tööaega minimaalselt. Piret Suurvälja ja Ene-Maris Tali sõnul on välisrahadega projektide puhul aga märgatavalt suurem töökoormus produtsentidel, kuna nemad peavad tegelema alguses läbirääkimiste ja lepingutega ning hiljem aruandlusega, mis taoliste projektide puhul on kordades mahukam kui ERR-i enda rahastatud projektide puhul. Lisaks tõi Aivi Parijõgi välja, et veidi suurema ajakulu tööülesandeid täites tekitab ka asjaolu, et mingites etappides peetakse rahastajatega spetsiaalseid koosolekuid, arutatakse projektiga seotud küsimusi ning need on üldjuhul olnud mahukamad kui ERR-i rahastatud projektide puhul. (Kaasik 2012, Suurväli 2012, Tali 2012, Parijõgi 2012)

Ene-Maris Tali sõnul nõuab välisrahadega projektide puhul kõige enam aega aruandlus. *„Kõige suurem probleem on siin kaks raamatupidamist. Ütleme, et kui ETV on sätestanud oma reeglid raamatupidamisele, et kuidas kulusid kajastatakse, siis väga paljud fondid ja asutused nõuavad aruandlust hoopis teistes väljendustes. See tähendab seda, et sul on nagu topeltkontroll, et sa esitad õiged paberid ja õige aruandluse ETV-le, aga samas pead sa esitama nõuetekohased dokumendid ka lepingupartnerile, mis ei pruugi alati olla ühesed.”* Tali sõnul on aruandlus tema arvates nõnda mahukas ja karm, kuna rahastajad ise on tihti toetuse saanud mõnest Euroopa fondist, kus nõutakse väga põhjalikku aruandlust. (Tali 2012)

TeaMe programmijuht Margit Meiesaar toob välja, et rahastaja kehtestabki tootjale nõuded, sest rahastaja omakorda peab kellelegi aru andma, kui tegemist on eurorahade või mingi fondi rahadega. *„Euroopa rahade kasutamisel on väga palju seadusi ja norme ja meie kohustus programmi elluviijana on tagada see, et me vastaks kõikidele nendele nõuetele, et oleks läbipaistvus, et oleks kõik vajalikud dokumendid olemas, kui tullakse auditeerima.”* (Meiesaar 2012)

Välisrahastuse ja ERR-i rahastuse võrdluses saab tootmismahu kohta välja tuua, et saajaprotsendiliselt välisrahadega eest toodetud projektide puhul on valdavalt tegemist lühiajaliste projektidega, näiteks olid sarjad „Kooliproov” 7 osa; „2020” 9 osa; „Püramiidi tipus”, „Rakett 69” ja „Tunne Euroopat”- 16 osa. Lisaks üksikud saated nagu „Tartu Tähetorn

200”, „90 aastat oma ülikooli” ja erinevate aastate üksikprojektid „Teadlaste Öö”. Kui projekt on kaasrahastatud ehk siis projektis on ka ERR-i panus, on esinenud ka mahukamaid sarju, näiteks „Tagatargemad” (53 osa), „Osoon” ja „Ajalik ja ajatu” on pikaajalised sarjad, mida ainuüksi kõnealusel uurimisperiodil on toodetud vastavalt 136 ja 127 osa. (Lisa 8)

3.3.2. Sisutootmine

Saate sisutootmises tegid kõik intervjueeritavad selget vahet, kas tegemist on ainult ERR-i rahastusega või kas või mingil määral välisrahastatud projektiga, kuna kõigil kolmel juhul on nende sõnul erinevad tegurid, mis tootmist mõjutavad.

3.3.2.1. Etteantud temaatika

Välisrahastatud projekti puhul mängib kõige suuremat rolli asjaolu, et rahastaja ütleb ette saate temaatika ning toimetuse luua on vastav saate formaat ja toimetada saated. Piret Suurvälja sõnul mõjutab see mingil määral toimetuse sõltumatust, kuna toimetuse ei saa ise määrata, millises temaatikas saateid teha võiks. „*See raha, mis tuleb, täidab samuti avalik-õiguslikku eesmärki, ta on ka vajalik, aga selle agenda otsustaja on näiteks riik, keegi kuskil eemal.*” Suurväli tunnistab, et välisrahade valguses on olnud keeruline haridustoimetusele mingit strateegiat paika panna, kuna sõltutakse liigselt projektidest, mis tulevad väljast. (Suurväli 2012)

Margit Meiesaar, kes on seotud sarjade „Rakett 69” ja „Püramiidi tipus” tootmisega, kommenteerib rahastaja rolli saadete tootmise juures järgnevalt: „*Loomulikult on minu kui programmi juhi eesmärk, et see raha oleks asjalikult kasutatud ja me liiguks oma eesmärkidele lähemale. /.../ See pole ainult finantside küsimus, see on ka sisuküsimus. Kohati ma tunnen, et jah, see on minu vastutus tõstatada mingeid küsimusi, et kas me liigume oma eesmärkidele lähemale ja kas tootjad ei unusta vahepeal ära seda, et kuhu me liikuma peame.*” (Meiesaar 2012)

Suhtumine ette antud temaatikas saadete tootmisesse võib olla erinev. Aivi Parijõgi sõnul pärsib sellisel viisil sarja tootmine toimetaja enda ideede arengut ja panustamist uutesse projektidesse. „*Kui need välisrahad tulevad, siis need tulevad ikkagi mingisuguse teema kajastamiseks. Olgugi, et laias võtmes, aga ikkagi. Konkreetsete näidete põhjal kas siis täiskasvanuharidus või on meil näiteks rakenduskõrgharidus ja ma hakkangi mõtlema nendesse teemadesse sisse. Aga kui meil oleks oma raha, siis ma tegelikult saaksin mõelda, et mis on praegu programmist puudu, mida ma praegu tahaksin teha selle pärast, et seda ei ole ekraanil.*” Ent Marika Kaasiku sõnul on teema küll ette antud, kuid selle piires on saanud siiski üsna vabalt tegutseda ja isegi, kui on väga kitsas teema, ei pea see loomingulisusele negatiivselt mõjuma. „*Kõikide asjade sees on võimalik mängida ja teine asi on see, et sa avastad iseenda jaoks neid valdkondi ja seda maailma ja see on täitsa huvitav. /.../ Nii kaua ta ei ole halb, kuni tuleb keegi ja ütleb, et sellel kuupäeval intervjuuerite seda inimest ja küsite tema käest neid küsimusi.*” (Parijõgi 2012, Kaasik 2012)

3.3.2.2. Rahastajate roll sisutootmisel

Kõikide haridustoimetuses toodetud projektide puhul, millesse on välisraha kaasatud olnud, on rahastajad projektiga seotud olnud terve tootmisperioodi vältel. Mõningate projektide puhul on koostöö laabunud rahulikult, kuid on ka projekte, kus koostöö on keeruline olnud. Piret Suurvälja sõnul sõltub koostöö ladusus paljugi partnerist ning tema kogemuse põhjal on keerulisemad projektid olnud ministeeriumidega. Ka Heidi Pruuli sõnul, kes üldiselt välisrahadesse soosivalt suhtub, on küsimusi ministeeriumide kaudu tulevas rahastuses, mille puhul võib tajuda huvide kallutamise katseid. Sama kinnitab ka Ene-Maris Tali, kelle sõnul on ministeeriumide ametnikud keerulises olukorras, kuna peavad omakorda kellelegi kõrgemale projekti täitmise kohta aru andma, ning püüavad seetõttu luua kontrollmehhanisme, mis mõnel juhul ületavad nende võimu ja volitusi. Suurvälja sõnul on partneritega koos töötades tegemist pideva võitlusmaaga, ent tema sõnul tuleb esmalt alati selget vahet teha, kas projekt on täies mahus välisrahadega või kaasrahastusega. „*Kaasrahastuse puhul on meil õigus natuke suurem sisusse sekkuda. Tegelikult on meil kogu aeg see õigus. Aga kaasrahastuse puhul on sisuline kontroll ja sõltumatus meie puhul suurem.*” (Suurväli 2012, Pruuli 2012, Tali 2012)

Rahastajate himu projekti kontrollida on tinginud asjaolu, et tihtipeale on ERR-le sarja tootmiseks eraldatud toetus seotud mingi kindla temaatika teavitamise või populariseerimisega avalikkusele, millele on näiteks mõnest Euroopa fondist raha eraldatud ja millele on kindlad eesmärgid ja nõuded paika pandud ning rahastaja jälgib, et telesari neid eesmäärke ja nõudeid täidaks. Ene-Maris Tali toob näite: *Ühe sarja puhul oli katastroof, et tellija püüdis selle ühe teleprojektiga saada endale kirja kõik „linnukesed”. Kuna hästi palju on valdkondi ja teemasid, siis ma olin sunnitud tagant järgi andma selle kuu teemad ja teema taha kirjutama, et mis „linnuke” see nüüd on ja see oli keeruline. Ja kui mingi asi oli täitmata, siis meid suunati seda tulevikus täitma.*” (Tali 2012)

Margit Meiesaar selgitab rahastaja rolli sisujälgimise seisukohalt: *„Ühest küljest nagu algusest peale selline eesmärgiseadja ja eesmärkide tutvustaja olla ja teiselt poolt nagu see järevalve roll, et kas kõik on ära tehtud, mis meile on lubatud. Ja loomulikult tuleb vahepeal kokku tulla, maha istuda ja vaadata, et kus me nagu oleme.*” (Meiesaar 2012)

Meiesaar toob näite „Rakett 69” tootmise kohta: *„Esimene hooaeg oli selline natukene sisseelamise hooaeg. Siis küll meie poolt tuli nagu... küsisime ekspertarvamusi ja ise avaldasin arvamust saate sisu kohta, et kui on tagasisidet et see on arusaamatu, et ei saa aru, mida need noored seal sahmardavad või teevad seal. Siis tekkis küll küsimusi. Ja mul on tunne, et pikemas perspektiivis see aitas meid edasi. /.../ Ma arvan, et meie roll on lisaks rahade jagamisele ja eesmärgi seadmisele tootjate toetamine või toimine ka, et analüüsida seda, mida me oleme teinud ja seada vastavalt sellele ka tulevikuks fookusi.*” (Meiesaar 2012)

See, et partner on ERR-i saadet rahastades tootmisprotsessis algusest lõpuni olemas ja püüab saate sisule kaasa rääkida, võib olla nii negatiivne kui ka positiivne.

Positiivseks peetakse seda, kui partner on selle sama valdkonna spetsialist, millest saated valmivad. Sellisel juhul on toimetusele abiks, kui partner aitab toimetusele oma valdkonda tutvustada ja sinna sisse elada. Aivi Parijõgi toob välja, et kui ajakirjanik ei ole antud valdkonnaga varem kokku puutunud, on partnerist abi, kuna ta oskab soovitada materjale, häid allikaid ja esinejaid. *„Mina näiteks mitu korda isegi küsisin, et nad (ETKA Andras – P.E.) saadaks mulle informatsiooni oma aasta õppijate kohta, mida mujalt polnud võimalik avalikkusest infot saada... või soovitaksid mulle mingeid toredamaid inimesi, kellega on neil kokkupuudet olnud.*” Samas võib see mõne partneri puhul muutuda ka negatiivseks, kui

hakatakse „liiga agaraks” teemade soovitajaks. Parijõgi sõnul tuleb siis kohe selgeks teha, et saate toodab siiski ERR ja toimetajal on valikuvabadus saade koostada. Suurväli kinnitab: „Alguses, kui töötame välja formaadi, lepime kokku eesmärgid, mida tahame saavutada. Et mis on selle saate sõnum. Ja selline sisuline nõuanne, nende käest teatud soovitusi saada, on nende poolt täiesti oodatud. Aga see on soovituslik.” (Parijõgi 2012, Suurväli 2012)

Toimetuse sõltumatuse eest seismine on ülioluline ning Piret Suurvälja sõnul on harilikult see ka eraldi klauslina partneriga sõlmitud lepingus välja toodud. „Kõik toimetajad ja toimetuse juhid peaks väga valvsad olema välisraha suhtes. Kui sellel välisrahal on avalikkuse teenimise eesmärk, siis on väga hea, aga me peame vaataja suhtes siiski ausad olema ja toimetustlike vabaduste eest seismine on olulisel kohal.” (Suurväli 2012)

Kõige negatiivsem näide sõltumatuse rikkumisest, mis intervjuude käigus välja tuli, oli selgelt seotud ajakirjandusvabaduse rikkumisega partneri poolt. Juhtum on osapoolte palvel kirja pandud anonüümselt. Produtsendi sõnul ületas selles sarjas projekti partner oma võimu ja volitused ning hakkas saate meeskonnale lahendusi ette kirjutama. Sama sarja toimetaja tõi välja, et sarja tellija hakkas dikteerima isikuid, kes võivad neile intervjuusid anda. „Näiteks jõudsim selleni, et meil oli kokku lepitud võte, väga kindlal teemal... et kuidas mingit koolitusraha saada. Ja see konkreetne inimene leidis, et temale ei meeldi see inimene, kellelt me intervjuud tahtsime paluda ja ta oli ära keelanud sellel inimesel meiega rääkida. Et me läksime võttegrupiga kohale, seisime seal käed rüpes, lasti meil niisama seista seal... see naine helistas ülevalt, et ta väga vabandab, aga ta ei saa tulla, et tal keelati esineda. Ja me tulime sealt lihtsalt ära ja oligi kõik.” Produtsent lisab, et teema tõstatati partneritega üles ja sellisele sekkumisele tehti lõpp. (Ekspertintervjuud 2012)

Sekkumissooviks saab rahastajate puhul lugeda ka seda, et mõned rahastajad on avaldanud soovi saate montaaži tulla või saade enne eetrit üle vaadata. Ent alati ei ole seda loetud negatiivseks.

Marika Kaasiku sõnul on selline asi mõeldamatu ja tema on sellised variandid alati välistanud. „Me oleme öelnud, et see pole võimalik. Ütleme, et nad on teinud seda rohkem ka oma huvi ja maine pärast, et ega midagi halvasti ei näidata ja midagi olulist pole ütlemata jäänud.” Samas tunnistab Aivi Parijõgi, et mõnel juhul on ta rahastajale seda lubanud või lausa ise saadet vaatama kutsunud, et olla kindel, et saates pole faktivigu. Parijõgi toob sellise näitena

Tartu Tähetorni 200. juubelit käsitletud dokumentaalsaate „Tartu Tähetorn 200”. Teise näitena, kus rahastaja montaažis saadet üle vaatamas käis, toob Parijõgi ühe saate kohta sarjast „Kooliproov”: *„Sõjakool käis, sest neil on seal hästi karmid eeskirjad, et mida seal ekraanil tohib näidata ja mida ei tohi, aga üldiselt ei olnud niisugust... kuidas ma ütlen... tohutut järelvalvet.”* Kuid Parijõgi kinnitab, et saated valmisid siiski ajakirjanduslikest tavadest ja heast tavast lähtudes. (Kaasik 2012, Parijõgi 2012)

Ene-Maris Tali sõnul on tal väiketootjana (Testfilm OÜ) ETV eetrisse toodetava sarja „Püramiidi tipus” lepingusse rahastajatega lausa sisse kirjutatud, et saade vaadatakse enne eetrit üle. *„Lepingus on punkt sees, et me esitame saate neile ülevaatamiseks. Ma olin hästi selle punkti vastu, aga kuna Archimedes (sarja rahastaja, nüüd SA Eesti Teadusagnetuur – P.E.) tegi esimest korda sellist asja ja tal puudus selge ülevaade, mis saate ta saab, et kuna tegemist on teadussaatega, et kuidas seal see pool on... et see persoon, kellega me saate teeme, me jagame nendega stsenaariumi ja nad vaatavad pärast saate üle, et meil on 100 protsenti kindel, et faktivigu ei ole.”* (Tali 2012)

3.3.2. Välisrahade mõju

Kõik intervjuueeritavad leidsid, et välisrahade eest haridussaadete tootmine on vältimatu ja jätkub tõenäoliselt ka tulevikus.

Hoiak välisrahade eest tootmisesse kujunes intervjuueeritavate hulgas kaheks. Positiivsena leiti, et välisrahad tagavad inimestele töö ja palga ning täidavad ka eetrit sisuga ehk siis muudavad ETV programmi mitmekesisemaks. Marika Kaasik: *„Tegelikult mingil määral on see ka see, et raha antakse ikkagi sellele valdkonnale, mida ühiskonnas on vaja esile tõsta, millest on vaja rääkida. /.../ Need valdkonnad, millega meie oleme siiani tegelenud, on valdkonnad, millega ERR nagunii peaks tegelema.”* (Kaasik 2012)

Samas leidsid Aivi Parijõgi, Ene-Maris Tali ja Piret Suurväli, et välisrahad võivad siiski mõjutada ka programmi sõltumatust ja piirata toimetuse vabadust. Aivi Parijõgi sõnul tuleks asja vaadata laiemalt kui ainult palgad ja toimetuse elushoidmine. *„Võib-olla mõnes mõttes*

ikkagi moonutab natukene seda pilti, et mida meil oleks vaja ekraanile saada, seda ei pruugi praegu hetkel saada, selle pärast, et meie rahad on mingite muude asjade jaoks. /.../ Et ta on küll sõltumatu programm, ta ei ole ka kuskile poole kallutatud, aga ta võib-olla ei anna siiski nii objektiivset pilti ühiskonnast kui ta võiks anda siis, kui me võiks absoluutselt ise programmi kokku panna ja need teemad ise välja valida, millest me saateid teeme.” (Parijõgi 2012, Tali 2012, Suurväli 2012)

Piret Suurvälja sõnul dikteerivad välisrahad ka mingil määral haridustoimetuse eesmärgi. „Kui on juba kuulda, et kuskil läheb mingi hange lähiajal lahti, siis võib-olla hanke eesmärgid rõhuvad mingeid meie eesmärgi. Et kui on teada, et kuskil tuleb mingi suurem raha mingi sarja jaoks, siis on selge, et tõstame selle eesmärgi endale fookusesse.” (Pruuli 2012)

Heidi Pruuli ütleb, et välisrahad pole ETV programmile ja sõltumatusele ohtlikud, kuid mõjutavad seda küll, kuna sel juhul täidetakse eetrit siiski ette antud teemadega. „Teemad, mille puhul välisrahastus on tulnud, on kõik vajalikud teemad, lihtsalt me ise valiks võib-olla mõne teise teema ennem. Ja teemade valiku järjekord oleks teistsugune.” Samas kinnitab Pruuli, et ETV üldised ideaalid on välisrahade valguses siiski paika jäänud ja rahastajad pole ETV-d kuidagi rajalt välja kallutanud. (Pruuli 2012)

Tiina Kangro kommenteerib, et olukord, kus välisrahasid ETV eetris peetakse normaalseks, on probleemne, kuna see jätab programmi kas juhuse või eurorahade puhul Euroopa Liidu dikteerida. Samas tunnistab ta, et ei saa väita, et Euroopas välja töötatud strateegiad, millele toetusraha jagatakse, oleks ebavajalikud, küsimus on pigem ministeeriumides ja riigiametites, kes raha jagavad. Ka Piret Suurväli ja Heidi Pruuli arvasid, et oleks lihtsam, kui sihtotstarbeline meediaraha tuleks otse ERR-i, mitte läbi erinevate kontrollasutuste. Piret Suurvälja sõnul aitab välisrahade mõju pehmendada ka see, kui ERR-i inimesed ise mingite meediarahade planeerimise juures on ja tegutsevad suunatud välisrahade otsimisega. „Mina olen üritanud välisrahade planeerimise juures olla, et kui kuskil planeeritakse mingit raha, siis üritada sinna juurde minna ja rõhutada seda meedia osakaalu seal ja suunata seal selles mõttes juba enne, kui mingi hange välja kuulutatakse, et mis eesmärgi see võiks täita, et olla seal juures, see on ülioluline.” (Kangro 2012, Pruuli 2012)

Ene-Maris Tali näeb produtsendina välisrahades ka suuremaid võimalusi. „Kui ERR annab mulle näiteks mingi saate teha, siis ta ütleb: „Me tahame sellist ja sellist saadet ja sinu rahanumber on selline.” Ja mina pean selle eelarve sisse mahtuma. Aga kui ma loon projektitaotluse, siis ma arvestan hoopis suuremaid võimalusi. Noh, ütleme montaažis, võttepäevades, graafikas... ja alles siis panen selle projekti numbritesse.” (Tali 2012)

Piret Suurvälja sõnul on ta viimastel aastatel haridussaadete alarahastamise probleemi ERR-s aktiivselt tõstatanud ja sellest võib ka lõpuks kasu tõusta, kuid esialgu on ta skeptiline. „On käinud pidev hala, et haridussaadet ei saa piisavalt toetust ERR-i enda seest ja tänu sellele, et haridusteema on üldse ühiskonnas viimasel ajal olnud väga terav ja tähelepanu all ja nüüd need õpetajad mässasid, siis on see teema kuidagi jõudnud nüüd olulisuse mõttes ka meie maja juhtideni. Nüüd on rääkima hakatud, et näiteks järgmisel hooajal suurendatakse haridussaadete mahtu ja ERR-i omapanust. See kõlab ilusti, aga ma olen natuke skeptiline.” Suurväli ütleb, et ainult selleks, et toimetuse uuesti funktsioneerima saada, oleks haridustoimetuse eelarvesse saajaprotsendilist finantsressurssi juurde vaja ning alles sealt edasi saaks hakata programmi arendamisele mõtlema. Suurvälja sõnul on praeguse süsteemi suurim viga projektipõhine tootmine, mitte programmi kui terviku loomine. „Vaadatakse konkreetsele ühele saatele otsa, mitte toimetusele. Ma pean minema ideega nende (peatoimetajate, juhatus – P.E.) juurde ja nad peavad olema sellest kõik vaimustatud, et raha saaks.” Suurväli väidab ka, et taolisel kujul haridustoimetuse töö jätkumine ja sellises mahus välisrahadele toetumine on oht toimetuse loomingulisusele. „Me kaotame inimjõudu. Inimesed väsivad ära projektipõhises tootmises. Loominguline seltskond heitleb kas töötuse või ületöötamisega. Nad ei julge mitte ühtegi tööpakkumist tagasi lükata, sest nad ei tea, kas neil poole aasta pärast töö on. Järelikult võtavad nad kõik tööd vastu, mida pakutakse, ja töötavad ennast ribadeks. Ja siis on see loomingulisus seal taga kustutatud.” (Suurväli 2012)

ETV peatoimetaja Heidi Pruuli tunnistab, et haridustoimetusel on ressursse puudu, et tagada oma toimetuse töö ja genereerida ideid ka siis, kui need eetrisse ei pruugi jõuda, kuid Pruuli sõnul näeb ERR siiski üsna soodsat arengut haridusvaldkonnale, kuna ERR-s on teadvustatud, et ETV on oma valikutes selle valdkonna jätnud unarusse ja liiga suurde sõltuvusse välisrahastusest ning nüüd tahetakse omapanust haridustoimetuse toodangusse suurendada. (Pruuli 2012)

4. Järeldused ja diskussioon

ERR avalik-õigusliku ringhäälinguna peab täitma talle seatud ühiskondlikke kohustusi ning üheks neist on pakkuda harivat sisu. ETV-s on loodud selleks haridustoimetust, kes peaks olema oma valdkonna kompetentsikeskus ning haridussaadete ETV-s arendama ja tootma.

Hariduslik sisu funktsioone televisioonis võib välja tuua kolm:: koolitussaadet, üldistele teadmistele keskenduvad silmaringisaated ning hariduslikud meelelahutussaadet. Just viimane kategooria on Grummelli sõnul mahu poolest televisioonis tõusuteel. (Grummell 2009)

Hariduse roll televisioonis on alates 1980ndate keskpaigast mitmel pool Euroopas oluliselt muutunud. Koolitussaadetest, mis on valdavalt suunatud kitsale sihtgrupile, on loobutud ning keskendutakse üldauditooriumile ja nende silmaringi laiendamisele. Sellise olukorra on põhjustanud muutused ühiskonnas, muutused riikidepoolsetes televisiooni ja hariduse rahastamispõhimõtetes ja muutused ringhäälingute struktuurides. Valitsevat ressursipuudust, mis pärsib haridussaadete tootmist ka Lääne-Euroopas, on leevendanud erinevad sotsiaalsed europrogrammid, mille rahad aitavad haridussaadete eetrisse toota.

ETV, kus kuni 1990. aastani olid eetris „Telekooli” õppesaadet, kehtestas 1990ndate keskpaigas haridussaadetele uue eesmärgi. Kitsale sihtgrupile suunatud koolitusprogrammi asemel hakkas ETV haridussaadeteid pakkuma üldauditooriumile. Selleks toodi haridusvaldkonda sisse ka täiesti uued teemakäsitlelused. Näiteks looduse ja keskkonna teema „Osooni” näol.

Ka täna on haridussaadet ERR-i teleprogrammides suunatud üldauditooriumile ning peamiseks eesmärgideks loetakse silmaringi laiendamist, mõttelaadi edendamist ja elukestvat õpet. Haridusliku sisu pakkumist ERR-s üldiselt reguleerib organisatsiooni arengukava.

Üheks suurimaks muudatuseks hariduse edastamise valdkonnas on see, et hariduslik sisu liigub aina enam uue meedia keskkonda. Televisioon, mis on massimeedium, ei saa pakkuda enam kitsale sihtgrupile suunatud teadmisi, kuid internet võimaldab hariduslikku sisu pakkuda

palju mitmekesisemalt ja enamatele sihtgruppidele ning see muudab tõenäoliselt inimeste õppimisharjumusi.

Seega on televisioon täna siiski üldauditooriumile suunatud haridusteedade kajastamiseks ning haridussaadet ei ole tänapäeva mõistes enam õpetus- või didaktikasaated, vaid silmaringi laiendavad, teadvust vormivad ja ühiskonda arendavad saated. Tegelikult täidab vähemal või suuremal määral terve ERR-i teleprogramm neid eesmärke ning ka teiste toimetuste saated, mitte ainult haridustoimetuse toodang, võivad vastata kirjeldatud tingimustele. Haridustoimetuse juhi Piret Suurvälja sõnul eristab haridustoimetuse toodangut ülejäänud programmist saadete teistsugune eesmärgistamine ja fookuse sättimine hariduslikku aspekti arvestades.

Peamised teemavaldkonnad, milles haridustoimetuse uuritava perioodi vältel saateid tootis, olid kultuur ja religioon, loodus ja keskkond ning täiskasvanuõpe ja enesetäiendus. Lisaks jõudsid eetrisse erinevad mängud, teadus- ja tehnoloogiasaadet ning sündmusi kajastavad saated.

Uurimise käigus selgus, et ERR on küll oma tegevust reguleerinud arengukavade näol ning haridustoimetuse juht on loonud ka toimetuse arengut puudutavaid dokumente, ent reaalsus on nendest dokumentidest olnud väga erinev. Haridustoimetuse kui kompetentsikeskus pole tööle hakanud nii, nagu seda ERR-i luues silmas peeti. Üheks olulisemaks põhjuseks, miks toimetuse oma valdkonda jõuliselt arendada ei suuda, on ressursipuudus. Seetõttu on haridustoimetuse hankinud tootmiseks raha väljast poolt ERR-i. Uurimise käigus selgus, et valdav osa haridustoimetuse saadetest on toodetud välisraha toel. Ent niivõrd suur sõltumine välisrahadest ei võimaldagi haridussaadete edastamiseks kindlat strateegiat luua, kuna välisrahastus on ebastabiilne ja etteantud temaatikaga. Samas oleks ilma välisrahastuseta haridustoimetuse toodangu maht veelgi väiksem, kuna ERR ise ei suudaks valitseva ressursipuuduse tõttu samas mahus finantse tootmiseks panustada.

Üheks miinuseks peetakse ka projektipõhist tootmist ehk siis olukorda ETV-s, kus rahanappuse tõttu saab vaid parim idee raha ja pääseb eetrisse. Haridussaadete ebaedukust ETV-st sellisel moel tootmisraha hankida võib põhjendada mitmeti: haridussaadet ei pruugi olla piisavalt suurele auditooriumile suunatud või siis pole need olnud piisavalt atraktiivse formaadina pakutud. Ent ETV peatoimetaja Heidi Pruuli sõnul on ERR teadvustanud, et

haridussaadet on ETV enda poolt alarahastatud olnud ning jäetud liiga suurde sõltuvusse välisrahadest. Tema sõnul püüab ERR haridussaadete tootmist edaspidi rohkem toetada.

Välisrahade eest tootmine on intervjueeritavate sõnul just viimastel aastatel kasvanud. Leiti, et erinevatele asutustele on tekkinud juurde rohkem sihtotstarbelist meediaraha ning järjest enam kuulutatakse välja meediahankeid. Taolised rahad liiguvad just haridus- ja sotsiaalsfääris. Seepärast on ka arusaadav, miks haridustoimetuses suures mahus välisrahadega toodetakse – selles valdkonnas lihtsalt liigub rohkem sihtotstarbelist meediaraha. Põhilisteks välisrahade allikateks on ERR-i jaoks ministeeriumid, sihtasutused ja muud väiksemad huvigrupid.

Välisrahade ETV-sse jõudmisel saab eristada kolme erinevat viisi: ERR-poolne huvi ehk ETV läheb ise küsima; rahastajapoolne huvi ehk raha tullakse pakkuma, neid võib nimetada ka tellimussaadeteks, ja hanked. Viimasel juhul ei pea ERR ise tootja olema, võib olla ka ainult eetri pakkuja.

Välisrahade eest tootmise suurimateks miinusteks loetleti etteantud temaatikas töötamist, rahalise toetuse lühiajalisust, selle negatiivset mõju töötajate loomingulisusele, aruandluse keerukust ja ajakulu ning mõne rahastaja soovi projekti liigselt kontrollida ning toimetuse sõltumatust mõjutada. Positiivsena toodi välja, et välisrahad aitavad inimestele tagada töökoormuse ja palga ning aitavad ETV programmi mitmekesisemaks muuta.

Suurimaks ülesandeks välisrahade puhul peetigi toimetuse ja programmi sõltumatuse säilitamist. Ent Denis McQuaili kohaselt ei saagi ideaalset kommunikatsioonisõltumatust kunagi saavutada ja reaalne olukord sõltubki ühiskonna sotsiaalsest ja majanduslikust arengutasemest ja meediasüsteemi kompetentsist (McQuail 2000: 152).

Kõikide intervjueeritavate sõnul täidavad välisrahad avalikke huve ega kujuta ETV programmisõltumatusele ohtu, ent võivad seda siiski mõjutada. Ideaalvariandina näevad intervjueeritavad olukorda, kus ETV suudab ise oma ressursside eest haridussaadet toota ja seeläbi ka ise saadete temaatika määrata. Välisrahastatud projektide eesmärgid seab rahastaja ning ka koostöö ladususe, sisulised küsimused ja aruandluse tingimused sõltuvad paljugi rahastajast.

Haridustoimetuse juhi Piret Suurvälja sõnul mõjutavad välisrahad haridustoimetuse eesmäärke, kuna eesmärgid, mis kehtivad sihtotstarbelise meediaraha kulutamisele, kohanduvad ka toimetuse eesmärkideks.

Kuna valdavalt täidavad sihtotstarbelised meediarahad mingi teemavaldkonna populariseerimise eesmäärke ning neid kureerivad asutused, kes omakorda peavad neid juhtivatele asutustele aru andma, kuidas ja milliste eesmärkide täitmiseks on raha kulutatud, võib tootmises tekkida pingelisi olukordi, kus saadete sisusse tahetakse liialt sekkuda. On esinenud juhtumeid, kus rahastaja on ajakirjandusvabadust selgelt rikkuda püüdnud. Intervjueeritavad tõid välja, et valdavalt on keerulisemad projektid sellised, mida kureerivad erinevad ministeeriumid ning lihtsam oleks, kui sihtotstarbeline meediaraha tuleks otse ERR-i.

Kuigi ERR on teadvustanud, et haridusvaldkond on oluline ning sinna tuleks rohkem panustada, on tõenäoline, et sihtotstarbeliste meediarahade ja erinevate meediahangete maht Eestis kasvab lähitulevikus veelgi ning suure tõenäosusega kasvab seeläbi ka välisrahastatud haridusprojektide maht ERR-i tele-eetris. See omakorda tõstatab küsimuse, et kui välisrahastatud projektid on nagunii etteantud temaatikaga ning haridustoimetus ei saa seeläbi enda valdkonna kompetentsikeskusena tegutseda, siis millist eesmärki ETV haridustoimetus ERR-s tulevikus täidab?

5. Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö keskmes on haridussaadete tootmine ERRi teleprogrammides vahemikus 1. september 2008 – 31. detsember 2011. Töö uurimisküsimused on fokuseeritud sellele, kuidas on hariduse roll televisioonis muutunud ning mida need muutused endaga kaasa on toonud. Milline on haridussaadete roll ERR-i teleprogrammides täna ning kuidas ja milliseid haridussaateid toodetakse? Millistest vahenditest neid finantseeritakse ja kuidas see toimetust ja programmi mõjutab?

Töö esimene osa keskendub hariduse rolli selgitamisele televisioonis ning selle muutumisele nii Euroopas kui Eestis (ETV-s) ning eesmärkidele, mida ERR on haridusliku sisu edastamiseks seadnud. Samuti antakse ülevaade ETV haridustoimetuse kui kompetentsikeskuse toimimisest.

Töö põhineb uuritava perioodi vältel haridustoimetuses toodetud saadetele ja sarjadele (uuritud ETV haldusprogrammi Provys ehk Kriismilm abil) ning antud temaatikaga seotud ekspertide intervjuudele. Lisaks on kasutatud haridustoimetuse juhi koostatud tegevusplaane ja aruandeid, ERR-i arengukavasid ja siseauditit.

Uurimise käigus selgus, et haridus tänapäeva televisioonis pole enam konkreetsele kitsale sihtgrupile suunatud õppesaade, vaid silmaringi avardav ning inimeste teadvust vormiv üldauditooriumi saade. Televisioonis kasvab järjest mahukamaks haridusliku meelelahutuse valdkond.

Haridustoimetuse alt on ERR-i tele-eeetrisse uuritava perioodi vältel jõudnud 12 124 unikaalset saate minutit, mille moodustavad ligi 500 üksiksaadet. Kokku 18 saadet või sarja, mille ERR ise on tootnud, ning 2 väiketootjate poolt toodetud sarja, millele ERR eetrit pakub. Valdavalt oli tegemist väga erinevatel teemadel silmaringi laiendavate üldauditooriumi saadetega.

Valitsev ressursipuudus ei ole võimaldanud ETV haridustoimetusel korralikku strateegiat haridussaadete edastamiseks välja töötada, kuna sõltutakse liiga suurel määral välisrahadest, mida just viimastel aastatel aina enam liikuma on hakanud. Järjest rohkem korraldatakse

meediahankeid ning turul liigub rohkem sihtotstabelist meediaraha, mis valdavalt ongi suunatud kas haridus- või sotsiaalvaldkonda.

Kuigi välisrahad täidavad samuti avalikke huve ning on siiani aidanud ETV programmi haridussaadeteid toota, peetakse välisrahade eest sellises mahus tootmise jätkumist negatiivseks, kuna välisrahastuse puhul peab pidevalt toimetuse ja programmi sõltumatuse eest seisma ning kuna välisrahad on harilikult lühiajaliste projektide tootmiseks, mõjutab see töötajate loominguilisust negatiivselt. Samuti ei võimalda välisrahad toimida haridustoimetusel kompetentsikeskusena, kuna sihtotstarbelised meediarahad peavad täitma rahastaja poolt püstitatud eesmärgid ning toimetuse kohandab oma tegevuse vastavalt nendele eesmärkidele.

Summary

This Bachelor's Thesis is titled "Producing of Educational Programmes in Estonian Public Broadcasting Television" and is focused on analysis of the production of educational programmes at Estonian Public Broadcasting (EPB) from the 1st of September 2008 to 31 of December 2011. The main purpose of this study is to figure out how the role of education has changed on the television and what is its effect to the educational programming. The aim is also to find out what kind of educational programmes are currently broadcasted by EPB and how are they produced.

First, the work gives an overview of the changes in the role of education on television in Europe and Estonia as well from the middle of 1980s, introduces the tasks of educational programmes at EPB and describes the work organisation of the editorial board of Education, Science and Environmental programmes.

Questions under research and introduction of the methodology used for study are given in the second part of the Thesis. The results of the research are based on empirical materials, such as documents which regulate the content of educational programmes at EPB, action plans and reports composed by the head of the editorial board and on the interviews with the experts. To study the educational programmes that were broadcasted during the period, EPB TV-management programme Provys was used.

In conclusion it may be said that the role of educational programmes on television has changed a lot since the middle of the 1980s. In comparison with previous years when television broadcasted mainly schooling programmes which were targeted at some specific groups of people, it may be claimed that nowadays educational programmes are meant for general audience to broaden their mind. Specifically the edinfertainment genre is on the rise.

One main aspect that hinders successful production of educational programmes is the shortage of financial resources. That seems to be a problem in several European countries. The situation is alleviated for example by assigned European funds. In Estonia, the biggest part of EPB educational programmes are produced with the help of European and other assigned

mediafinances and according to experts the situation will not change soon. Experts also say it can harm the independence of the educational department to affect the content of the educational programmes as the choice of topics is also regulated by the financiers.

The Bachelor's Thesis ends with discussion and conclusion.

Kasutatud kirjandus

EUMAP. (2005). *Televisioon Euroopas: regulatsioon, poliitika, sõltumatus. Seireraport 2005*. Põltsamaa: Vali Press.

Grummell, B. (2009). The Educational Character of Public Service Broadcasting: From Cultural Enrichment to Knowledge Society. *European Journal of Communication*, 24: 267-285

McQuail, D. (2000). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu Ülikooli kirjastus.

Nissen, C. S. (2006). Avalik teenus peab sisaldama nii avalikkuse kui ka teenuse komponenti – sisusätted populismi Scylla ja elitarismi Charybdise vahel loovimiseks. C. S. Nissen (toim). *Muutuste Kursil. Avalik-õiguslik ringhääling Euroopa meediamaaastikul*. Tallinn: Eesti Raadio ja Eesti Televisioon, 65 - 80.

Suni, R. (2001). *Looking for a New Identity: Changes in the Programming Strategies of Estonian Television in 1985 – 2000. Magistritöö*. University of Oslo, Department of Media and Communication.

Šein, H. (2005). Suur teleraamat. Tallinn: Tea.

Timian, M. (2011). *ETV Programmide planeerimine. Tegevusauditi aruanne 31.6.2011*. Eesti Rahvusringhääling

Kasutatud suulised allikad

1. Kaasik, M. (2012). Autori intervjuu. Skype, 25.04.2012
2. Kangro, T. (2012). Autori intervjuu. Tallinn, 28.05.2012
3. Meiesaar, M. (2012). Autori intervjuu. Tartu, 25.05.2012
4. Parijõgi, A. (2012). Autori intervjuu. Skype, 25.04.2012

5. Pruuli, H. (2012). Autori intervjuu. Tallinn, 22.05.2012
6. Suurväli, P. (2012). Autori intervjuu. Tallinn, 30.04.2012
7. Tali, E-M. (2012). Autori intervjuu. Tallinn, 25.04.2012

Kasutatud internetiallikad

Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2009 – 2012. (2008). URL (kasutatud aprillis 2012)

http://www.err.ee/files/ERR_arengukava_2009-2012.pdf

Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2010 – 2013. (2009). URL (kasutatud aprillis 2012)

http://err.ee/files/ERRArengukava_2010-2013.pdf

Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2011 – 2014. (2010). URL (kasutatud aprillis 2012)

http://err.ee/files/ERR_arengukava_2011-2014.pdf

Lukács, M. (2006). *Educational broadcasting in a digital world*, URL (kasutatud mais 2012)

<http://ripeat.org/wp-content/uploads/2010/03/Lukacs.pdf>

Lisade loetelu

Lisa 1. Ekspertintervjuude transkriptsioonid

Lisa 1.1. Marika Kaasik

Marika Kaasik, ETV toimetaja

Salvestatud 25. aprillil 2012 ETV-s

Küsitaja: Piret Eero

Palun selgita, millised olid sinu kui toimetaja kohustused ja vastutus haridustoimetuses?

Et saated jõuaks eetrisse. „Tagatargemate” puhul saate sisu ja et ta jõuaks valmis ja siis oli venekeelne saade „Tegutse!” ja „Tegutseja” ja klipid „Õpitee”. Ühesõnaga tuli need täita sisuga, vaadata, et see vastaks kõikidele nende nõudmistele, mis nende olid esitatud ja vaadata, et see jõuab eetrisse.

Aga saate formaati või ideed ei pidanud sina välja kujundama, see oli kellegi teise töö?

Me kujundasime ikka... mõtlesime ikka formaadi kõik koos välja. Režissöör, toimetaja, produtsent... ka saatejuht oli nende venekeelsete saadete puhul mängus.

Kui paljude projektide juures sina ise oled idee alustaja ja kui palju sind on lihtsalt hiljem kaasatud?

Mind on ikka kaasatud, sest need on olnud väljaspoolt maja projektid ja on teada olnud, et niisugune teema on olemas, siis mingil määral on alustatud läbirääkimisi, et millest selle raames võiks rääkida, siis keegi kirjutab valmis projekti, saadab sinna, kuhu vaja. Ja siis, kui saadakse see soovitud raha ja öeldakse, et vot nii, hakka tegema.

Kuidas välisrahadega projektid sinu töömahus üldiselt kajastuvad? Kas see on alati mingil määral olnud või just viimase aja asi?

Ei, ütleme nii, et see on ka ikkagi viimaste aastate jooksul. Ja sellest hakkaski minu koostöö Ene-Marisega (produtsent Ene-Maris Tali – P.E.). Siin lõppesid igasugused projektid, et ma

olin nagu elusaadetes tööl ja kõik asjad said otsa ja siis me hakkasime... kõigepealt kutsuski Ene-Maris, esimene projekt oli... ei, enne seda oli „Ohhoo”, mis puudutas innovaatikat ja ettevõtlust ja siis tuli „Kas me sellist Eestist...”, mis mõlemad olid välisrahadega ja need olid elupäästjad. Muidu oleks olnud nii, et hakka astuma.

Kas sinu töös on vahe, kas saade on ERR-i või kellegi teise rahade eest?

Ei, põhimõtteliselt mitte. Kui tootmine toimub majas sees, siis ei ole vahet. Sisuliselt... siinamaani ei ole keegi meile midagi peale surunud, et seda on vaja ja seda on vaja. Välja arvatud selle vene saate puhul. Et sa küll tead, et sulle on antud vahendid teatud teemade tootmiseks. Aga selle teema sees siinamaani on saanud üsna vabalt olla.

Aga töömahu poolest, kas on vahet?

Ei ole vahet siis, kui asi on juba käima saadud. Sest mina ei tegele alguses nende rahaajamiste ja sellega. Minul tootmine on tootmine.

Mismoodi üldse saate tegemine välja näeb? Kas tellija paneb paika saate temaatika ja sina pead vastavalt sellele sisu tootma?

Põhimõtteliselt jah, et see määratakse ära juba näiteks sellega, kui osaletakse mingil konkursil. Siis see konkurss juba määrab ära, mis teema on. Näiteks kui on täiskasvanute hariduse propageerimine, siis ma ei saa seal tegema hakata, et kuidas meie majandus elab või midagi sellist. See nagu määrab selle valdkonna ära. Mõnel puhul väga kitsalt.

Selle vene saate puhul oli meil vaja leida hästi toimetulevaid inimesi, kes on leidnud mingisugust toetust. Et sellega see määrab ära, aga ütleme, et isegi, kui ma oleks teinud seda saadet ilma välisrahadeta... kui ETV püstitaks eesmärgi, et me räägime edukatest ettevõtjatest või inimestest, kes on elus millegagi toime tulnud, siis ikkagi nende kategooriate järgi otsid neid inimesi, et ma arvan, et sellel puhul see oleneb ka inimesest... et kas sellel projektil on järelvaataja ja kas selle järelvaataja asi on vaadata üle numbrid, et kas see on õigesti kulutatud, või on tema asi ka sisu üle vaadata. Üldiselt sisu pole vaadatud muudel puhkudel kui selle ühe saate puhul ja siis ma arvan, et oli tegemist inimesega, kes ise otsustas, et tema peab seda sisu kontrollima ja kes ise oli niisugune... see tekitas stressi. Seal oli üks inimene, kellel oli väga kitsas arusaam asjadest.

Näiteks jõudsimme selleni, et meil oli kokku lepitud võte, väga kindlal teemal... et kuidas mingit koolitusraha saada. Ja see konkreetne inimene leidis, et temale ei meeldi see inimene, kellelt me intervjuud tahtsime paluda ja ta oli ministeeriumis ära keelanud sellel

inimesel meiega rääkida. Et me läksime võttegrupiga kohale, seisime seal käed rüpes, lasti meil niisama seista seal... see naine helistas ülevalt, et ta väga vabandab, aga ta ei saa tulla, et tal keelati esineda. Ja me tulime sealt lihtsalt ära ja oligi kõik.

Aga samas ütleme, et see oli minu enda jaoks kõige huvitavam projekt. Just see integratsioon ja nii palju toredaid inimesi... ja nad on nii kenad ja armsad ja üllatunud, et keegi neist üldse huvitatud on ja hästi huvitav oli see.

Aga üldiselt, kuidas sul välisrahadega tootmise kogemused on? Et kas öeldaksegi ette või lastakse teha?

Tead, ega ei ole... no hooti, siin „Tagatargemates” ka korra, et neil tekib nagu mingi kiiks... neil tekib mingi mõte. Tead, neil tekib hirm, et ei ole kaetud see mingi valdkond, mis peab olema. Neile nagu tundub, et see, mida neil vaja on, peab kõik esimeses saates koos olema ja siis läheb paanika lahti, et vot seda ei olnud. Aga aega on ju kaks aastat... selle kõik jõuab ju ära panna. Aga ei, üldiselt... peale selle ühe halva näite ei ole mulle rohkem sattunud.

Kas see, et välisrahaade puhul on saate temaatika ette antud, pärsib sinu enda ideesid? Või ei ole sellel vahet?

Tead, sa pead ju nagunii, kui sa hakkad tegema mingit sarja... okei... mult on küsitud, et kas ma tahan teha koolitusesaadet ja ma võin ju öelda, et ma ei taha, ma tahan tegelikult teha kultuurimagasini... aga keegi ei võta mind sinna. Et sa pead ikkagi kohandama. Kõikide asjade sees on võimalik mängida ja teine asi on see, et sa nagu avastad iseenda jaoks neid valdkondi ja seda maailma ja see on täitsa huvitav. Et muidu sa võib-olla ei hakkaks mitte kunagi sellega tegelema.

Aga üldiselt vaadates, kas sinu enda jaoks on välisrahadega tootmine pigem positiivne või negatiivne?

Pigem positiivne, sellel lihtsalt põhjusel, et on tööd.

Sa oleksid muidu ilma töötä?

Võib-olla jah, ega ma ei oska öelda, sellel hetkel oligi niisugune seis. Kui sa vaatad ETV programmi, siin on ju väga paljud saated välisrahadega. Tegelikult mingil määral on see ka see, et raha antakse ikkagi sellele valdkonnale, mida ühiskonnas on vaja esile tõsta, millest on vaja rääkida. Kas või see sama täiskasvanukoolitus, et tegelikult see, et ta mingit moodi käib, aga keegi ei tunnista endale, et see on olnud koolitus või mingi asi.

Et ega seda raha juhuslikult ei anta. Et tal on ikka mingisugune mõte ja ma arvan, et see ei ole halb. Tähendab, nii kaua ta ei ole halb, kuni tuleb keegi ja ütleb, et sellel kuupäeval intervjuuerite seda inimest ja küsite tema käest neid küsimusi. Nii kaua, kui mulle öeldakse, et ma pean rääkima, et inimene võib õppida kogu elu ja et ka kangakudumise kursus on koolitus ja ma nendes piirides mängin, on okei. Ka selle suure ajakirjanduse koha pealt.

Aga kas välisrahad programmi seisukohalt on positiivne või negatiivne?

No täpselt see, et kui palju sulle ette öeldakse... aga samas need valdkonnad, millega meie oleme siiani tegelenud, on valdkonnad, millega ERR nagunii peaks tegelema. Ja kui nüüd tulevad näiteks mingid Lõuna-Eesti fondid või ma ei tea.... sellest nagu peab saateid tegema, aga endal selleks vahendeid ei ole ja need on nii väikesele vaatajaskonnale, et keegi teine seda teha ei võta. Ega ütleme neid samade rahadega, kas Kanal 2 oleks võtnud saate, kus räägitakse täiskasvanu koolitusest? Võib-olla oleks, ma ei tea.

Kas sul endal on olnud ideid mingiteks saadeteks, mida sa näiteks toimetuse juhile pakkunud oled ja mis raha pole saanud?

Ütleme, et kui sa praegu lased sellise tempoga nagu me oleme lasknud, saade nädalas või nii. Siis ma vajutan oma ideed nende raamide sisse. Katsun need ära realiseerida selle raames, mis mul on.

Kas sul oleks sellele teemale veel midagi lisada?

Mul on suhteliselt valutu see saadete tegemine olnud, sest mina olen saanud selle valmis paberi või ütleme nii... ma olen saanud ülesande toota „sellesisulist” saadet. Ja võib-olla on isegi küsitud, et kas saaks montaaži vaatama tulla, aga me oleme öelnud, et see pole võimalik. Ütleme, et nad on teinud seda rohkem ka oma huvi ja maine pärast, et ega midagi halvasti ei näidata ja midagi olulist pole ütle mata jäänud.

Aga sulle sattusidki mingi perioodi vältel ainult välisrahadega projektid?

See oli hästi kitsas aeg. Tähelepanu (ERRi rahastusega – P.E.) tegin vahepeal kõrvale. Aga päris pikka aega tegin ainult välisrahadega, jah.

Lisa 1.2. Tiina Kangro

Tiina Kangro, endine ETV haridustoimetuse juht ja Haridusmeedia OÜ omanik ja produtsent

Salvestatud 28. mail 2012 Linnalehe toimetuses Tallinnas

Küsitaja: Piret Eero

Palun tutvusta alustuseks oma ETV ajalugu, kuidas sa sinna sattusid, mis ameteid pidasid

Mina sattusin sinna 86ndal, pärast ülikooli lõpetamist ja mitte ajakirjanikuna. Ma olin lapsega just kodus olnud aastakese ja tekkis mõte, et parasjagu algasid ETV-s assistentide kursused. Vanasti oli nii, et mingit eriala ju kusagil ülikoolides ei õpetatud ja siis ETV tegi ise kursuseid, kui oli inimesi vaja, tehti pooleaastaseid või selliseid kursusi. Õpetati ise välja... saatejuhtide kursused, diktorite kursused, assistentide kursused. Minul oli puhas juhus, et ma olin just vahetult pärast ülikooli sündinud esimese lapsega kodus ja siis algasid assistentidekursused. Mul olid mõned tuttavad telemajas, kes ütlesid, et kui sa kodus oled, saad aega tulla, äkki on põnev. Ja sellest ma sinna jäingi. Esimene töökoht oli tegelikult režissööri assistent, seal ma peatusin küll mõned kuud, siis edasi hakkasin tööle toimetajana ja siis pärast seda läksin teist kõrgharidust omandama Tartu Ülikooli, ajakirjandust, lõpetasin selle ära, aga mulle tundus ikkagi, et ma ei olnud saanud seda, mida oli teles töötamiseks tarvis.

Leidsin hea võimaluse 1992. aastal minna Hollandisse õppima pooleaastasele rahvusvahelisele kursusele, mis tegelikult andis mulle sellise vajaliku baasi, et muutusin siis inimeseks, kes võib-olla seal telemaastikul hiljem ka midagi korda saatis. No mina olingi vist Eesti telemaastikul, ma arvan, esimene inimene, kes välismaal sai sellise korraliku koolituse, mitte 3-päevase kursuse, nagu mõned käisid. Ja oligi nii, et olin alguses hästi lühikest aega assistent, siis edasi olin toimetaja mitmel alal, tookord ETV sisemine struktuur oli teine, et seda ei ole mõtet spetsiifiliselt välja tuua.

Ja siis pärast seda, kui olin Hollandist tagasi tulnud just sellise suure ettekujutusega, et nüüd õnnestub midagi tarka teha, siis oli see Šeini peadirektoriks valimine ja pärast seda tema otsustas mulle anda siis tookord kõige mahakäinuma, olematu toimetuse, mis oli tollane ETV haridussaadete toimetuse ja mis oli maha käinud seetõttu, et ta oli jäänud püsima sellest ajast, mis oli siis, kui sind olemaski polnud. Siis oli ju Nõukogude Eestis selline asi nagu „Telekool”, mis tegi koolisaateid. Tegigi koolidele selliseid hommikuti kell 8 ja 9 ja 10 ja 11

ja õhtuti ja pärastlõunal ka. Et oli ETV-s ja tegelikult igas liiduvabariigi riiklikus televisioonis haridustoimetus, kes garanteeritud raha eest pidi tegema seda, mida Nõukogude rahvas vajab oma arenguks, et saada tublideks töötajateks, teadlasteks ja kosmoselenduriteks. See oli omal ajal tõesti väga võimas ja väga suur ettevõtmine, seal oli palju toimetajaid, seal olid siis kõik ära jagatud... matemaatika, ajalugu, keeled, mis iganes asjad.

Aga see 92' oli täpselt see ajajärk, kui see asi oli maha käinud. Elu oli lihtsalt nii palju muutunud, et enam selline asi ei töötanud televisioonis. Koolid hakkasid ka vajama midagi muud ja see viis oli oma aja ära elanud. Ja samas, kui uus Eesti hakkas tulema, hakkas esmakordselt tekkima see probleem, et raha ei olnud kõigeks, sest vanasti ju raha kasvas puu otsas. Vanasti oli nii, et ETV ja Eesti Raadio olid propagandaasutused, neil ei olnud seda probleemi, et kui palju midagi maksab. Tehti seda, mida oli vaja – kultuuri, haridust, propagandat, uudiseid, telefilmi, kõike toodeti. Ja ma arvan, et tollased peadirektorid ei teadnud ise ka, kui palju see kõik maksma läks, sest ei olnud nii, nagu praegu, et kõik teavad, kui palju maksab üks tund stuudiot või üks vahetus kaamerat. Tookord oli nii, et need asjad olid lihtsalt olemas. Stuudiod olid olemas, neid sai kasutada, keegi ei lugenud raha. Ja siis Šein ilmselt vaatas, et näed, hull noor inimene, kes siin hüppab ja kargab, välismaalt just tulnud, et anna talle siis selle vana saasta hamba vahele.

Ja siis sain ma toona sellise toimetuse, millel ei olnud selget väljundit, millel ei olnud... noh, see, mida need inimesed, kes seal töötasid, need inimesed olid ka enamasti pensionivanuses juba. Tublid inimesed iseenesest, aga nad olid ka jäänud nagu ripakile, sest see, mida nad kunagi olid teinud, seda ei olnud enam vaja, seda ei saanud ka enam toota, sest raha nagu ei jätkunud ja nüüd tuli siis välja mõelda, et mida edasi teha. Ja kuna mina olin tulnud tookord sealt, kus ma olin näinud läänemaailma väga lähedalt ja minusuguseid tol ajal väga palju ei olnud... See 6-kuuline Hollandi kursus tähendas ka seda, nagu ma ütlesin, et seal olid üle maailma spetsialistid, väga multikultuurne seltskond. Ja selle raames, lisaks Hollandile, sai ka käia Inglismaal BBC-s, igal pool. See oli selline... 1992. aasta jaoks väga hea läbilõige sellest, mis toimus maailmas. Millesarnased meie Eestis too aeg veel üldse ei olnud, eks.

Ja selle baasilt me nagu hakkasime seda haridustoimetust siis arendama. Tegelikult ilma mingisuguste juhtnöörideta. Et lihtsalt anti toimetuse ja öeldi, et vaata, mida saad teha. See oli muidugi maailma parim variant, sest siis sai tõesti ise vaadata ja kuivõrd see oli ka see periood, kui raha veel nii ei loetud, nagu praegu, et loetakse küll kokku ja siis selgub, et selle saate tootmine maksab nii ja nii palju sadu tuhandeid ja siis jääbki tootmata, kuna sellist raha ei ole. Me elasime tookord siiski sellest õndsas ajas, kus ETV-s nagu ressurss oli

põhimõtteliselt olemas, vaidlused käisid selle üle, et kui palju inimesi saab palgata, et kui palju on palgaraha, kas me saame veel võtta ühe inimese või viis inimest või mis ametitesse. Ja siis võib-olla mingisugused marginaalsed rahalised vaidlused ühe või teise asja üle olid, aga võtteaeg, montaažiaeg, stuudioaeg, need ei tekitanud tookord probleemi.

See oli õnn, sest me hakkasimegi ise defineerima, et mida me siis teeme ja mis see haridus võiks olla nüüd, kus see „Telekool” oli nagu surnud, seda enam rakendada ei saanud... ka seepärast, et arvuteid ju tookord ei olnud veel. Arvutid olid siis alles eksklusiivsed esemed. Ja samas see eetri kaudu klassiruumidesse telekatesse pildisaatmine ka enam ei töötanud, et minu jaoks oligi siis loogiline valik, et hakkame tegema sellist haridusprogrammi, mis on kõige tugevamas mõttes üldpublikule. Ehk siis me jätame need kooliasjad kõrvale ja hakkame tegema lihtsalt väga kvaliteetseid saateid.

Tookord oli ka see õnn, et ei olnud vaja kembelda kellegagi eriti eetriaia üle, et kui sa ikkagi käisid korraliku idee välja ja seal taga oli näha, et see kvaliteet tuleb ka väga korralik, siis ei olnud probleem saada „Osoon” eetrisse esmaspäeval kell 20:05 või midagi muud sellist. Ja siis seda teed me läksimegi.

„Osoon” oli üks selline minu hinge ja ihu küsimus käima lükata, aga sinna kõrvale tekkisid meil ka ju tervisesaated ja ma isegi enam ausalt ei mäleta täpselt, aga päris palju oli erinevaid saateid. Sest ma arvan, et inimesi oli meil toimetuses ka kuskil 20 inimest püsitööl. Et toimeetus oli siiski... no seal me hakkasime ka vahetama, et osa inimesi, kes siis olid juba pensionieale lähedal, need vaikselt hakkasid minema, teised jälle töötasid sügavasse pensioniikka välja, sest nad olid väga professionaalsed, tugevad ja töötasid kaasa sellele, mida me hakkasime teistmoodi tegema. Ja võtsime uusi inimesi juurde, hakkasime neid koolitama.

Ja minu nägemus oli just see, et kuivõrd ma mõtlesin, et ei ole mõtet niimoodi natukene nokitseda, et haridusprogramm on midagi kolmandajärgulist, vaid me lähme otse sinna *prime time*’i sisse, et siis ma võtsin ka nõuks, et ma riisun Eesti pealt kokku need kõige tugevamad tegijad. Kui sa praegu ütled, aastal 2012, ütled Eesti Vabariigis sõna haridusprogramm, siis kõik mõtlevad natuke teisejärgulist asja, eks. Aga tookord me võtsime kõik need... Rein Marani, Fred Jüssi, Peeter Toominga... kõvad nimed tõime kokku. Ja nagu kõvad isiksused ikka, teisi samasuguseid enda kõrval ei talu. Et kas või Marani ja Jüssi kokkupanemine tekitas teinekord võimsaid vulkaanipurskeid, aga kõik lõppes õnnelikult. Ja Kristjan Svirgsden, kes on ju nimekas dokumentalist. Tema oli üks püsivaid kaastöölisi pikki aastaid. See oli meie edu pant tookord ja sinna juurde veel see, et me saime ressursi, et meil ei olnud eetriga probleemi, põhimõtteliselt ei olnud probleemi tootmisressursiga. Kuigi seal muidugi oli probleem küll, aga natuke teisel tasandil, see oli see, et mina olin sealt Läänest

tulnud ja näinud ühte, teist ja kolmandat ja siis „suu oli vesine”, et ei tahtnud leppida sellega, mis oli tollane ETV tehniline tase. See oli see periood, kus linnid, millega monteeriti, olid siuksed suured kohvrid. Ja esimesed BETA-kaamerad olid tulnud, aga neid siis jätkus näpuotsast, et uudistetoimetusele üks ja mingisugused tähtsamad saated said veel jaole. Ma arvan, et üks selline lisa edu pant, mis meid tookord haridussaadeteid aitas väga, oli see, et mina hakkasin ajama, et me saaksime kuskilt sõltumatu BETA-kaamera. Et me ei peaks kuskil järjekorras olema, et kas me saame nüüd paar tundi seda või ei saa. Kas või see, et võib-olla tahtsime saata Marani viieks päevaks kuhugi metsa, aga ETV poleks saanud seda iialgi lubada. Ja siis mul õnnestus tookord sellisest kohast nagu George Sorosi fondist imekombel see raha saada. Tookord oli see midagi täiesti müstilist. Ostsime siis pisut kasutatud, sellise *second hand* BETA kaamera Soomest. Ise tõime kohale. Ja seegi maksis ligi pool miljonit krooni. See oli väga-väga kõva sõna. Meie poole vaadati ikka nii, et kes kõõrdi, kes aupauklikult. Me saime kaamerate laos, mis olid seal keldrikorrusel Gonsiorist Faehlmanni poole, seal olid boksid, kus ETV hoidis kaameraid ja me saime sellise eraboksi sinna ja me olime väga tehtud inimesed.

Ja me saime sponsorrahasid siit ja sealt ja kolmandast kohast. Tegime väga korraliku remondi tolle aja kohta toimetuses. Täieliku euroremondi ja ostsime operaatoritele kombinesoonid, kes meiega töötasid. Ühesõnaga olime sellised... see oli nagu mõte, et inimestele pakkuda mingeid stiimuleid. Et sellisest nagu kõigi arvates mahakäinud ja mõttetust toimetusest... et oleks näha, et tegelikult me oleme selle maja võib-olla kõige paremad.

Ma ei mäletagi nüüd enam, kaua see kestis. Mingi viis aastat või nii, enne kui alla käima hakkas see asi. Kui hakkas tulema see värk, et hakkasid need massilised kokkutõmbamised. Kui selgus, et raha ei ole. Varem ei olnud see probleem, varem lihtsalt toodeti. Aga siis, kui hakkasid kriisid tulema ja kogu see asi, mis kogu meie ühiskonnas tuli, et tuli hakata raha lugema ja täpselt mahtuma mingitesse piiridesse, ega see rahastamisküsimus tekkis üles ja erakanalid tekkisid juurde. Kogu see konkurentsivõitlus ja see nii-öelda kaasajastumine. Ja siis oligi nii, et lõpuks tuli hakata kokku tõmbama ja kokku tõmbama ja siis mingisugusel... 1998. aastal mina liikusin ju programmidirektoriks ja pärast peadirektori kohusetäitjaks ja pärast seda ära. Kuskilt sealt siis hakkas see tagasitõmbamine. Siis jälle see haridusprogrammi ressursid ja nende poolt toodetav toodang nagu kuivas kokku. Ja mingisugusel hetkel praktiliselt ju oligi olematu see toimeetus.

Kui see Rahvusringhääling tekkis, siis nagu taasavati see haridustoimetuse. Aga vot nüüd sealt edasi ma enam ei tea, et kuidas oli, et ma olen väga kaugelt ja põgusalt kursis ehk teisisõnu ma detailselt ei tea, kuidas see asi oli mõeldud.

Mis aastal sa said haridustoimetuse juhiks?

1992. detsembris ma tulin Hollandist tagasi, 1993 algusest siis.

Sulle anti toimetusega tegutsemisel vabad käed, aga kas mingil hetkel kedagi huvitas ka, et kuhu suunda sa seda arendad, tekkisid mingid arutelud või?

Tol ajal oli üldse väga palju professionaalseid arutelusid ja koosolekuid, mis nagu hiljem kadusid ära. Ütleme nii, et jah, arutati küll, aga kuni lõpuni keegi ei juhtinud meid. Ühest küljest võib öelda, et meid oli jäetud saatuse hoolde, teisest küljest võib öelda, et nad vaatasid, et asi läheb niigi üsna mõistlikus suunas, et mida sinna ikka oma sõrga vahele toppida. Ma ei tea, kumb variant oli.

Aga sina ise, kas sul olid konkreetsetelt mingite riikide näited, kellest sa eeskuju võtsid või millest sa juhindusid?

Ma võtsin eeskuju kõigest, mida ma olin seal väliskoolitusel näinud. Ja loomulikult, ma unustasingi märkida, et üks jõud, mis muidugi meid kogu aeg pinnal hoidis ja nagu tähelepanuväärseks tegi seda tegevust, oli see, et minul oli tekkinud väga palju kontakte väga erinevatel maadel. Oli tekkinud rahvusvahelisi kontakte, mida ma siis väga innukalt kasutasin. Ma ei tea, kas seda tänapäeval enam keegi mäletab, aga meil ju läbi nende viie või kuue aasta, mis mina seda haridustoimetust juhtisin, peaaegu pidevalt väliskoolitajad Eestis. Oma kontaktidega... esiteks mul olid tekkinud need tuttavad ja teiseks kontakte, kes suutsid rahastada. Me olime tookord üldse see aidatav maa. Et leida ressursi, et Eestisse tuua koolitajaid, kui sa tundsid õigeid inimesi, ei pidanud midagi maksma.

Meil olid siis sellised püsikuraatorid lausa. Meil oli mitu inimest Inglismaalt. Üks nendest isegi ühe korra käis ja töötas meiega vist kuus nädalat. Nii, et hommikust õhtuni kuus nädalat järjest oli meie toimetuse liige – Ashley Bruce, kes oli Inglismaalt. Ta oli küll eraproductsent, aga endine BBC töötaja. Ja olid veel mitmed tuttavad, kes käisid aastate vältel hajuti. Kes käisid tegemas koolitusi tervele haridustoimetusele. Mõnikord võtsime sinna ka muid inimesi ETV-st juurde. Mõnikord käidi otseselt „Osooni” meeskonda koolitamas. Meil oli ju nii, et nende aastate vältel meil olid kontaktisikud, eriti just Inglismaalt, aga natuke ka Saksamaalt ja Hollandist, kellele me saatsime pidevalt oma saateid vaadata, kritiseerida,

analüüsida. Kui ma praegu mõtlen tagasi, ausalt, see oli tegelikult... tookord nagu ei osanud nii arvatagi, sest see kõik läks jooksvalt, eks. Kui mõelda, siis see oli ikka päris kõva sõna, selles mõttes, et sealt pidigi selle kõige peale mingisugune kvaliteet tulema.

Mis oli muidugi hea, et tookord ei olnud veel seda, nagu praegu, et kõik tormavad ennast hingetuks. Tookord ei olnud normaalne, et ühel režissööril on igal nädalal kolm saadet. Sellist asja ei olnud. Töötati normaalset süvenemist võimaldava režiimiga. Keegi ei ööbinud telemajas selleks, et teha kolm saadet nädalas eetrisse. See, mis toimub praegu, on kergelt öeldes päris õudne.

Kas sa seda mäletad, kui EBU-ga liitumine oli, kas mingil ajal tulid need EBU sisumääratlemisjuhendid ka teemaks?

Tead, see oli vist kõik hiljem. Sest ma mäletan enda asjatamisi EBU nende suurte vanameestega, kes käisid tihtipeale meil, aga see jäi perioodi, kui ma olin juba programmidirektor ja siis hiljem peadirektori kohusetäitja... järelkult 1998 – 2000.

Kui eurotoetusi, fondide rahasid ja muid toetusi silmas pidada, siis millal need tulid?

Need tulid ka hiljem. Kui me räägime perioodist, millal mina olin haridustoimetuses, siis me ajasime rahasid välja küll, aga siis oli selline kategooria nagu sponsorrahad. Et kui sul õnnestus oma tuttavaid või lihtsalt mingisuguseid firmasid ära rääkida, kes panid lihtsalt raha välja. Ja me saime seda kasutada siis rohkemate või paremate saadete tegemiseks. Siis olid lõputiitrites sponsorlogod ju. Et kogu see euroraha ja see tuli hiljem. Ma arvan, et 2000 ja sealt edasi.

Aga eratootjana, nüüd, kui sa oled välisrahadega töötanud, millised su kogemused on?

Siis oligi see, et kui mina läksin 2001 ETV-st ära, pärast seda, kui olid need valimised, eks, kus siis Aare Urm tuli peadirektoriks, kes küll peatus ainult pool aastat vist või aastakese, et siis ma tegin... tookord mõtlesin ka, et noh, siis oli just uus faas, et haridustoimetuse või minu töö oli nagu hävinenud või peaaegu hävinenud toleeks hetkeks rahapuuduse tõttu. Ja siis mul esimene mõte oligi ETV-st lahkudes, et ma teen selle firma, mis on Haridusmeedia OÜ, mis on ka siiani olemas ja tegutseb, aga tookord muidugi esimeses faasis minu ettekujutus oli hoopis teine.

Kuna ma nägin, et ETV sees oli haridusprogramm praktiliselt likvideerunud või kokku kukkunud ja ei paistnud ka mitte kusagilt seda võimalust, et seda saaks nagu taaselustada, sest rahad olid nii kokku kuivanud ja kõikide märkide järgi sellise asja jaoks nagu haridus mitte

mingisugust ressursi ei olnud, siis mu idee tegelikult selle Haridusmeedia loomisega oligi see, et üritaks kompenseerida seda, et ETV sees on asi kas madalseisus või igavesti hävinenud, et luua erastruktuur. Tookord ma ju tegelikult asutasin selle koos ülikoolidega ja ETV-ga. Nii et ETV oli ka üks asutajaliige seal, pluss siis tehnikaülikool ja mitmed ülikoolid. Hiljem on need omanikud likvideerunud... tehnikaülikool ja mina oleme kahekesi selle omanikud praegu.

Aga alguses oli mõte selles, et enne, kui ma seda asutasin, siis ma pidasin hästi pikad ja põhjalikud läbirääkimised nii ülikoolide kui ka tollase ETV-ga, keda Aare Urm siis juhtis ja kes oli igati nõus ja päri kaasa tulema, aga temast ei sõltunud lõpuks midagi, sest ta kadus sealt majast väga kiiresti. Ühesõnaga, idee oli selles, et võtta eraomandus appi ja eraomanduse ja formaalse hariduse ehk siis ülikoolide ja siis ETV kui ühe osalise kaasabil nagu püüda ehitada üles selline haridusprogrammi tootev koostööstruktuur. Ma isegi kunagi kirjutasin vist Postimehes mingisuguse arvamuseartikli, et kuidas see võiks toimida. Ja ega ma seda ei olnud ka mitte mõelnud nagu tühjalt kohalt, et sellega ma läksin seda teed nähes perspektiivi selles, et välismaal on ju ka... Channel 4 Inglismaal on erakanal, aga just nimelt haridusprogrammi tootmisele spetsialiseerunud, ja elab. Oleks olnud seal otsustavad inimesed taga, oleks võinud sellest asja saada. Aga kuna Aare Urm kukkus kohe ära ja ETV-l ei olnud raha, mida tal ei ole siiani, nagu ma aru saan, et siis see idee ei teostunud.

Me paar aastat üritasime alguses ja läksime teist teed just seetõttu, et siis hakkasid avanema eurofondid. Need tulid ilmselt 2002, 2003, 2004. Ilmselt mingisuguseid rahasid oli ka enne, aga kuskil 2003 – 2004 oli ilmselt see aeg, kus struktuurfondide rahad hakkasid massiliselt tulema. Ma ju töötasin enne seda veel kaks aastat TTÜ-s avatud ülikooli direktorina ja sealt kaudu ma ka nagu olin selles süsteemis sees. Ja siis ta läkski nii, et 2004 me saime näiteks „Puutepunktile” esimese 3-aastase tootmisraha ja 2009 saime järgmise raha, mis nüüd hakkab lõppema, aasta veel. Et eks siis jälle jumal juhatab, mis edasi saab. Varem ei olnud eurorahasid, jah, nüüd ma saan aru, on meil see eurorahade buum. Ja tegelikult probleem praeguses ETV-s tundub, et ongi see, et on normaalne, et on mingisugused europrojektid ja siis nendega tehakse seda, mida siis kas juhus või Euroopa Liit dikteerib.

Kui palju annab laveerida, kui on rahad mingi teematika kajastamiseks ette antud? Või saab ka oma ideedele raha otsida?

Vanasti oli lihtsam, kui oli sponsorite ajastu. Siis oli nii, et läksid oma ideega, et tahaksime sellist ja sellist asja toota, et otsime rahastajat ja siis umbes Tallinna mööblitehas andis raha näiteks.

Need eurorahad on ju kõik sihtotstarbelised. Aga samas, ega eurorahad ei tule ka mitte nii, et kuskilt Brüsselist tuleb projekt. Meile tulevad struktuurifondide rahad ja vastavalt millise ministeeriumi haldusalas see raha on, näiteks Euroopa sotsiaalfondi raha kuulub läbi tööturuameti sotsiaalministeeriumi haldusalasse, mis tähendab seda, et enne, kui see meede lahti läheb, on sotsiaalminister kinnitanud need klauslid, mille jaoks sealt raha saab. Ega temagi neid ei ole laest võtnud, need on kuskil kokku lepitud.

Tegelikult on küsimus selles, et see on siit poolt Eestist reguleeritav, mille jaoks raha antakse, aga muidugi on päris selge, et ega kui sotsiaalminister kirjutab alla, et selle raha eest rahastatakse selliseid, selliseid, selliseid tegevusi, et siis ega tema ei ole mõelnud, et selle eest peab ETV tegema mingisugust saadet. Et selles mõttes kõrgemat pilotaaži seal taga ei ole. Võib öelda, et neid asju saadab juhus. Laias laastus on ka nii, et sotsiaalfondi rahad on põhiliselt tööturuküsimuste kaasaaitamiseks, et inimesed ei oleks töötud ja puudega inimesed ei lebacks tarbetult, vaid nad kõik saaksid ennast rakendada. Aga see ka põhjendab, miks ETV-s oli „Tööotsija” ja miks meil on „Puutepunkt” praegu, mis iga hinna eest peab näitama just teistsuguseid inimesi.

Kas eurorahad või nõ välisrahad mõjutavad sinu arvates ETV programmi sõltumatust?

Mina ei usu konspiratsiooniteooriasse, ma ei arva, et kuskil on mingisugune rahvavaenlane, kes nüüd nende eurorahade kaudu püüab... või selliste sihtotstarbeliste rahade kaudu püüab meeletult lüüa kiilu rahvusringhäälingu uhkuse ja au sisse. Aga päris selge on see, et selline rahastamismudel jätab juhusse otsustada selle, mis toimub ETV eetris.

Kui me ütleme, et mida see ETV ikka nii väga mõjutab, et on ükskõik, mida ta teeb, peaasi, et midagi seal eetris tiniseb, siis nagu ei ole sellest mitte midagi. Aga kui me oleksime endiselt seda usku, et massimeedium, eriti veel siis, kui ta on avalik-õiguslik, siiski mõjutab päris palju inimkonda, kes siin elab, ja kui selgub, et ei ole olemas sellist otsustusmehhanismi, et mida oleks vaja eetris näidata. Et kuidas ühiskond käitub ja mis selles toimub, et äkki peaks kaasa aitama mingite sihtrühmade arengule. Kui me lähtume ainult sellest, mis fondide kaudu tuleb, hea küll, me ei saa muidugi vaidlustada, et need Euroopa strateegiad, mille jaoks toetusrahad tulevad, et need oleks midagi ebavajalikku. Muidugi on see vajalik, aga kui me paneme sinna juurde selle, kui palju ETV-sse tuleb sisse mingisuguseid suvalisi ministeeriumide või riigiametite... need ei pruugi olla projektid, mida ETV või siis mina kui väiketootja olen kirjutanud, et saada mingile asjale raha, vaid ütleme, et lihtsalt ujub kohale mingisugune kalanduse ministeerium, kes ütleb, et näete, meil on siin kalanduse arendamise programm ja tehke meile nüüd kalanduse arendamise saade, et siis tuleb küll küsida, et tore, et

arendame eetri kaudu elanikkonna kalandusalast teadlikkust, vaevalt, et see midagi halba oleks, aga minu jaoks on just kõige suurem küsimus see, et kui mitte mingisugust tsentraalset nägemust ja arendustegevust ETV sees ei ole, siis on ikkagi juhuse meelevaldas see asi.

Ja veelkord, et... me võime ju öelda, et mis sellest, peaasi, et eetrit täidab, midagi ikka kasu on, aga mina tahaksin, et oleks mingisugune läbiv mõte ja mingisugune kompetentsus.

Mis sinu arvates on haridustelevisioonis täna?

Mis ta praegu on... tead, mina ei vaata üldse telekat, ma ei tea, mis seal on...

Aga see, et haridus on muutunud silmaringi laiendamiseks... kas asi liigub sinna, et meil tuleb telekast varsti ainult haridusmeelelahutus?

Põhimõtteliselt on ju kaks, kui me räägime meediast ja haridusest, eks, siis on kaks võimalikku suunda. Üks suund ongi selline üldauditooriumi harimine. Vanasti nimetati seda populaarteaduseks. Teine suund seal on see telekool ehk siis võib-olla see, mida EBU silmas peab, et on sellised metoodilised haridusmaterjalid, mida siis kombineeritakse formaalse või siis ka vabatahtliku... noh, avatud ülikooli, avatud õppega. Need on nagu need kaks suunda.

Nüüd ongi küsimus, et minu meelest oleks tark alati teha vahet, et kummast me räägime. Mulle tundub ka, et nii palju, kui ma tean, mis ETV-s vahepeal toimunud on, ei ole olnud päris selge, et kumba teed pidi on mindud.

Ma mäletan väga hästi, et paar aastat pärast seda, kui mina siis läksin ETV-st ära ja olin selle Haridusmeedia teinud, siis külastas mind samamoodi intervjuu jaoks üks inimene ETV-st ja ma ei mäleta ta nime praegu, ta ei tööta enam ETV-s, Aga ta oli siis saanud ülesande hakata välja töötama sellist projekti, et ETV arhiivi baasil ja uue toodangu baasil oleks selline süsteemi koolidele. Ma sain aru, et tookord nad kirjutasid ka mida iganes kokku ja minuga ta konsulteeris, et kuidas seda võiks teha ja nii edasi, aga mulle tundub... see oli ikka aastaid tagasi, 4 – 6 aastat tagasi, aga mulle tundub, et see sinna paika jäi. Tookord nende idee oli selles, et kui „Telekooli” ajast oli nüüd arenenud infotehnoloogia edasi, meil on võimalik arvuti teel ju võrku panna kõiki neid asju ja kui kõik koolid saaksid sealt võtta... aga see on päris selge, et sellist asja ei saa teha, kui sul ressursi ei ole. Sa ei saa oodata, et europrojekt tuleb ja siis saad mingisuguse jubina teha ja sinna üles panna. See peaks kindlasti olema selline asi, mis oleks spetsiifiliselt rahastatud ja tal on ikkagi mingisugune kriitiline maht, mille baasil see hakkab tööle, sest kui seda kõike on liiga vähe, siis ei ole sellest mitte kellelegi kasu.

Ja nüüd teine suund on need üldauditooriumid... üldauditoorium omakorda võib jaguneda nooremaks ja vanemaks jne auditooriumiks... aga just nimelt, kui me räägime sellest televisiooni levist, mis läheb teadmata kuhu, eks, mitte kooli, et siis kõik need saated, mille erinevus päevapoliitika saadetest ongi see, et neil on metoodiline alus... Kui „Foorum” ja „Kahekõne” räägivad sellest, mis parasjagu juhtub, kilekotiga raha viimisest partei kontoris, siis sellise populaarteadusliku, üldhariva, üldauditooriumile tehtava teleprogrammi erinevus ongi see, et me võime reageerida kiiresti ja teha ka saatesarja näiteks kotiga raha vedamisest partei kontoris, aga sellisel juhul me ei räägi mitte Meikarist, vaid metoodilisel aluspõhjal tehtud saatetsüklist. Oleks ju väga huvitav praegu näiteks võtta neli osa parteide rahastamisest.

Kahvel ongi selles, et mida siis selle üldauditooriumile mõeldud haridusprogrammi all vaadelda.

Lisa 1.3. Margit Meiesaar

Margit Meiesaar: TeaMe programmi juht, SA Eesti Teadusagentuur

Salvestatud 25. mail 2012 SA-s Eesti Teadusagentuur

Küsitaja: Piret Eero

Palun tutvusta oma ametit ja töökohustusi

Mina olen TeaMe programmi juht, töötan teaduse populariseerimise üksuses ja programmi juhi amet seisneb selles, et ma vastutan kogu programmi eest. Ma olen ka kaasatud olnud selle programmi kirjutamisse ja algusest peale elluviimisse. Ehk siis kõik, mis puudutab nii planeerimist, tegevuskavasid, eelarvet kui ka inimressursi leidmist, kaasamist ja asjade korraldamist, et asjad hakkaksid tööle... alates lepingutest, kokkulepetest kuni aruandluseni ja sisu tekkimiseni. Et põhimõtteliselt ma olen nagu tagantlukkaja ja togija. Ma ise näen, et seal on nii administratiivne pool ehk siis korraldamine kui ka sisutekitamine. Mingisugune arusaam sellest, et mis siis sisu on või kust me saame teada, milliseid õppematerjale meil on vaja, et see on ka, ma arvan, minu suunata. Kas ise arvamust avaldada või eksperte kaasata.

Te toimite puhtalt eurorahade peal?

Jah, programmis on peamine raha sotsiaalfondist.

Milliste meediaprojektidega sina hetkel seotud oled?

TeaMe programmist on hetkel tellitud kahe riigihankega kaks projekti. Üks neist on teadussaade „Püramiidi tipus” ja teine on „Rakett 69”, saade noortele.

Selgita, mismoodi üldse meediaprojekte alustatakse või kuidas hankeid korraldatakse?

Põhimõtteliselt TeaMe programmis alguses peale oli juba Haridus- ja Teadusministeeriumil ootus, et tahaks koostööd telega teha. Ja kindlasti peaks teadus- ja haridusteemad olema fookuse koha pealt ka teleekraanil. Otsustati teenust sisse osta ehk korraldada riigihange. Selleks me kaasasime mõned eksperdid ja kirjutasime kokku hankedokumendi. Me panime nagu mingi rea strateegilisi eesmärgi, mida me tahame, et need saated täidaksid või millised need oleksid. Ja loomulikult sätestasime mingisugused mahud nagu et... miinimumnõuded, et kui palju saateid me siis peaksime nagu saama.

Meie mõte oli see, et tahame kindlasti, kuna TeaMe programmi üks väga oluline sihtgrupp on noored, siis me tahaksime kindlasti, et üks saade oleks noortele. Et see kaasaks neid, oleks neile huvitav, põnev ja noortepärane. Ja teine oleks selline natukene tõsisem, teadlastest ja võiks sobida üldauditooriumile. Meie mõtlesime selle all siis noored kuni vanad.

Tutvusta neid eesmärgi, mida te enda jaoks paika panite, et need saated peavad täitma

Meie poolt kõige olulisem eesmärk oligi see, et teadus ja tehnoloogia ja insenerlahendused muutuksid inimestele lähedasemaks ja igapäevaelulisemaks. Et inimesed saaksid aru, milleks on vaja teadlasi ja insenere ja mida nad teevad, kuidas see kõik on meile kasulik. Noortesaate puhul oli eesmärk see, et noortele anda inspiratsiooni, motivatsiooni ja noortele tutvustada ja näidata seda valdkonda. Et mis tehakse, mis toimub. Ja loomulikult meie soov on nendes huvi äratada. Need eesmärgid lühidalt ja kokkuvõttes on see, miks ministeerium otsustas TeaMe programmi raames suunata nii palju raha meediasse, et kaugem eesmärk on see, et meil oleks tulevikus ka teadlasi ja insenere, kes mõtleksid meile välja uusi Skype'i ja Nokiaid ja nutilahendusi.

Kui partner on välja valitud ja projekt käima läinud, siis mis on sinu roll projekti juures?

Ma natukene teeksin mõistetes erinevust, et loomulikult me võime saate tootjat nimetada partneriks, aga ESF regulatsioonis on partner nagu teine mõiste. Et esiteks on erinevus rahastusliinis, et partnerite puhul me kontrollime kõiki kulusid vastavalt abikõlblikkuse reeglitele ja arvestus on kulupõhine. Meie saadete saamise süsteem on teine, et on tellija ja teenusepakkuja. Et me oleme hankedokumentidesse pannud eesmärgi, et mis me tahame, kui palju tahame ja millised need saated peavad olema ja teinud teenuslepingu. Et nad on nii-öelda teenusepakkujad või tööde teostajad ja nendega ei ole kulupõhist arvestust. Kogu süsteem... me teeme aasta alguses sellise kokkuleppe või tegevuskava, mis on lepingu lisa ehk teenuse lahtikirjutus, et mida nad aasta jooksul millistes etappides teevad ja palju need asjad maksavad. Ja korra kuus me võtame kokku, et mis on tehtud ja selle alusel maksame rahad välja.

Mis on minu roll... Mul on mitmeid ülesandeid. Ühest küljest nagu algusest peale selline eesmärgiseadja ja eesmärkide tutvustaja olla ja teiselt poolt nagu see järelvalve roll, et kas kõik on ära tehtud, mis meile on lubatud. Ja loomulikult tuleb vahepeal kokku tulla, maha istuda ja vaadata, et kus me nagu oleme. Et palju meil on vaatajaid erinevates kanalites, et tegelikult need projektid ei ole ainult teleprojektid, seal on juures ka see ristmeedia osa, et palju on veebis vaatajaid ja Facebookis järgijaid ja me oleme ka tootjatega seadnud selliseid strateegilisi eesmärke, et kuhu me peaks rohkem nagu panustama, et milline peaks olema veebisaade ja kas veebiakadeemiat peaks ümber kujundama või...

Ma arvan, et meie roll on lisaks rahade jagamisele ja eesmärgi seadmisele tootjate toetamine või togimine ka, et analüüsida seda, mida me oleme teinud ja seada vastavalt sellele ka tulevikuks fookusi.

Kas te arutate ka saate sisu üle või vaatate saateid üle?

Saate sisu üle me otseselt ei aruta, ma olen küsinud informatsiooni, et millest saated tulevad või kellest need on. Et „Püramiidi tipus” me oleme hooaja alguses ja vahel ka kestel küsinud, et mis on need teemad ja kes on need inimesed, kellest saateid tehakse. Et esimesel hooajal oli neil täitsa enda nimekiri ja teisel hooajal tuli soovitusi ka programmi nõukojalt ja kolmandal hooajal oli neid ettepanekuid veel rohkem. Et siinkohal, mis puutub saadetes, siis me oleme tootja tähelepanu juhtinud sellele, et me ei soovi portreesaateid, vaid me tahaksime, et need saated räägiksid teadusteedest. Et see on küll see sisuline asi, millele me oleme tähelepanu juhtinud. Et me ei taha rääkivaid päid ja me ei taha portreesid, et kes kus kui kaua elas ja

millal koolis käis. ERR tegi kunagi uuringu, et see teema on inimeste jaoks kõige ebahuvitavam ja lähtuvalt sellest me tahame ikkagi teemakäsitletust saada.

Kui rääkida Raketist, siis esimene hooaeg oli selline natukene sisseelamise hooaeg. Siis küll meie poolt tuli nagu... küsisime ekspertarvamusi ja ise avaldasin arvamust saate sisu kohta, et kui on tagasisidet, et see on arusaamatu, et ei saa aru, mida need noored seal sahemerdavad või teevad seal. Siis tekkis küll küsimusi. Ja mul on tunne, et pikemas perspektiivis see aitas meid edasi.

Kas sina pead veel omakorda kellelegi aru andma, et kuidas teie raha on kulutatud?

Kui me räägime finantsidest, siis seda nii või naa, jah. Üks hetk tuleb see hetk, kus tuleb teha kokkuvõtteid, et kas me oleme oma eesmärgi täitnud. Loomulikult on minu kui programmijuhi eesmärk, et see raha oleks asjalikult kasutatud ja me liiguks oma eesmärkidele lähemale. Ma arvan, et siinkohal on... see pole ainult finantside küsimus, see on ka sisuküsimus. Kohati ma tunnen, et jah, see on minu vastutus tõstatada mingeid küsimusi, et kas me liigume oma eesmärkidele lähemale ja kas tootjad ei unusta vahepeal ära seda, et kuhu me liikuma peame.

Kuidas sa suhtud sellesse väitesse, et meediaraha ja –hankeid on aina rohkem?

See paistab küll nii. Eks ma ikka kuulen... Näiteks Keskkonnaameti hanget ma ise konsulteerisin ja näiteks kui seda hanget (TeaMe hange – P.E.) kokku panin, siis lugesin erinevaid hankedokumente, siis oli Keskkonnaministeeriumil ettevalmistamisel mingisugune lastesaade ja enne seda tegi Integratsiooni SA. Ja enne TeaMe saadete tulekut oli ka „Tööotsija” saade, mida rahastas Sotsiaalministeerium eurorahade eest. Seda vist tehti ühe avatud taotlusvooru projekti raames. Ja „Tagatargemad” on ka euroraha, elukestva õppega seotud Andras on seal taga.

Aga ma tean, et siin on rahastusskeemid erinevad. Andrase projekt on vist koostöös ringhäälinguga, ma ei tea, kuidas need rahad on organiseeritud, aga seal pole sellist kulupõhist arvestust nagu näiteks „Tööotsijaga” oli, kus peab kõik dokumendid tõesti esitama ja kus lisaks produtsendile on tõesti võib-olla projektijuhti vaja, kes mõtleb need asjad läbi, et kuidas kulusid kajastada ja kirja panna ja kes teeb tegevuskavasid ja eelarveid. TeaMe projektid minu meelest erinevad ikkagi selle poolest, et see administratiivpool pole nii suure koormusega kui kulupõhise arvestuse puhul. Sa koostad aasta alguses tegevuskava, loomulikult on viisakas ja oodatud, et kui tuleb muutusi, siis tuleb need teenuse tellijaga läbi rääkida. Ja kord kuus see akti koostamine, ma ei näe, et see oleks nagu nii suur koormus.

Euroopa rahade kasutamisel on väga palju seadusi ja norme ja meie kohustus programmi elluviijana on tagada see, et me vastaks kõikidele nendele nõuetele, et oleks läbipaistvus, et oleks kõik vajalikud dokumendid olemas, kui tullakse auditeerima. Selles osas ongi nii, et olenevalt sellest, kes on su rahastaja, rahastaja paneb nõuded. Sest ka tema peab kellelegi aru andma, see on Euroopa raha või mingi fondi raha. Et teleprojekti ei käsitleta erinevalt mingist teisest projektist, et tegelikult see oleneb rahastaja nõuetest ja sellest, kuidas rahastaja on selle organiseerinud. Ma väidan tegelikult, et me oleme selle teletootjatele teinud väga lihtsaks, et nad ei pea esitama kõiki dokumente, et nad peavad tegema lihtsalt seda, mida nad on lubanud ja mida me kokku oleme leppinud.

Kas see on tõsi, et igasugustele meediarahadele ja –hangetele on alati suur tung? Kuidas sinu hangetega oli?

Jah, kuna tegemist oli avatud hangetega, siis sinna võisid tulla kõik, kes tegelesid teleproduktiooniga, siis meil oli kokku üheksa pakkujat ja mõlemale hankeosale ehk siis noortesaatele ja täiskasvanutele mõeldud saatele oli kummalegi seitse pakkumist, et oli mille seast valida.

Kas sa tahad midagi veel lisada?

Mul on olnud õnn olla selle protsessi juures olla algusest peale, et alguses see on selline vaevaline või teeraja sisse raiumine ja paari aasta pärast sa näed, et meil on reaalselt asjad või reaalsed saated ja nad lähevad järjest paremaks ja inimestele lähevad need korda. See on suur rõõm ja väga paljude inimeste suur pingutus ja töö. Mul on väga hea meel, et sellised rahad on leitud sellesse valdkonda ja me saame huvitavate asjade ilmuniseks panustada.

Lisa 1.4. Aivi Parijõgi

Aivi Parijõgi, ETV toimetaja-saatejuht

Salvestatud 25. aprillil 2012 Skypes

Küsitaja: Piret Eero

Palun tutvusta oma ametit ja töökohustusi haridustoimetuses

Ma olen haridustoimetuses toimetaja-saatejuht. Need on sellised koos käivad ülesanded, vähemalt siin Tartu toimetuse puhul. Ja need ülesanded muidugi projektiti ja saatesarjati on erinevad, aga kui me lähtume nüüd sellest, mis on kõige laiem ülesanne, siis enamasti tuleb uuele üksiksaatele või sarjale kõigepealt leida formaat ehk siis sisuline kate – kuidas me võiksime selle saate või sarja üles ehitada, siis mis võiks olla selle nimi, kes võiksid seal olla esinejad, sealt edasi juba kokkulepped inimestega, kes võiksid saates esineda, siis produtsendiga koostöös võttepäevade ja montaažipäevade tellimine, siin ka selgitamine operaatorile ja režissöörile, et mida me täpselt nendel võttepäevadel teeme. Siis võtetel käimine, intervjuude tegemine. Siis, kui see salvestusperiood on lõppenud, siis teksti lindi pealt mahakirjutamine. Enamasti, kui võimalik, ma kirjutan teksti maha. Noh, osade projektide puhul, mis on nii mahukad, siis kõike ei jõua kirjutada, aga enamasti ma püüan seda teha. Siis käsikirja valmis kirjutamine, materjali läbivaatus, siis skripti kirjutamine, montaaž, tiitrite kooskõlastamine ja sisulehtede täitmine. See on võib-olla kõige lühemalt öeldud. Osades saadetes siis ka mitte ainult intervjuude tegemine, vaid ka *stand-up*'ide tegemine, sisse- ja väljajuhatused saatele või vahelõikude tegemine saatele, näoga kaadris.

Palun kirjelda, mis vahe on sinu jaoks, kui saadet toodetakse ERR-i raha eest või kui saadet toodetakse välisrahade eest

Kui saadet toodetakse ERR-i raha eest, siis kõigepealt ei ole juures niisuguseid... kuidas need ongi... kas ekspertgrupid või muidu niisugust saatesarjaga seotud tugigruppi rahastajate poolt, kellel on kindlasti alati oma ettepanekuid, soovitusi ja oma nägemus. Mõnikord on seda rohkem, mõnikord vähem.

Sellega on seotud nii positiivsed kui negatiivsed aspektid. Positiivseid asju võib ka välja tuua... näiteks seda, et kui ajakirjanik ei ole selle teemaga varem väga süvitsi tegelenud, siis tihtipeale nendelt ekspertinimestelt saadakse head nõu, et kust leida materjali, millised on võib-olla tõsiseltvõetavamad allikad ja kust leida tõepoolest selliseid toredaid esinejaid. Aga

negatiivsetest aspektidest võib välja tuua teinekord sellise liigse agaruse või siis selliste soovide või mõtete edastamise, mis ei ole võib-olla väga telepärased või väga hästi televisioonis teostatavad. Kui näiteks soovitatakse lugu teha mõnelt konverentsilt, siis selge on see, et see ei ole hea mõte televisiooni jaoks. Raadio jaoks võib-olla küll. Pigem võib-olla me sealt konverentsilt leiame endale häid esinejaid, kellega teha lugusid teistsuguses formaadis.

Kuidas välisrahadega projektid üldse majja jõuavad?

No ilmselt siin võib olla kahepidist liikumist, et kui mingisugune fond või MTÜ või mingisugune huvigrupp... ütleme näiteks siis Andras („Tagatargemate” ja „Õpitee” rahastaja ETKA Andras – P.E.) tahtsid teha täiskasvanute õppimise teemalist telesarja ja nad ise leidsid, et selleks kõige parem kanal oleks ETV ja nad pöördusid ise siis ETV poole sooviga teha koostööd.

Aga on võimalikud ka sellised variandid, et näiteks meie enda inimesed... ka „Kooliproovi” puhul kõigepealt tekkis idee sellest, et arutasime tuttavate inimestega, kes on tööl rakenduskõrghariduse sfääris... et kas oleks hea mõte teha ühte sellist saatesarja, kus tutvustada ka rakenduskõrgharidust, sest see on võib-olla üks vähem kajastust leidnud hariduslõik üldse. Ja siis kui me näitasime ka omapoolset huvi ja valmisolekut ja soovi sellist asja teha, siis need rakenduskõrgkoolide inimesed siis leidsid selle raha.

Nii et see on nagu kahesuunaline liikumine vähemalt. Et ETV võib huvi näidata üles ja öelda, et me tahaksime teha sellist ja sellist saatesarja, aga meil ei ole selleks endal piisavalt finantsilisi vahendeid... või siis tullakse konkreetselt ETV poole.

No muidugi on ka kolmas variant, näiteks osaleda hangetes ja kui need hanked võidetakse, siis selle kaudu tulevad need rahad majja.

Kui sina ise oled leidnud kuskilt mingi võimaluse saadet teha ja ka see raha on nii-öelda kuskil olemas, siis kellega sina pead oma idee kooskõlastama või kellele pead selle maha müüma või see on suhteliselt kindel, et see asi võetakse ETV eetrisse vastu?

No see ikkagi algab nii, et sa arutad seda oma toimetuse juhiga. Testime koos, et kas see siiski on piisavalt avaliku huvi pälviv sari või kas meil on seda tegelikult ikkagi vaja. Ja siiski suures osas on need ideed on olnud sellised, et... ma ei tea, minu puhul on need asjad enamasti toimunud nii.

Et ma ei tea, me ju leidsime raha selle Tähetorni saate („Tartu Tähetorn 200” – P.E.) jaoks ise koostöös Tähetorni inimestega, et siis... noh, see sai kooskõlastatud toimetuse juhiga

ja sealt edasi need asjad läksid juba liikvele tema poolt. Et mul on nagu pigem tundunud, et kui see on ikkagi normaalne idee, siis see suhteliselt ikkagi... praegusel ajal on suhteliselt suur tõenäosus, et see saade jõuab eetrisse.

Kuidas näeb välja sinu välisrahadega tootmise kogemus laiemalt? Kas ka sinu puhul, nagu Ene-Maris Talilgi, on see juba pikalt nii olnud või on see nüüd hiljuti tekkinud nähtus?

Ma arvan, et välisraha on tulnud rohkem just viimastel aastatel. Ja üha enam tundub, et me sõltumegi sellest, kas me ise suudame seda raha majja tuua ehk siis endale palga ja töö kindlustada.

See välisrahade otsimine on selline, et kõrvad on kogu aeg lahti, et kogu aeg kuulad, kas on võimalust kusagilt midagi saada. Ja see on väga oluline. Just viimastel aastatel on välja tuua, et tegelikult see „Kooliproov”, Tähetorni raha ja neid AegRuumi kommentaare oleme ka teinud ju erineva rahastusega, millest nüüd see viimane, eelmise aasta lõpus saadud raha tuli ka ikkagi oma initsiatiivist nagu ka nende teiste saadete omad.

Ehk et kui poleks välisrahasid või sa ise raha majja ei tooks, poleks sul piisavat töökoormust?

Nojah, see oleks suhteliselt keeruline praeguses olukorras. Ka Tartusse tuua siin rohkem tööd. Ma ei saa ju 100% ka öelda. Siis ma oleksin võib-olla ka püüdnud olla rohkem teiste projektidega, millega ma ei ole üldse rohkem kontakti loonud või alguses ära öelnud. Aga ma arvan, et seal on, jah, tõenäosus... et välisrahat on järjest olulisemad praegusel hetkel.

Tulles tagasi selle saadete sisulise poole peale, siis kuidas see välja näeb, et kas tellija paneb ette mingi valdkonna või teema, millest saade olema peab ja edasi see sisu on sinu teha?

Kui ma mõtlen selliste asjade peale nagu oli see „Kooliproov” ja nagu oli see Tähetorn, siis seal... Tähetorni puhul nad ütlesid, mis üritused neil toimuvad ja mis ajalooline taust seal on, aga formaadi ja mida täpselt üles võtame ja kuidas selle kokku paneme ja milliseid esinejaid soovime, see oli puhtalt meie enda teha. Et pärast küll rahastajad käisid... või see Tähetorni seltskond käis saadet üle vaatamas, aga see polnud mitte ainult nende soov, vaid minu oma ka, et nad saaks ikkagi vaadata enne, et ega ei ole sellise ajaloolise saate puhul tekkinud faktivigasid.

Aga nüüd „Kooliproovi” puhul oli see, et koolid pakkusid ise välja päris palju temaatikat, et mida just ühe või teise kooli puhul üles võtta ja meie siis tegime valiku, et mis mahub saatesse, mis ei mahu ja mis on meie arvates telepärane ja mis mitte. Sai ka kompromisse tehtud mõlema poole pealt. Ja ma ka ei mäleta sellist asja, et väga oleks käidud siin saateid üle vaatamas enne eetrit või midagi ütlemas. Noh, sõjakool käis, sest neil on seal hästi karmid eeskirjad, et mida seal ekraanil tohib näidata ja mida ei tohi, aga üldiselt ei olnud niisugust... kuidas ma ütlen... tohutut järelvalvet. Usaldati ikka. Öeldi, et teie olete ju televisioonist, et teie ju teete saadet ja teate, kuidas tuleb hea saade.

Aga kogemus „Tagatargematega”?

Algul... minul oli natukene lihtsam, sest mina olin siin Tartus ja eemal ja mina suhtlesin nende Andrase inimestega natuke vähem... aga ma tean, et Marika (sarja teine toimetaja Marika Kaasik – P.E.) oli küll alguses hädas, sest talle tundus, et mingeid asju üritatakse väga peale suruda. Aga mina näiteks, kui mulle... mina näiteks mitu korda isegi küsisin infot, et nad saadaks mulle informatsiooni oma aasta õppijate kohta, mida mujalt polnud võimalik avalikkusest infot saada... või soovitaksid mulle mingeid toredamaid inimesi, kellega on neil kokkupuudet olnud. Või kui tundus, et mingi temaatika on niisugune väga... noh, minu arvates mitte sobiv, siis ma sellest lähtusin ja ma ei teinud sellest lugusid ja mul polnud küll mingit konflikti või vastuolusid, et me peame kindlasti nüüd tegema loo sellest või sellest. Et pigem ikkagi oli nii, et nemad vaatasid, et „oi, mis te olete leidnud” või „oi, mis te olete teinud”.

Kas see, et välisrahadega saadete puhul on saate temaatika ette tellitud, pärib sinu enda ideede arendamist või oma ettepanekuid saadeteks? Või sellel pole mingit vahet?

Tegelikult küll, sest ikkagi kui need välisrahad tulevad, siis need tulevad ikkagi mingisuguse teema kajastamiseks. Olgugi, et laias võtmes, aga ikkagi. Konkreetsete näidete põhjal kas siis täiskasvanuharidus või on meil näiteks rakenduskõrgharidus ja ma hakkangi mõtlema nendesse teemadesse sisse. Aga kui meil oleks oma raha, siis ma tegelikult saaksin mõelda, et mis on praegu programmist puudu, mida ma praegu tahaksin teha selle pärast, et seda ei ole ekraanil. Aga nüüd ma mõtlen ikkagi mingisugustes etteantud kategooriates.

Ja ma olen seda enne ka öelnud, et nüüd nende välisrahade puhul me vaatame tõesti, et kust me raha saaksime ja kuidas me siis sellel teemal teeksime häid saateid. Aga me ei saa ise väga laialt ja absoluutselt vabalt mõelda, et vot mul on selline saateidee ja ma tahaksin teha seda ja seda. Et mingi teema on ikkagi ette antud. Mis võib olla väga huvitav ja seda ongi

võimalik väga huvitavalt lahendada, aga see mõtlemine hakkab nagu juba moonduma mõnes mõttes.

Aga mis ideed sul on näiteks olnud... mis pakkumised või arendused, mis ei ole ERR-is raha saanud selle 3,5 aasta jooksul?

Ega selle aja jooksul polegi olnud väga palju mahti midagi juurde pakkuda, kuna see välisrahadega tehtud saadete tegemine ja väljamõtlemine võtab ka oma aja, aga ütleme näiteks, et olen tahtnud teha ühte loengusarja... Ööülikooli moodi sarja. Juba ammu, aga pole raha saanud. Tahtsime seda teha vanas anatoomikumis nii, et seal oleks publik. See on väga tore väike keskkond, kus oleks väga põnevatel ja üldharivatel teemadel ettekanded ja publiku sees oleks küsijaid... need oleks sellised 30–60 minuti pikkused saated. Ja seda ideed ma olen jaganud juba palju aastaid kindlasti Piret Suurväljaga. Ma ei tea ka ju täpselt, kui palju tema sellega on edasi tegutsenud, aga see on üks asi, mida ma olen tahtnud teha ja mille kohta ma olen pidevalt kuulnud, et selleks ei ole raha.

Kas sinu arvates see, et on välisrahadega tellitud saated, mõjutab ERR-i programmi sõltumatust või ei mõjuta?

Ütleme nii, et sõltumatust ta ei mõjuta, aga mõnes mõttes... noh selle pärast, et saated on täiesti sõltumatu sisuga, et ajakirjanduslik sisu on toodetud ikkagi ajakirjanduslike tavade, heast tavast lähtudes. Aga, kui me mõtleme natuke laiemalt, siis võib-olla mõnes mõttes ikkagi moonutab natukene seda pilti, et mida meil oleks vaja ekraanile saada, seda ei pruugi praegu hetkel saada, selle pärast, et meie rahad on mingite muude asjade jaoks. Ja need muud asjad võivad olla väga hästi tehtud, aga võib-olla oleks vaja veel mingeid asju... või mingit valdkonda antud hetkel rohkem kajastada. Et ta on küll sõltumatu programm, ta ei ole ka kuskile poole kallutatud, aga ta võib-olla ei anna siiski nii objektiivset pilti ühiskonnast kui ta võiks anda siis, kui me võiks absoluutselt ise programmi kokku panna ja need teemad ise välja valida, millest me saateid teeme.

Kas sinu töömaht ühe saate kohta on ERR-i rahastuse puhul sama mis välisrahastusega saate puhul?

Minu meelest ei ole vahet. Ma teen ikkagi... nojah, võib-olla selles mõttes on vahet, et kui me teeme välisrahastajatega saadet, siis nad tahavad enne ja pärast pidada koosolekuid, sellised spetsiaalseid kohtumisi. Et see aeg tuleb juurde, aga ma arvan, et ma valmistan asju samamoodi ette, käin sama moodi võtetel, kirjutan sama moodi neid skripte... muud vahet küll

pole, kui see, et need välisrahade inimesed tahavad vahepeal kokku saada ja teemasid arutada ja mõelda, et kuidas see projekt võiks edasi minna. Mingisuguseid kokkuvõtteid teha.

Kas see, et ERR-i programmis on välisrahadega saated, on väga üldiselt vaadates positiivne või negatiivne?

No see oleks ideaal, kui meil poleks neid välisrahasid. Aga reaalsus on selline, et parem, et need rahad on, sest paratamatult programm on ikkagi mitmekesisem. Midagi teha ei ole, kui ei oleks neid välisrahasid, oleksid paljud saated olemata... ikka väga paljud. Ja inimestel ei oleks vähem tööd. Mõnel polekski tööd.

Kas sul on veel sellel teemal mõtteid, mida ma ei küsinud?

Ütleme nii, et tegelikult sõltumatul ajakirjanikul eriti meeldiv ei ole tegeleda selle raha otsimisega. Et kui ma olen toimetaja ja saatejuht ja siis veel pean aeg-ajalt kellegagi rääkima, et tegelikult see on väga hea mõte ja väga hea idee, aga meil endal ei ole selleks raha, et kas oleks võimalik kuskilt mujalt seda raha saada. Et see ei ole tegelikult meeldiv ja mulle endale ajakirjanikuna ei meeldi selliseid asju teha, aga samas ma saan aru, et see on paratamatu, et seda tuleb teha. Et tegelikult seda ma olen kuulnud ka teiste ajakirjanike käest, kes ütlevad, et see on nii õudne, kui raha peab käima küsimas, et see on närvesööv ja ebamugav. Noh, on jah, et võib-olla sellega tuleb siis leppida või...

Samas siiani on kokkupuuted olnud mõistlikud. Et keegi pole öelnud, et „oh, saadet saab osta või?”. Et sellistes kategooriates me ei räägi... vähemalt haridussaadete puhul kindlasti mitte. Need projektid on ikkagi olnud harivad ja tutvustavad, mitte reklaamivad. Paljud muude teemade puhul on see asi kindlasti õhkõrn. Majandusteemade puhul on keeruline, et kust siis läheb see tutvustamise ja reklaami piir, eriti veel, kui on mingid rahad kaasatud. Kas see siis tegelikult on reklaami ostmise või mis see on. Aga hariduses on need asjad natuke leebemad ja mingid asjad, mis muidu oleksid jäänud tegemata... et kas või see Tähetorn oleks jäänud tegemata, aga ma arvan küll, et kultuuriliselt see oli ikkagi väga oluline asi. Et me selle hetke ära kajastamise, võtsime kokku kogu ajaloo, näitasime ära, mis seal tehti. Et võib-olla 10 või 20 aasta pärast vaadatakse seda kui ajaloodokumenti ja kahju, kui need asjad oleks jäänud tegemata. Ja ka varasemal ajal, kui me tegime neid ülikoolisaateid („90 aastat oma ülikooli”), siis juubelisaadet ka ikkagi ülikool toetas, sest muidu see oleks jäänud olemata.

Lisa 1.5. Heidi Pruuli

Heidi Pruuli, ETV peatoimetaja

(Intervjuul osales kuulajana Piret Suurväli, kes kommenteeris mõningaid vastuseid)

Salvestatud 22. mail 2012 ETV-s

Küsitaja: Piret Eero

Palun tutvusta oma töökohustusi ja vastutusalala ETV-s

Mina olen ETV esimese programmi peatoimetaja, see tähendab seda, et ma vastutan programmi sisuliste valikute eest, uute ideede käivitamise eest, ka programmi tootmise korraldamise eest, väljastamise eest, hankimise eest. Et tegelikult on see väga suur kompleks vastutusalasid. Loomulikult on igal alal oma alajuhid, aga minu asi on hoida asjad koos. Et programmi juurde kuulub ka programmiplaneerimine, programmiväljastus ja programmiadapteerimine, et niisugused tugiteenistused on ka praegu ETV struktuuri sees ja minu alluvuses.

Palun selgita, mismoodi näeb välja üldse programmiplaneerimine ETV-s

Programmiplaneerimise põhiliseks piirajaks või määrajaks või lähtealuseks on programmi eelarve, mis kinnitatakse järgnevas majandusaastaks, programmi mahuplaan ja siis ka saatevõrgud. Programmi komponentide valik lähtub sellest, kuidas need juhatusega on kokku lepitud ja eelarve, mis teatavasti on aastast aastasse kahanev kui kasvav, seab ülesannete täitmisele omad piirid. Kuigi meil on arengukava ja ringhäälinguseadus, on kõikide nende ülesannete täitmine suhteliselt pingestatud.

Kas programmi planeeritakse konkreetseid saateid, mis juba olemas on, või vaadatakse programmiplaneerimist ka selliselt, et tellitakse mingi valdkonna kajastamiseks saateid?

Meil ei ole fikseeritud mahte valdkondadele. Meil ei ole kusagil kokku lepitud, et nii mitu tundi peab olema haridussaateid ja nii mitu tundi elussaateid. Ainult uudiste suhtes on kindel mahuplaan. Teiste toodanguliikide puhul me lähtume enam-vähem väljakujunenud praktikast, kus olemasoleva eelarve eest tehtavate saadete hulk on enam-vähem ära optimeeritud.

Muutusi valdkondade vahel on suhteliselt raske teha, sest ükski valdkond ei taha loovutada juba võidetud positsioone ja niisugused valdkondadevahelised proportsioonide muutmised on alati väga valulised ja neid tuleb alati hoolikalt ette valmistada. Üheks mõjutajaks on tõepoolest lisarahastuse võimalused, et kui mõnele projektile on võimalik saada

välisraha, kas kaasrahastamisena või päris sihtotstarbelise rahastamisena, siis loomulikult me kaalume seda hoolikalt. Ja on teatud valdkonnad, milles seda raha liigub rohkem ja on valdkondi, mille puhul ei saagi välisraha kõne alla tulla, uudiste ja ühiskondlik-poliitilise programmi puhul. On ka valdkondi, milles lihtsalt ei ole väljapoolt toetust võimalik leida. Ehk meelelahutus on puhtalt meie oma finantseerida, suuresti ka kultuur. Et millistes valdkondades see sihtotstarbeline rahastus põhiliselt liigub, see ongi haridussaadet ja elusaated.

Kas see on just viimaste aastate asi, et väljastpoolt nii palju raha tuleb?

Jah, mul ei ole nüüd kohe arve võtta, aga sihtotstarbeliste toetuste määr on kasvanud küll ja see on suuresti ka ilmselt riigi rahastamispoliitika, kus meediarahaks suunatakse vahendeid ministeeriumidele ja eurorahad on kasvanud ja meie võime neile projektidele läheneda ja neid rahasid saada, on kasvanud.

Sellise raha olemasolu ilmselt kuigipalju mõjutab ka sisemist rahajagamist, et kui mingi valdkond suudab ennast varustada ka eelarveväliste vahenditega, siis saab eelarvelist raha rohkem kasutada valdkondade jaoks, kus seda raha ei ole võimalik väljast juurde saada. Kas või lastesaated, mis on puhtalt meie oma rahastuse peal.

Kas eelarve kujunemine näeb välja nii, et juhatus otsustab, et kui palju saab riigieelarvest tulevast rahast ETV ja siis teie otsustate, et kui palju sellest saab haridustoimetust?

No tegelikult juhatus kinnitab eelarve juba projekthaaval, et toimetusel kui sellisel oma mingit vaba eelarvet ja reservi ei ole.

Et raha saab selle põhjal, mis juba käigus on?

Jah.

Millisena sina näed haridussaadete eesmärki ETV-s?

Mina näen neid täpselt sellisena, nagu need kirjas on, ma ei hakka seda kordama oma sõnadega, see on niivõrd hästi ära sõnastatud meie arengukavas. Igal aastal need eesmärgid vaadatakse üle ja täiendatakse.

Eesmärgid on seatud, nende järgi püütakse käia, oluline on just see laiapõhjaline teadmiste jagamine ja silmaringi laiendamine, täiendõpe, elukestva õppe teema. See ei ole koolilastele programm nagu võib-olla vanasti „Telekooli” saated olid, vaid see on kõigile

inimestele, kes tahavad tänapäeva elust rohkem teada saada ja ennast mingis valdkonnas arendada.

Ja haridussaadete kompleks on oluliselt laiem kui see mida me ise toodame või sõltumatutelt tootjatelt tellime. Et sellesse komplekti kuuluvad tegelikult suurem osa meie dokumentalistikast – meil on väga hea dokumentaalfilmiprogramm alates „AegRuumi” dokkidest, loodusdokid, tegelikult ka „Välisilma” dokid ja muusikadokid. Need on minu meelest suuresti teadmistepõhised. Samuti õpetliku sisuga lastesaated. Nii et see on laiem programmikogum.

Aga sellisel juhul, kui programm üldiselt ongi silmaringi laiendav ja hariv, kas siis haridustoimetuse ise ei peaks endale mingit kitsamat eesmärki panema, et näiteks koolitussaadet või...

Neid piire on tegelikult väga raske tõmmata, et kust maalt lõppeb ära puhtalt haridus ja algab kultuurharidus või mingi majandusharidus või välispoliitiline silmaringi. Et kui mõelda aegade jooksul, milliseid saateid on olnud, näiteks Leo Soonpää loenguid või... Kui need on ühtepidi kultuur ja teistpidi haridus, et mis vahet on, kumma toimetuse alla nad on paigutatud. Et kui nende puhul on tähtsam kultuuriline aspekt, siis nad on kultuuritoimetuse all. Aga ma arvan, et siiski haridustoimetuse olemasolu on hästi oluline, sest ta koondab neid inimesi, kellel on vastav huvi ja vastav kompetents, et neid eesmärke koos jõulisemalt arendada ja ideid genereerida.

Ma arvan, et praegune olukord on etapp tuleviku poole minekuks, kus loodetavasti ERR-s toimetused tõesti ühinevad ja muutuvad kompetentsikeskusteks planeerides tegevusi nii raadio, interneti kui televisiooni valdkonnas või neid võimalusi omavahel kombineerides.

Kui sa küsid, et kas haridustoimetusel on mõtet, siis see pole ju enam tegelikult lihtsalt haridustoimetuse, vaid ta on haridus-, teadus- ja keskkonnasaadete toimetuse, et seal on mitu valdkonda koos. Et kui ta oleks puhtalt haridus, siis me mõtleks, et võib-olla ta on õpetus- või mingi keelesaade, aga kuna teised valdkonnad on juures, siis teadussaadet ei tehta kusagil meelelahutustoimetuses nii naljalt, et just nimelt see komplekt koos annab sellele toimetuse tegevusele sisuperspektiivi ja haarde.

Kas sa arvad, et kompetentsikeskuste süsteem on veel elujõus?

Ma arvan küll, tal on kindlasti plusse ja on ka miinuseid. See töötab paremini seal, kus programmil on regulaarne süstemaatiline tellimus ehk siis inimestel, kes seal keskuses töötavad, on ka kogu aeg tegevust. Et on ressursid selle tegevuste tagamiseks ja ka ressursid,

et ideid genereerida ka siis, kui need ideed ellu ei lähe. Tegelikult on see muidugi jõuka televisiooni tegevus, meie oleme sellest suhteliselt kaugel. Ja tegelikult nendes toimetustes, kus tellimus ongi hõredavõitu ja sõltubki rohkem välisrahadest, on see küsitav, jah, veidi.

Aga samas on minu arust haridustoimetus sellele ühinemisele raadio- ja portaaliinimestega pigem ligemal kui mõni teine toimetuse. Kuna tegemist on siin hästi spetsiifilise kompetentsiga ja vajadusega seda kompetentsi koondada ja kokku hoida ja vajadusel seda ka arendada. Nii, nagu TeaMe programm tegeleb ajakirjanike koolitusega, annab neile spetsiifilist teadmist, kuidas teemasid populaarteaduslikult käsitleda. Mõnes teises valdkonnas ei ole need teadmised nii spetsiifilised, et seda valdkonda teenindada. Võib-olla kultuuris teatud sektorid nagu muusika, kus ilma partituuri tundmata ei saa režiid teha.

Ma arvan küll, et haridustoimetus on liikumas sinna, et ta võiks mingil hetkel muutuda organisatsiooniüleseks kiiremini kui teised toimetused. Mõnes teises valdkonnas on see valdkonna spetsiifika niivõrd suurem, meelelahutustoimetus näiteks, kus tuleb olulist rõhku panna visuaalile ja sellisele *show*likkusele, mida raadios absoluutselt vaja pole, et seal see ühinemine ei annaks võib-olla nii palju efekti ja tulemust.

Aga millest tuleneb see, et valdav osa haridustoimetuse toodetud saadetest polegi haridussaadet EBU liigituste järgi?

Toimetuse piiride tõmbamisega, kui toimetused loodi, oli tegelikult päris suuri raskusi, sest neid saateid ja sarju, mis võiks ühte või teise toimetusse kuuluda, oli päris palju. Kus on nagu haridusel suurem rõhk ja kultuuriline sisu on teisejärguline või vastupidi. Siin nüüd tulebki mängu, et kuna meil on väike organisatsioon ja inimesi on vähe ja inimesed täidavad ülesandeid erinevatele toimetustele ehk nende nagu jagamine kastidesse on väga tinglik ja tegelikult ei annagi seda efekti, et nüüd ühed inimesed töötavad ühe teema kallal süvendatult ja ainult selles vallas oma oskusi realiseerivad, see ei ole organisatsiooni seisukohalt ka kõige otstarbekam, sest neid inimesi võib minna vaja ka mõne teise valdkonna heaks. Mõned inimesed töötavad näiteks kolmele toimetusele. Mis omakorda paneb küsimuse alla tõesti, et kus see kompetentsi arendamine siis käib ja viib ka sellele küsimusele, et kas see on programmile kõige parem valik, kui ütleme 3-4 inimest püüavad ühe valdkonna oma tarkusega ära katta. Seal on nii plusse kui miinuseid. Need valikud võivad muutuda ühekülgses, kui näiteks üks režissöör teeb kõiki elusaateid või kõiki haridussaateid. Võib-olla need saated tulevad liiga ühte nägu ja võib-olla see suleb uksi ideedele, mis tulevad väljapoolt.

Piret Suurväli: Mina täiendaksin seda. Et näiteks see sama „Vabatahtlike tunnustamine”, et kuidas ma põhjendasin seda endale, kui ma seda tegema hakkasin. See on tegelikult kodanikuühiskonna arendamine ja see on harimise küsimus puhtalt, Eesti ühiskonnas. See ühiskonna harimine või mõttelaadi arendamine või demokraatia arendamine või uute ideede sisseviimine – see on ka hariduse kompetents. Minu jaoks jookseb lõhe elusaadete ja haridussaadete vahel. Et kui hariv otstarve on suurem, rõhk ja fookus on seal, me tahame mingit ilmavaadet tutvustada, siis see on haridussaadet. Sõltub, kuhu rõhk pannakse. Toimetuste puhul on see fookuse sättimine. Mis on eesmärk, kui sa saadet tegema hakkad.

Haridussaadet klassikalises mõistes on õpingusari, didaktiline saade, kus õpetatakse midagi väga konkreetset. Tiina Kangrost alates on ETV sellest suhtumisest eraldunud. Didaktiline element on paljudes saadetes sees, õpetatakse mingit käsitööasja näiteks, aga konkreetset didaktilisi saateid meie enam ei tee. Ma arvan, et massimeedia ei ole see, mille kaudu konkreetset mingeid oskusi õpetada.

Kuhu sa arvad, et haridussaadet ETV-s liiguvad tulevikus?

ETV arengukava näeb üsna soodsat arengut haridusvaldkonnale, kuna on teadvustatud, et me oleme ise oma valikutes selle valdkonna jätnud kuidagi unarusse ja liiga suurde sõltuvusse välisprojektide rahastusest, siis tahetakse omapanust suurendada.

Küsimus veel, et kas need välisprojektid kuidagi meie sõltumatust kallutavad või... ma arvan, et mitte ohtlikult, sest teemad, mille puhul välisrahastus on tulnud, on kõik vajalikud teemad, lihtsalt me ise valiks võib-olla mõne teise teema enne. Ja teemade valiku järjekord oleks teistsugune. No näiteks nüüd, kus me tajume väga selgelt hariduse ja koolide olukorra problemaatikat, et haridus koolides ja õpetajate roll ja nende toimetulek ja vastavalt sellele ka hariduse kvaliteet on, et me oleme kaalunud alustama ühte uut koolisarja, mis loodetavasti saab toetust, aga me ise panustame sinna algkapitali.

Aga milliseid tegevusi on planeeritud, arengukava annab sellele vastuse. Ja ikkagi see kompetentsikeskus, ta võimaldab tõesti laiemal rindel koostööd erinevate meediumite vahel, nii tegevusi planeerides kui ka väljundeid kombineerides. Et ikkagi on kas mingi interneti lisategevus juures mingil sarjal või koostöös raadioga. Ja muidugi me saame ka praegu teha koostööd, olemata üks toimetust. Aga kui inimesed samast valdkonnast saavad üksteisele lähemale, sümboliseerib ühte toimetusruumi, siis on see koostöö kindlasti tõhusam. Ma näen ise küsitavusi just seoses sellega, et meediumid ja saadete tootmisspetsiifika on raadios ja teles väga erinev, aga on ka sarnaseid tegevusi. Seda vähemalt testitakse, katsetatakse.

Et siis seda mõtet pole, et kui nii suures mahus on välisrahade eest tootmist, polegi äkki haridustoimetust vaja ja las väiketootjad pakuvad saateid?

No tegelikult toimetuse juhi roll on väga hoolega jälgida kogu aeg nende tegevust. Ettevalmistusstaadiumis, et kuidas see idee areneb, kuidas see sisu puutub teles sobivasse formaati, et see ikka tööle hakkaks, et see materjal ei jookseks lihtsalt eestrist läbi kedagi puudutamata. Et see sisu oleks huvitav mitte ainult neile, kes tellinud on, vaid ka vaatajatele. See on pidev töö projektiga nii ettevalmistuse kui tema eestrisse ilmumise kui ka tema eetrielu jooksul. Kui projekt lõppeb tehakse kokkuvõtte ja kui jätkub, tehakse kokkuvõtteid. Näiteks „Rakett 69” puhul on esimene ja teine hooaeg üksteisest väga erinevad ja edasimineku on silmmärgatav ja see on suur meeskonnatöö, mille puhul Piret Suurväli ja Rene Vilbre on oma panuse pannud.

Piret Suurväli: Välisrahad välisrahadeks, nende leidmise ja projektide sissetulekuga, see pole nii, et väiketootja toob sulle kõik asjad kätte, siin on ka väga palju suunatud välisrahade otsimist. Ja mina olen üritanud välisrahade planeerimise juures olla, et kui kuskil planeeritakse mingit raha, siis üritada sinna juurde minna ja rõhutada seda meedia osakaalu seal ja suunata seal selles mõttes juba enne, kui mingi hange välja kuulutatakse, et mis eesmärki see võiks täita, et olla seal juures, see on ülioluline.

Kuidas juhtide tasandilt välisrahadesse suhtutakse?

Kindlasti oleks igati tervislikum, kui meie enda rahastus kataks kõik vajadused ära. See loomulikult võimaldaks meil oma valdkondade arengut paremini planeerida. Ja kui see rahastus oleks pikema aja peale stabiilne, mitte nagu aastast-aastasse, sest mitmed tegevused on pikemaajalised ja vajavad pikemat ettevalmistust. Et selline peost-suhu elamine on kindlasti arengut pärssiv, aga antud olukorras, kus on võimalik ka Euroopa rahasid kaasata, on see tegelikult juba mujal maailmas ka levinud ja ennast tõestanud praktika. Ja antud juhul ongi haridus ja keskkond niisugused valdkonnad, kus selles pole midagi halba.

Rohkem on küsimusi ministeeriumide rahades, mille puhul võib tajuda huvide kallutamise katseid mõnikord. Nende puhul ma ütlen küll, et see raha võiks tulla ikkagi otse fondidest ringhäälingule, kus töötavad ju kompetentsed inimesed, kes teevad õigeid valikuid.

Välisraha jõuab majja ikkagi toimetuse algatusel?

Üldiselt on jõutud selle praktikani, et toimetuse on ikkagi kaasa rääkimas, kas võtta mingi projekt või mitte.

Kas on tuua mingeid näiteid saadetest, kus on raha olemas olnud ja pole ETV eetrisse võetud?

Üks näide mul tuli meelde, see oli kuulsa kalafilmi eel, kui oli katse teha sellest sarja, Juhan Aare üritas põllumajandusministeeriumi toel teha kalastussarja ja mille me tagasi lükkasime, sest see ei tundunud olema sisuliselt nii üldauditooriumile ja nii hästi välja mõeldud, et me oleksime soovinud seda võtta eetrisse. Tegelikult oleme tihti kavatsuse staadiumis tagasi lükanud juba, sest meil juba kas on endal midagi taolist või ei ole usku sellesse.

Kuidas välisrahade valguses on haridustoimetused oma eesmärgi täitnud?

Ma arvan, et üldisemad ideaalid on ikkagi paigas ja need välisrahaga tulnud asjad on neid eesmärgi ja nende realiseerimist toetanud. Ma ei saaks küll öelda, et „Rakett 69” või „Püramiidi tipus” on meid kuidagi rajalt välja kallutanud, et nad väga hästi suhestuvad sellega, et me väärtustame teadlasi, väärtustame nende leiutisi, tutvustame neid. Samas stimuleerime noorte teadushuviliste inimeste hariduspüüdeid ja toome neid oma ekraanile näidates, et osa noortest on vägagi arukad. Ma arvan, et see kõik on meie eesmärkidega hästi suhestunud.

Piret Suurväli: Jutt jumala õige, tõsi küll, kui on juba kuulda, et kuskil läheb mingi hange lähiajal lahti, siis võib-olla hanke eesmärgid rõhuvad mingeid meie eesmärgi. Et kui on teada, et kuskil tuleb mingi suurem raha mingi sarja jaoks, siis on selge, et tõstame selle eesmärgi endale fookusesse.

No näiteks „Kooliproov” ja „Tagatargemad” jällegi inimlähedased üleskutsuvad sarjad, et sa võid ka elu pöördel punktidel uusi väljakutseid ja ameteid leida endale. Ja „Osoonist” rääkimata, mis on pika staažiga ja hästi õigustanud sari, mis ikkagi loodushoidu ja loodusega suhet ja looduse nägemist ja selle kaitsmist toetab.

Kui sa mõtled oma ideaalolukorda, kui palju suuremaid ressursse sa tahaksid?

Ma rahanumbrit ei ütleks, aga ma tahaks, et meil oleks raha, et ise ära teha see koolisari ja et meil oleks teha väiksemaid tsükleid pühendudes mingile olulisele teemale, näiteks keskkonnale. Ja kuna maailmas katsetatakse praegu hästi palju *reality* elementidega sarju, mille raames püütakse inimeste harjumusi muuta või nende tähelepanu tõmmata mingitele keskkonnasäästlikele teemadele, tarbimise vähendamisele ja... selle kohta oleks ikka ühte sarja vaja, mis keskenduks praktilisest elust tulevatele teemadele.

On sul veel midagi lisada?

Ei, ma arvan, et me puudutasime enam-vähem teemad ära. Kindlasti ei arva keegi, et haridus oleks midagi kolmandajärgulist, lihtsalt tunnetades eelarvepinget... igal aastal me jällegi kujutame ette, et meil on mingid võimalused, genereerime ideid erinevates valdkondades ja siis hakkame neid jälle maha tõmbama ja tagasi minema sinna algolekusse ja isegi sealt allapoole, et väiksema raha eest ikka veel rohkem välja pigistada. Et see programmi tervikpildi komponeerimine sellisena, et see ligilähedaseltki vastaks kõikidele ülesannetele, mis meil on, on tõsiselt keeruline. Seda enam, et tänapäeva maailmas inimeste nõudlikkus kvaliteedile ja info kiirusele kasvab ju kogu aeg. Et selles konkurentsipüsida ei ole sugugi lihtne. Ja kui nüüd kitsamalt haridusele mõelda, siis tänapäeva maailm on niivõrd võimalusterohke, et ennast harida on nii palju võimalusi, internetiteel võid saada mida iganes kätte, et see televisiooni roll ei ole enam nii suur ja eraldiseisev. Aga hoiakute ja väärtuste kujunemisel, et mida inimene ikkagi näeb sealt telekast, meie asi on pakkuda nõudlikule vaatajale midagi, mis teda rikastab.

Lisa 1.6. Piret Suurväli

Piret Suurväli, haridustoimetuse juhataja

Salvestatud 30. aprillil 2012 ETV-s

Küsitaja: Piret Eero

Palun selgita, millised on sinu töökohustused ja vastutusala haridustoimetuse juhina

Minu töökohustused on kõiki oma valdkonnas olevaid saateid hallata-vallata, mis tähendab, et ma pean olema oma valdkonnas olevaid saateid sisuliselt jälgima. Vajadusel suunama, vajadusel kontrollima nii sisu- kui finantspoolt.

Lisaks on minul kohustus arendada seda valdkonda, mis tähendab, et ma peaksin kinni haarama kõikidest võimalustest, mida elu pakub ja looma ka neid võimalusi, kui vähegi võimalik. See siis tähendab, et kui on kuskil mingit põnevad ideed, kui tulevad sõltumatud tootjad minu juurde oma pakkumistega, siis mul peab olema oidu nendest kinni haarata, juhul

kui on olemas finantsid nende tegemiseks. Või mul peab olema oidu nendest kinni haarata ja pean otsima koos sõltumatu tootjaga nende jaoks finantse.

Ja mul peab olema selles mõttes ka pealehakkamist, et ise välja mõelda, koos oma toimetuse töötajatega, kui nendel on selleks aega ja võimalusi, mõelda välja uusi toredaid ideid ja siis neile finantse otsida.

Et tegelikult on selle toimetuse juhi töö selline ressursivaeses ajas ressursside otsimine.

Kes planeerib haridussaadete programmi ETV-s?

Programmi ei planeeri mitte keegi. Selles mõttes, et kui me alustasime tööd, siis ma sain oma toimetusse kaks saadet, need olid juba planeeritud saated. Ja tegelikult, mis oli nagu tugev panus, et me tegime teadusportaali. Et see on nagu uus asi, mida tehti haridustoimetuse ajal. Aga kui sa küsid, et kes nagu määrab seda programmi – kas Heidi (Heidi Pruuli – P.E.) või mina, siis ma ei saa isegi aru täpselt, mida sa mõtled... Ma tulen näiteks mingi laheda ideega, et oh teeme teadusmagasini, sa mõtled, et kes siis seda eetrisse planeerib või?

Ei, ma mõtlen, et kes ETV-s programmi kui tervikut planeerib ja hoolitseb, et selles oleks teatud osa teatud teemal näiteks haridussaadeteid?

Niipidi ei mõtle enam keegi. Selline mõtlemine, et sa jõuaks tegelikult tegudeni, on pikemaajalisem protsess. See ei ole nii, et me ütleme, et oo, see on praegu oluline teema, teeme sellest sügisel saate. Et selline päevakajaline või vahetu reaktsioon, sellele reageerivad võrgupõhised saated, mis on avatud temaatikaga, mis on olemas. Näiteks „Vabariigi kodanikud“, „Foorum“, „Ringvaade“, „Terevisioon“ või siis vastavad magasinid, mis on olemas, näiteks „Prillitoos“, maasaade („Sõida maale“ – P.E.).

Kuidas siis otsustatakse, milline saade jõuab eetrisse, milline mitte?

See sõltub väga palju sellest saatest endast. Milline on see sisukirjeldus ja kui apetiitne see on meie peatoimetajatele. Kui palju nad näevad, et programmis on selle asja jaoks vajadust.

Lisaks sellele, et programm tunneb vajadust teatud sisu vastu... ütleme, et see on praegu ühiskonnas oluline teema, me peame seda kajastama, see on meie kohustus, see on meie missioon, peale selle peab programm mõtlema alati ka sellele, et nad peavad pakkuma programmi, mis on vaatajale põnev, mida vaataja kindlasti vaataks. Sest meil on varasemast kogemusi, kus me tegime palju niinimetatud avalik-õiguslikku sisu, mis tulid ka välisrahaga, mida vaataja ei vaadanud. Seal on see küsimus, et kuidas teha seda kõike niimoodi, et vaataja

vaataks. Ja tõenäoliselt tuleb seal tuhka pähe raputada ka sellest mõttes, et küllap haridustoimetuse ideed pole olnud küllalt apetiitsed.

Aga kas ei ole pandud paika mingit kindlat mahtu, kui palju peaks haridussaadete edastama?

Ei ole. Haridussaadetel pole mingit kindlat mahtu. Välismaal on see komme, et kui on haridustoimetuse, siis sellele toimetusele antakse mingisugune ressurss ja mingisugune *slot* ehk ajavöönd. Et see on hariduse *slot*, täitke seda. Meil seda pole, sest meil on liiga vähe ressursi ja meil on liiga vähe vaba *slot*'i.

See näeb välja nii, et näiteks Mart Normet, meelelahutussaadete toimetuse juht, Ulvi Pihel, elusaadete toimetuse juht, Piret Suurväli, haridussaadete toimetuse juht, kõik mõtlevad välja mingi oma toreda idee. Ma tahan teha teadusmagasini, teine tahab teha mingit ägedat *show*'d, kolmas tahab kontrollida, kuidas piimapukiäri käib. Ja siis programmijuht saab tegelikult valida ainult ühe, sest tal pole rohkemaks raha ega eetriaega. Ja ta valib selle, mis täidab tõenäoliselt kõige enam erinevaid ootusi. Ja reeglina ei ole see haridussaaide.

Aga kuidas sina oled oma toimetuse tööd planeerinud? Kas sina oled vaadanud selle järgi, et mida eetrisse vaja oleks või selle järgi, et mida saab?

Alguses ja unistustes lähtusin sellest, mida oleks vaja kajastada. Sest et sellist vabadust toimetuse juhina, et teeme midagi, mis oleks ajatu, mida saaks korrata, millel oleks püsiväärtus, seda oleks väga vaja teha, sest meil ei ole ju enam sellist sisu praktiliselt üldse.

Aga viimasel ajal, viimased kolm aastat vähemalt, on olnud nii, et kui tuleb kuskilt mingi välisraha, siis me sööstame selle peale lihtsalt. Välisrahal on oma agenda, oma eesmärk ja oma siht ja sihtrühm ning teemad. Et selles mõttes me oleme viimasel ajal jälginud seda, et kus on raha ja siis sellega kaasa läinud. Ja see on halb, selles mõttes, et me oleme järgi andnud oma sõltumatutes mõnes mõttes. Me ei ole enam agenda määravad. Samas, see raha, mis tuleb, täidab samuti avalik-õiguslikku eesmärki, ta on ka vajalik, aga selle agenda otsustaja on näiteks riik, keegi kuskil eemal.

Kuidas näeb üldse välisrahade majja jõudmine välja?

See on väga erinev, sest on mitmeid viise. Näiteks tuleb minu juurde sõltumatu tootja, kes on kuskil hankel oma ideega osalemas. Näiteks nüüd tahab kohe tulla mingi jahiselts oma jahisaatega. Või tuleb kalameeste ühendus mingi kalasaatega. Nad on hankinud mingid rahad ja saanud rahad terve telesarja jaoks ja mõlemad sarjad täidavad tegijate jaoks selgelt harivat

eesmärki. Et oma sihtrühma inimesi, kelleks on siis kalamehed ja jahimehed, et neid harida. Ja kuna kalamehi on Eestis 300 000 inimest, siis tõenäoliselt sellel on ka vaatajad taga. Ja selles mõttes, et nad tulevad oma valmis tootega ja me paneme selle lihtsalt eetrisse. Ja me oleme selle eelnevalt aktsepteerinud.

Siis võib tulla nii, et keegi tuleb meie poole ja ütleb, et meil on idee ja pool raha, tulge pange teine pool. Ja siis me peame mõtlema, kas me tahame sinna oma nappe ressursse panna, kas see idee on piisavalt paeluv meie jaoks. Selline oli näiteks „Tagatargemad”. Andrase inimesed tulid ja ütlesid, et meil on projekt ja meil on raha.

Siis on kolmas viis, et kuskil on näiteks riigihange välja kuulutatud, mille puhul kõik on võrdsed osalejad ja mille puhul võidutööd tahab ETV eetris näha. See oli näiteks TeaMe hangete puhul. Nii jõudsid teadussaated meie eetrisse.

Ja on olemas selline viis, et olemasolev saade otsib veel lisavahendeid, et tootmisprotsessis ennast vabamalt tunda. Näiteks „Osoon” on selline, kes selleks, et loomi paremini püüda, et saaks pikemalt võtetel käia, on ise raha juurde hankinud.

On ka nii olnud, et ise mõtleme välja idee ja hakkame raha otsima. Sellel puhul on olnud vähem edukaid ja edukaid projekte. Et on teoreetiliselt teada, et kuskil on mingid huvigrupid, kes võiksid seda raha anda. Oleme küll läinud seda raha omale püüdma. Ja oleme ka raha saanud, aga oleme ilma ka jäänud.

Miks üldse on haridustoimetuse toodangust nii suur osa välisraha eest?

Sest lihtsalt ERR-i enda panustamine sellesse valdkonda on siamaani väga napp olnud. Kohe alguses, kui loodi see kompetentsikeskus, läks käima „Tagatargemad” ja sellega said paljud inimesed toimetuses tööd. Aga toimetustepõhine struktuur tähendabki seda, et toimetus peab inimesi töös hoidma. Ja sellest tuleb nagu mingi kohustus, et kui mingi projekt hakkab otsa lõppema, rahad hakkavad kaduma, siis on selge, et sa otsid uusi projekte, et inimestele tööd anda.

Ühesõnaga välisraha hoiab inimesi tööl?

Inimesed saavad tööd ja eeter saab muidugi sisu. Ütleme nii, et haridustoimetuses pole praktiliselt ühtegi saadet, mis ei oleks välisrahadest toetatud. Ükskõik kui suurel määral. Praegu olemasolevatest saadetest kõik on välisrahade toetusega. See on kurioosum, teistel toimetustel nii ei ole. Aga see näitab ka majasisest suhtumist haridussaadetesse.

Kas välisrahad haridustoimetuses üleüldse on pigem positiivsed või negatiivsed?

Negatiivsed... nad on projektipõhised. Nad algavad ja nad lõppevad, nende peale ei saa kunagi kindel olla. Me oleme pidevalt tuulte peal, inimesed ei tea, kas neil poole aasta pärast on töö olemas või ei ole.

Tegelikult on see täiesti absurdne olukord, sest selleks, et näiteks uusi ideid välja mõtelda ja uusi rahasid hankida, ei ole võimalik mõtlejaid rahaliselt motiveerida, neile tasu maksta. Ja siis nad teevad oma tavalist, igapäevast tööd ja selle kõrvalt meie inimestel ei jätku tavaliselt puhanud vaimu, et uusi ideid veel välja töötada.

Kas näiteks töömahu on vahet, kas projekt on ERR-i rahadega või välisrahadega?

Töömahu mõttes on ainult produtsendi töö suurem. Nemad peavad rahade üle aru andma. Aga ülejäänud seltskonna jaoks ei ole vahet.

Kes üldse omab õigust minna kuskilt raha küsima?

See on väga segane küsimus, sest ETV-s on asjad kuidagi ametlikult paika pandud, aga tavaelu läheb sellest lahku. Tegelikult on nii, et kes kuskilt raha on leidnud või tahab leida, see üritab seda võimalust kuidagi ellu viia. Kui see innustus saab alguse kuskilt produtsendi tasemelt või kas või režissööri või toimetaja tasemelt, siis tegelikult peaks ta selle idee edasi viima toimetuse juhile.

Alguses tuleb sinuga kooskõlastada?

Teoreetiliselt küll.

Aga kes ütleb lõpliku sõna, et jah, see võib eetrisse tulla?

Seda peaks ütlema tegelikult ikkagi toimetuse juht ja tema kooskõlastab selle oma kaaslastega ehk teiste toimetusejuhtidega ja peatoimetajaga.

Kas on nii ka olnud, et mingil projektil on välisrahad olemas, aga ei ole eetrisse lastud?

On ikka, oleme öelnud, et see ei ole meile sobilik. Selliseid asju on juhtunud, aga üsna harva. Sest üldiselt teatakse, mis on meie spetsiifika ja mida me eetrisse laseme.

Kas välisrahade puhul on mängus ka erafirmad või ainult riigiasutused ja sihtasutused?

Erafirmad ei anna raha, aga mõnes projektis võivad nad olla toetajad. Mitte põhitoetajad. Erafirmad ei saa väga midagi vastu, sest maksimaalne, mida me neile teha saame, on kirjutada

nende nimi lõputiitritesse. Selles mõttes nende huvi meid toetada on väike. Aga samas, kui näiteks mingi produtsent läheb küsib, et kas oleks võimalik teie rõivaid laenata või mööblit, siis ollakse väga lahked.

Mis vahe on 100% välisrahastusega tehtud projektidel ja kaasrahastatud projektidel?

Kaasrahastuse puhul on meil õigus natuke suurem sisusse sekkuda. Tegelikult on meil kogu aeg see õigus. Aga kaasrahastuse puhul on sisuline kontroll ja sõltumatus meie puhul suurem.

Mis välisrahastaja roll saate tootmise juures üldse on?

See on selline pidev võitlusmaa. Alguses, kui töötame välja formaati, lepime kokku eesmärgid, mida tahame saavutada. Et mis on selle saate sõnum. Ja tavaliselt tellija on mingi kompetentsikeskus ise, kes üritab oma valdkonda populariseerida. Ja selline sisuline nõuanne, nende käest teatud soovitusi saada on nende poolt täiesti oodatud. Aga see on soovituslik. Me oleme lepingutesse sisse kirjutanud lausa klausli, et me oleme oma toimetuslikes tegevustes vabad.

Selles mõttes tellija ei saa sisusse jõuliselt sekkuda, et ta võib soovitada, arvata, aga ta ei saa sekkuda. Ja me oleme kiivalt püüdnud seda õigust kaitsta. Tavaliselt tulevad sellised sekkumised kõrgemalt tasemelt, ministriumidelt näiteks. Tellijad on reeglina seal nõudlikud ja sekkuvad, et kui on näiteks Euroopa Liidu rahad.

Mis roll on toimetusel siis, kui tootjaks pole ERR, vaid keegi teine ja ERR pakub ainult eetrit?

Meil on süsteem majas, et kõik saated peavad olema kuskil katuse all. Et peab olema mingi toimetuse all. Et kui saade on hariduslik, siis ta jõuab minu toimetusse. Me vastutame kvaliteedi eest, sest kui on idee ja alles piloot valmis ja meile asi istub ja võiks eetri peale mõelda, siis anname projekti näha programminõukogule, kes vaatab piloodi läbi ja annab oma otsuse, nõu ja indikaatori, et kus võiks eeter olla.

Milline on sinu arvates suhtumine välisrahadesse toimetuse töötajate hulgas ja milline ERR-i juhtkonnas?

See on muutunud läbi aegade. Tegelikult mitte kellelegi meist ei meeldi välisrahade peal elada. Aga ta on muutunud juba nii igapäevaseks, et mõnikord on see rahaotsimine meeleheitlik. Eriti kui vaadata kolleege kelle töö ja leib sellest sõltub.

Aga ülemuste seisukohalt on see lainetena olnud. Alguses oldi väga vastu välisrahadetele. Aga nüüd... see välisraha peab olema meie jaoks hästi läbipaistev. Avalik ja selge raha, saadud võimalikult ausalt ja sirgelt, see on nende jaoks ülioluline. Et ei tea täpselt, kes rahastab ja mis sealt tuleb. Ja hea oleks, kui ta oleks umbes riigihanke kaudu tulnud või koostöös kellegagi, et teenime avalikkust.

Kui ei oleks nii suurel määral välisrahasid, siis kas ERR annaks ise raha juurde haridussaadete jaoks?

Tal ei ole kuskilt anda. Tõsi küll, viimased aastad on käinud pidev hala, et haridussaadete ei saa piisavalt toetust ERR-i enda seest ja tänu sellele haridusteema on üldse ühiskonnas viimasel ajal olnud väga terav ja tähelepanu alla ja nüüd need õpetajad mässasid, siis on see teema kuidagi jõudnud nüüd olulisuse mõttes ka meie maja juhtideni jõudnud. Nüüd on rääkima hakatud, et näiteks järgmisel hooajal suurendatakse haridussaadete mahtu ja ERR-i omapanust. See kõlab ilusti, aga ma olen natuke skeptiline.

Kes üldse otsustab, et kui palju haridussaadetele raha eraldatakse?

Meil on projektipõhine tootmine, vaadatakse konkreetsele ühele saatele otsa, mitte toimetusele. Ma pean minema ideega nende juurde ja nad peavad olema sellest kõik vaimustatud, et raha saaks.

Kui sa võrdled oma praegust eelarvet ja ERR-i panust selles ja siis mõtled, et milline oleks ideaal, palju siis juurde oleks vaja?

100% peaks otsa tulema. Ja see poleks veel ideaalprogramm. Siis võiks öelda, et toimetuse saab uuesti ellu kutsuda.

Mis sa ise tunnend, mis praegu haridusvaldkonnas eetrist puudu on?

Nii palju on puudu. Aja jooksul on nii palju tegemata jäänud, et nüüd on küsimus, kust pihta hakata. No see, et me ise teadussaadeteid ei tee, on täidetud tänu TeaMe-le, keskkonnasaade on ja säästva arengu saated tulevad ka loodetavasti varsti eetrisse. Haridus tuleb ka kohe varsti eetrisse, väga atraktiivsel moel.

Tegelikult ma tahaksin reformida „Ajaliku ja ajatu” saadet ja ma muudaksin selle sellisest mõtlikust filosoofilisest religioonisaatest selliseks tõsiseks filosoofiliseks saateks. Filosoofiliseks mõtterännakuks läbi aegade ja ruumide.

Siis ma tahaksin teha sellist videoentsüklopeediat ja mõtlen ka seda, et me ei ole aastaid teinud keelasju, keeleõpet. Ja mul on tunne, et on küps aeg jälle keeleasjadega pihta hakata, sest keelelt on tähelepanu kõrvale läinud.

Ja tegelikult tahaksin ikkagi õpetajatest rohkem rääkida. Mul on jäänud mulje, et me ei ole tegelikult rääkinud tõsiselt koolist ja kooliharidusest üldse. See, mida eesti kool praegu üle elab, sellesse võiks süveneda dokumentaalses võtmes ja ausalt. Selles mõttes, et mitte mingi ministeeriumi poolt rahastatuna vormis, mis on populariseeriv ja optimistlik, vaid ausalt. Räägime nii, nagu on.

Ja hakkamasaamised on ka oluline – kuidas elus hakkama saad.

Aga miks on nii, et suur osa haridustoimetuse toodangust polegi haridussaadet sisuvaldkonna järgi?

Ma ei saa sellest aru, sest see EBU klassifikatsioon, sellega on aastaid olnud arusaamatusi. Näiteks laulupidu on sisuliigitustes ballett ja laulushow või midagi sellist. Seal on mingi kummaline määratlus. Enda arvates me oleme ikkagi haridussaadet teinud. Ja teised siin majas on ka, näiteks Mati Talviku saated on puhtalt haridussaadet – räägitakse ajalugu lahti.

Mis sa arvad, kui paljud need ideed, mis praegu on välisrahade toel eetrisse jõudnud, oleks eetrisse jõudnud ka siis, kui välisrahasid poleks olnud?

Täiskasvanuõppesse me oleks kindlasti midagi ise teinud, sellest ajast oleks pidanud nagunii rääkima.

Kuidas välisrahade valguses on haridustoimetuse strateegilised eesmärgid ellu läinud?

Nende rahade valguses ongi olnud väga raske mingit strateegiat paika panna. Kui meil on projektipõhine tootmine, mis juba iseenesest ei ole jätkusuutlik... kui meil on olemas mingi pikaajaline projekt ja kui mõelda, et lõpetame selle projekti ära ja alustame samade rahadega uut projekti, siis seda ei julgeta teha, sest äkki uus projekt ei õigusta ennast ära ja siis võetakse kõik käest ära. Muutusi ei julgeta teha. Muuta saab ainult jõuga ja tõenäoliselt ka mõne töökoha hinnaga.

Ja kui sa tood väljast mingi projekti sisse, mis kestab teatud aja, ja pakud ajutiselt mingitele inimestele tööd, siis mida sa nii väga arendad? Saad otsida ainult uut raha ja vaadata, et mis toimub ja kus veel riik tegevusi toetab ja raha jagab. Sisukompetentsi mõttes ei saa siin mittegi midagi arendada.

Vaadates ETV programmi, kas välisrahad mõjutavad selle sõltumatust?

Mõjutavad ikka. Siin on suur risk. Kõik toimetajad ja toimetuse juhid peaks väga valvsad olema välisrahade suhtes. Kui sellel välisrahal on avalikkuse teenimise eesmärk, siis on väga hea, aga me peame vaataja suhtes siiski ausad olema ja toimetustlike vabaduste eest seismine on olulisel kohal

Kas nii suur välisrahade eest tootmine on lihtsalt viimase aja trend või on see kuidagi majandussurutisega seotud või hoopis mingi muu asjaga?

Minule tundub, et tegelikult on tulnud lihtsalt rohkem riigihankeid ja meediarahale otsitakse partnereid. See asi on arengus. Üha rohkem tuleb riigiraha, mis on meedia jaoks mõeldud, tulebki meie juurde.

Et nii jätkubki?

Ma arvan küll, kui riik tippladvikus ümber ei mõtle seda asja. Aga ma arvan, et nad väga ei taha ministeeriumide raha käest ära anda. Reeglina on need mingid Euroopa projektid, kus on ministeeriumide rahad omakorda sees. Ja Euroopa rahad näevad ette hankeid.

Mis riske sa näed, kui kõik peaks jätkuma nii, nagu praegu?

Me kaotame inimjõudu. Inimesed väsivad ära projektipõhises tootmises. Loominguline seltskond heitleb kas töötuse või ületöötamisega. Nad ei julge mitte ühtegi tööpakkumist tagasi lükata, sest nad ei tea, kas neil poole aasta pärast töö on. Järelikult võtavad nad kõik tööd vastu, mida pakutakse ja töötavad ennast ribadeks. Ja siis on see loomingulisus seal taga kustutatud.

Kas see, et haridustoimetuses nii palju välisrahasid on, ongi äkki sellest, et haridusvaldkonnas jagataksegi rohkem toetusi. Et näiteks meelelahutuse jaoks ei anta toetust.

Jah, avalik-õiguslik raha on rohkem seotud teaduse või keskkonnaga või sotsiaalteemadega... tööpuudus, tervishoid ja nii.

Lisa 1.7. Ene-Maris Tali

Ene-Maris Tali, ETV produtsent

Salvestatud 25. aprillil 2012 ETV-s

Küsitaja: Piret Eero

Millised on sinu tööülesanded produtsendina ERR-is?

Olen alati olnud nii tegevprodutsent kui ka produtsent ja projektijuht. Minuga on välja kujunenud paraku niimoodi, et tele otsetellimusi saate kohta on mul olnud väga vähe. Et kuna olen pidevalt telemajja raha toonud, siis nagu eeldatakse, et see sama asi nagu jätkub, et kuna mul on projektikirjutamisoskus, siis nagu loodetakse, et siis, kui üks projekt lõppeb, et siis kohe tekitan kõrvale uue projekti. Ja eks ta nii ole olnudki juba pikka aega, ma ei mäletagi millal ma nagu Eesti Televisiooni raha eest tööd tegin.

Et üksi asi on see, et ma olen ühtlasi oma... idee on tavaliselt olnud minu, siit läheb üle nagu produtsenditööks, et ma komplekteerin tiimi, kirjutan selle projekti ja siis kui ma olen need rahad saanud, siis on ka kogu selle tiimi või projekti juhtimine alates ideest kuni rahastuse aruandluseni kõik minu töö. Enamasti kõikide minu projektide puhul. Rääkimata ka sisulisest poolest. Kuna idee on minu, siis ma töötan hästi palju ka ideega. Sinnamaani, kus teema on nagu valmis, et alles siis ma annan saate üle autorile. Kui autor on. Osade saadete puhul ma olen ise autor olnud. Ma olen siuke kolmainus, et idee, raha ja sisu on kõik nagu minu käes olnud, jah.

Kas sa lähed toimetuse juhi juurde siis, kui alles idee on olemas või siis, kui juba raha ka olemas on?

Kui on avalikud konkursid, mis puudutab näiteks „püramiidi” („Püramiidi tipus” – P.E.), et siis see on ikkagi puhtalt minu enda mõeldud, läbi viidud sinna maani, kus soov projektikonkursil osaleda on niivõrd selge, et siis, kui projektis on vaja seda kanalimäärangut, eks, et siis räägitakse läbi... tavaliselt on see olnud juhatuse liige Hanno Tomberg, kes suuresti kas kultuuri või teadust kureerib ja siis ka konkreetse toimetusega, et kas toimetusel on see huvi.

Püramiid on siin nagu eriline, sest kuna teadussaadete toimetuse konkureeris ise ka ja meie olime nagu konkureeriv projekt, et ETV andis mulle küll huvikirja, aga kuhu ta paigutus, see nagu selgus alles pärast. Aga see on nagu erandolukord. Et niisugust konflikti tavaliselt ei

teki. See oli väga suur konkurss, väga paljud firmad konkureerisid. Ja minu idee polnud mõeldud ETV konkurentprojektina, et oleks võinud ka siin sees teha, aga kuna siin oli juba väga kindel projekt olemas, siis oli nagu... need kaks kokku ei sobinud.

Nii et on mõlemat moodi. Ideed ja tellimused sünnivad maja sees või siis osalemine avalikel konkurssidel, kus siis tavaliselt osaleb ETV.

Mis vahe on üldse, kas osaleda konkursil või minna raha otsima kusagilt?

Kuna ma olen hästi palju töötanud sellisel ajal, kui ETVs oli reklaam ja oli hästi palju firmasid, kes soovisid kas nende valdkondadest või konkreetselt teatud inimestega koos töötada. Kuna ma olen nii kaua teles olnud, siis väga palju on seotud ka otseselt minu oskuste või minu profiiliga, et kus pakkumisi nagu tuleb. Et enam ma ei kasuta seda, et ma läheks kuskilt nagu raha küsima või kerjama. Et tegelikult on kas ühe töö lõppedes nn tellija poolt soov asju jätkata, siis me lepime kokku rahastuse. „Batareja” (Ei kuulu haridussaadete alla – P.E.) on siin see näide, kus üks projekt lõppes, kultuuriministeerium soovis, et saade jääks, ma kirjutasin projekti otse neile ja nemad rahastasid otse. Et ega mina ei käi enam küsimas, praktiliselt raha tuleb juba tehtud töö baasil, pakkumised tulevad.

Aga raha tuleb mitte erafirmadest, vaid...

Ei. Kuna meil sponsortoetused hetkel puuduvad, siis erafirma kogemust mul praegu küll pole. Vanasti tegime suuresti erafirmade toel, aga praegu enam küll mitte. Sihtasutused ja riigiasutused on põhilised toetajad.

Aga kui sina töötad välja idee ja tood raha majja, siis mis roll on toimetuse juhil või peatoimetajal?

No lepingu tingimused. Sõltub sellest, mis rollis ma olen. Ma olen kõikide saadete puhul ETV produtsent tegelikult, välja arvatud „püramiid”, mis oli erandolukord. Kui ma olen ETV produtsent ja mina olen selle idee välja mõelnud ja selle rahastuse tegelikult saanud, siis minust saab tavaliselt projektijuht ja produtsent, kes selle tiimi komplekteerib, idee ellu viib ja aruandluse koostab. Siis ma olen ETV produtsent ja kohustused on täpselt samad, mis on teistel produtsentidel. Minu puhul liitub siia ka sisu või kogu projekti haldamine. Nad võivad olla ka eraldi inimesed, aga ma olen alati teinud nii aruandlust või projektijuhtimist.

Kas sinu puhul oodataksegi, et sa tood väljapoolt ETV-sse raha juurde või sa pead küsima kelleltki luba, et kas sa võid välisrahadega midagi tootma hakata?

No paraku see on eeldus. Ma hea meelega teeks poole vähem tööd, sest produtsent on produtsent ja projektijuhtimine ei anna ETV-s lisatasu. Tegelikult on hea olla palgaprodutsent ja teha asju, sul on eelarve olemas. Et see teine variant on väga suur lisatöö koormus, mis ei kajastu paraku rahalises väljenduses.

Ja sinuga on juhtunud see, et sa oled nii palju välisrahadega projekte teinud, sest sa oled lihtsalt nii vilunud projektikirjutaja?

No see üks, aga ütleme, et televisiooni pikk staaž, mis annab teatud niisuguse staatuse, et minu juurde tullakse tegema pakkumisi. Üks näide on näiteks see „Tegutse!“. See tuli läbi toimetuse, kus haridusministeerium pakkus seda haridustoimetuse juhatajale ja kui see lõppes, siis ministeerium oli selle tööga rahul ja siis tuli uus pakkumine osaleda riigihankel ja ma kirjutasin suure projekti. Me võitsime selle ja siis oli juba nii, et see ei tulnud mitte läbi toimetuse, vaid see tuli otsepakkumine ministeeriumile, kus lepinguni jõudes olid juba konkreetsed nimed kirjas, et kes võiks seda saadet teha. Et tuleb päris palju tehtud töö peale, et missugust saadet tahetakse.

Mis vahet on toota projekti välisrahade eest ja ERR-i raha eest?

ERR-i raha eest on rahad väiksemad. Aga see on muretum. Sest sa teed oma esialgse tootmisplaani järgi ja kui kõik on algul väga hästi ettevalmistatud, siis... noh algul polegi muud, kui teha ära tootmisplaani ja tellida vastavalt tootmisplaanile ja siis projekt lõpetada.

Mis puudutab väljast projekte, siis kõige suurem probleem on siin kaks raamatupidamist. Ütleme, et kui ETV on sätestanud oma reeglid raamatupidamisele... kuidas kulusid kajastatakse. Väga paljud fondid ja asutused nõuavad aruandlust hoopis teistes väljendustes. See tähendab seda, et sul on nagu topeltkontroll, et sa esitad õiged paberid ja õige aruandluse ETV-le, aga samas pead sa esitama nõuetekohased dokumendid ka lepingupartnerile, mis ei pruugi alati olla ühesed, kas või töötasu mõttes. Et meie töötasusüsteem on tükipõhine ja kui ta teeb midagi muud kõrvale, siis kuidas ma näitan seda töötasu, mida ta tellijale teeb. Me teeme tööajatabeleid ja seal tuleb näidata, et inimene töötab 40 tundi nädalas, eks. Mitte keegi ei arvesta, et ETV inimene töötab 24/7. Et see ei ole adekvaatne. Ma pean matemaatiliselt tegema asju, mis ei vasta tegelikult tegelikkusele. Raamatupidamine on ka tegelikult looming, sa pead viima kõik paberid tellimustega vastavusse ja samas sisuliselt mitte pettes. Taustal on kõik õige, aga sa ei saa neid dokumente esitada sellisel kujul... et nad peavad reeglitele vastama. Et sinu tehtud kulutusi aktsepteeritaks.

Ma olin üks esimesi, kes hakkas tegema neid välisprojekte. Kui palju meil oli siin finantsjuhtide ja raamatupidajatega vaidlusi! Et kuidas me saame tegelikult neid asju näidata, et milliseid pabereid on vaja juurde teha. Lisalepingud... me tegime ühe projekti jaoks inimestele lisalepingud, mis olid küll lisatöö, aga mille ETV vormistas teistmoodi. Ühesõnaga tuli välja mõelda struktuur... projektijuhtimist tuleb tunda nii palju, et asi näeks välja õige ja seaduslik. See on kõige suurem probleem rahastuse mõttes.

Siis osad projektid on niimoodi, et kui me oleme esitanud mingi taotluse. Ja tellija vaatab eelarvet ja tõmbab maha osad kulud. Näiteks lavastuskulud... mina olen küsinud 2000 eurot, aga ta tõmbab 1000 peale. See tähendab seda, et ilma minuga kooskõlastamata neid projekti aktsepteerimise tingimusi ei tohiks teha. Siin tekib see, et mina luban talle ühte kindlat asja mul on selle katteks kulud arvutatud. Ja kui sealt tehakse kärpeid, siis tuleb ka sisu lubadustes kärpeid teha. Aga paraku tellijad ei arvesta sellega. Tellijad ei arvesta pakkuja esitatuga. Me pakume ju väga adekvaatsele summale. Kärpides ühte poolt tuleb kärpida ka teist poolt. Siin on käärid, mida tuleb kindlasti niisuguste projektide puhul arutada.

Kas tellija ütleb ette saate temaatika ja sina pakud vastava formaadi või sina pakud kõik asjad tellijale?

Kui on projektikonkurss, siis sa püsid selle raamides. Seal on variatsioonid formaadis ja saate sisus. Kui on tellimussaated, siis tavaliselt sätestatakse... noh ma toon selle sama „Tegutse!” ja „Tegutseja” näiteks. See oli selline saade, mis pidi tutvustama Euroopa fondidest struktuuritoetusi. Et kuidas inimesed nende toetuste toel tulevad tagasi tööturule. Ja siis on tiimijuhi ja produtsendi selgeks teha, mis on tegelikult selle sisu. Mis on need meetmed, mida võiks tutvustada ja mis on need võimalikud... ja kes on nende meetmete rakendajad. Et kas tööturg või mingi amet ja nii edasi. Et see tuleks enne ära teha, kui lepingut tegema hakata. Et kas tellimust on üldse võimalik täita. Ja kui see pilt on nagu selge, siis meie asi on hakata sisuliselt töötama. Et mis nurga alt ja kellega saadet teha.

Kas tellijal on õigus hiljem saate tootmisprotsessi käigus, pärast seda, kui leping on juba sõlmitud, veel sekkuda sisusse, midagi ette öelda või kärpida?

See nüüd sõltub, kes on teise poole esindaja. Näiteks „Batareja”, mis pole küll haridussaade, vaid kultuurisaade, selle sisusse pole mitte keegi mitte kunagi sekkunud. Kui me räägime nüüd „Tegutse!” saatest, mis oli esimene, siis me tegime endale teema hästi selgeks ja see oli üldisem kui „Tegutseja”. Kahe projekti vahel on vahe. Et aruandlus oli keerulisem, et me ei ole selles mõttes nagu väga vabad, et meil oli pidevalt see, et missugusele fondile see saade

vastab ja milliseid aspekte ta katab. Et tausta endale selgeks tegemine ja otsida neid inimesi... Haridusministeeriumist oleme nõu küsinud ja infot küsinud.

Keeruliseks läks siis, kui meie kuraator hakkas meile ette kirjutama lahendusi. Kuraator esitab kõneisikud ja kui võttegrupp on valinud teise inimese, siis seda inimest võttele ei lasta. Mul oli selline halb kogemus ühe ministeeriumi puhul. Tellija ületas oma võimu ja volitusi. Aga see on ka ainus selline näide.

Kuidas te lahendasite selle olukorra?

Ministeeriumi kantsler, toimetuse juht, toimetuse tiim, ERR-i juhatuse liige istusime ühe laua taha maha ja tegime selgeks, et ETV on oma teemades vaba ja sõltumatu ja sellega asi nagu piirdus.

Ühesõnaga, kui tellija püüab kramplikult... noh nemad peavad ka raha kohta aru andma. Et klauslid oleks täidetud, see on halb kogemus, jah. Et mõnes mõttes on telemajast hästi palju abi, et kui meie üldine seisukoht on neile selgeks tehtud, et see ei käi nii... ja juba eelnevalt. See on produtsendi töö ka öelda, et me teeme neid asju sellises vormis, et vaataja meie saadet vaataks. Ja kui sisu mõttes pretensioone ei ole ja on ka üks lause, mida peab iga saatega edastama, siis rohkem tellija sekkuda ei saa.

Ehk et üldiselt sa arvad, et mingite organisatsioonide või tellijate rahad ja nende soovid ei mõjuta ERR-i sõltumatust?

See sõltub meist. Kas me laseme. Vajadus on ametnikel, kes on pandud seda projekti kureerima. Sest nemad peavad vastama mõningatele küsimustele ja kui neil endal puudub selgroog vastata, et jah, me oleme sellisel kujul asjadega rahul. Et siis ta nagu turvab ennast patjadega ümberringi ja kontrollib...

Ma nüüd toon „püramiidi” näite. Alguses on kõik saatega rahul. Aga teadlaste soov saates osaleda on väga suur ja pressing pole mitte saate tiimile, vaid just Archimedesele (hanke korraldaja, tellija – P.E.) läbi ülikooli, et see on ju meie raha ja läbi selle peaks meie teadlasi tutvustama. Üks viga, mis tehti, oli see, et Archimedes ei tutvustanud mitte kellelegi meie projekti, mis konkursi ära võitis. Kui oleks ära tutvustatud, et see on selline projekt, mis tutvustab Eesti juurtega maailma tippteadlasi, siis mitte kellelegi poleks tekkinud siin ootusi, et millal järg tema kätte jõuab. Kuna esimest korda on võimalik vaadata natuke kaugemale... mida teevad Eesti teadlased mujal? Sellest võiks meie teadusajaloo jaoks salvestada saated. Endel Tulvingust näiteks. See on Archimedese kapsaaed, et nad ei seletanud ära, mis selle saate eesmärk on.

Sa ütlesid enne, et ERR-i rahad on projekti kohta üldjuhul väiksemad kui välisrahad ühe projekti kohta. Miks see nii on?

Kui ERR annab mulle näiteks mingi saate teha, siis ta ütleb: „Me tahame sellist ja sellist saadet ja sinu rahanumber on selline.” Ja mina pean selle eelarve sisse mahtuma.

Aga kui ma loon projektitaotluse, siis ma arvestan hoopis suuremaid võimalusi. Noh, ütleme montaažis, võttepäevades, graafikas... ja alles siis panen selle projekti numbritesse. Nii et näiteks selles ETV eelarves mul ei pruugi olla... see eelarve on ühe saate kohta palju väiksem. Ma ei saa tellida üle kahe võttepäeva, eetrigraafikat, originaalmuusikat... vot siin on see vahe. Et üks annab numbri ette ja ma mahutan saate numbritesse ja teisele annan mina numbri ette, et millega ma selle idee arvan.

Aga sa oled alati saanud selle summa, mida sa oled küsinud tellijatelt?

Jah, vahel suuremagi.

Kuidas sinu ideed suhestuvad ETV üldise programmiplaneerimisega? Kas sina arendad oma ideid selle järgi, mida programm ootab ja on vajalikuks pidanud või sul tuleb mingi idee, mida sa ise programmile pakud?

ETV-s ei vaja sinu mõtteid mitte keegi. Oli aeg, kus tegijate ideedest pandi kokku programm, aga kuna praegu on eelarve nii väike, siis võetakse, et meil on need-need saated, hoiame neid elus ja meil on „siia” valdkonda vaja seda sihtrühma katvat saadet. Loomingust on asi läinud väga kaugele. Seda aega, kus inimesed tulid ämbrite kaupa ideedega ja vaadati, et „oo, teeme seda”, seda ei ole enam.

Aga seda ei ole juhtunud, et keegi näiteks juhatusest ütleb, et seda ideed ETV eetrisse ei pane?

Minuga ei ole seda juhtunud, aga ma arvan, et väga mitmete saadete puhul peaks ETV seda ütlema, mis on siia ekraanile tulnud. Ei vasta kas tehniline tase või sisuline tase ETV kvaliteedile. Aga see on meie programmipõud, et võetakse vastu enam-vähem kõik saated, mis võiks huvi pakkuda.

Ühe asja ütlen veel... et natuke vähem sõltuvaks teeb see, kui sul on ikkagi oma eelarve. Et kui tehakse eelarvekärpeid, siis sa elad ikkagi oma oaasis, siis sul on rohkem võimalusi kui teistel. Kui režissöör tuleb ja küsib, et kas me saame lisavõttele minna, siis sa ütled alati jah ja sinu asi on ära majandada. Aga tele eelarvet kontrollib kümme inimest.

Ja veel, mis puudutab seda Archimedest, et mis puudutab neid ametnikke. Need ametnikud on väga raskes seisus. Neil on rakendusüksus ja nad püüavad kõiki asju ennetada, püüavad luua kontrollmehhanismi sinna maani, et mitte kellelegi ei tekiks mingeid küsimusi. Mis puutub „püramiidi”, siis selle lepingus on punkt sees, et me esitame saate neile ülevaatamiseks. Ma olin hästi selle punkti vastu, aga kuna Archimedes tegi esimest korda sellist asja ja tal puudus selge ülevaade, mis saate ta saab, et kuna tegemist on teadussaatega, et kuidas seal see pool on... et see persoon, kellega me saate teeme, me jagame nendega stsenaariumi ja nad vaatavad pärast saate üle, et meil on 100% kindel, et faktivigu ei ole. Ilmselt Archimedes püüdis sellega ära võtta ohu, et saates oleks faktivead. Et see on natuke keeruline nendel püüdlikel ametnikel kontrollida... et sinnamaani, kus nõutakse stsenaariumi tööversiooni, mida ei anta välja. Et kohati püütakse ka üle kontrollida.

Lisa 7. EBU terminite selgitus

Program data – reference table (13.04.2005). Saateandmetesse puutuvate terminite selgitusi.

Nimetus	Name (English)	Terminid Kriimsilmas	
Eetri tüüp	Request Type	saade filler kultuuriteated ident online promo reklaam sponsorteave teletekst	
Toodangu liik	Acquisition . Type	1. Oma Omasaade Koostöosaade tellitud saade 2. Hange 2.1 hangitud saade 2.2 litsentseeritud koostöö 2.3 vahetussaade	Omasaadet: 1.1 ETV tehniliste vahendite ja personaliga toodetud saated. Omasaadeteks loetakse ka sponsorite toetatud saated, mis on tehtud ETV tehnika ja tööjõuga, samuti kontserdi- või etendusastutustega sõlmitud lepingute alusel tehtud saated, mille tootmises ei osale teised audiovisuaaltootjad. Kui neile kehtivad piirangud (esituskordade arv, näitamisperiood), võib valida alamtunnuse 1.1.1 „omasade litsentsiga”. 1.2 Saated, mis on valminud koostöös ühe või mitme video- või filmitootmisega tegeleva firmaga eelnevalt sõlmitud kokkulepete alusel ning mille tootmise korraldamises, toimetamises või finantseerimises ETV osales. 1.3 Saated või filmid, mis on tellitud ETV initsiatiivil ühelt või mitmelt audiovisuaaltootjalt. Hange: saated või filmid, mille on tootnud teine AV-tootja ja mille edastamisõiguse ETV on omandanud a) litsentsi ostmisega b) kohalikule auditooriumile kohandamise õigusega (nt. dubleeritavad lastesarjad, spordi õigused) c) saatematerjalide vahetuse korras (nt. Eurovisioon)
Valdkond	Format	1.lavastuslikud saated	1. väljamõeldud süžee ja tegelaskujudel põhinevad vormid ja käsitlused (mängufilmid, telelavastused, teatrietendused, lavastatud sarjad ja seriaalid, komöödiasarjad, animatsioon jm. lavastuslikud saated)

	2.meelelahutussaated	2. saated, mille põhieesmärk on meelelahutuse pakkumine (v.a. muusikasaated ning lavastuslikud saated ja filmid) - telemängud, televõistlused, viktoriinid, show-d, huumor, satiir, talk-show-d
	3.muusikaesitused	3. saated, milles domineerib salvestatud või elav muusika; nii levi- kui süvamuusika, sh. ooper ja ballett
	4.spordisaated	4. spordi uudiste- ja infosaated, samuti spordivõistluste ülekanded ja kokkuvõtlikud reportaažid
	5.uudised	5. uudistebülletäänid ja –ajakirjad
	6.informatiivsed saated	6. aktuaalsete päevakajaliste sündmuste ja probleemide ajakirjanduslik käsitlus, mis sisaldab analüüsi ja kommentaare (v.a. uudised, spordi- ja haridussaated)
	7.infoteinment	7. tõsielulisel materjalil ja tõsielusündmustel põhinevad eeskätt meelelahutusliku funktsiooniga saated
	8.elusaated	8. erinevatest eluvaldkondadest ja -tegelikkusest kõnelevad saated, mille sisuks on huvitavad isiksused, tegevusalad, elulised probleemid (v.a. sport ja haridus)
	9.kultuurisaated	9. saated, mille eesmärk on mittedidaktiliste meetoditega rikastada auditooriumi teadmisi kirjanduse, kunsti, keele, filosoofia, ajaloo, kultuuri ja teaduse eri sfääridest ja fenomenidest, tutvustada nende valdkondade probleeme ja stimuleerida intellektuaalset huvi
	10.haridussaated	10. saated, mis on eelkõige hariva iseloomuga ja milles didaktilis-pedagoogiline suund on määrav
	11.religioonisaated	11. jumalateenistuste ülekanded, palvused, meditatsioonid

Lisa 8. Haridustoimetuse toodang uuritava perioodi vältel

Jrk Nr	Saate/Sarja nimi	Osa pikkus	Osade arv	Tegijad	Sisukirjeldus	Sisuvaldkond (vastavalt EBU kriteeriumitele)	Eeter	Prime-time?	Toodangu liik (vastavalt EBU kriteeriumitele)	Tootja	Partnerid	Maksumuse jaotus
1	Tunne Euroopat	43'	16	Saatejuht Indrek Treufeldt, toimetaja Timo Tarve, režissöör Marek Miil, tegevprodutsent Tiina-Mari Koljak.	Euroopa-teemaline mälumäng koolinoortele	Meelelahutussaade	ETV ja ETV2, kevad 2009	Jah	Omasaade litsentsiga	ERR	ERR ja Euroopa Komisjoni Esindus Eestis, Euroopa Parlamendi Infobüroo, Riigikantselei Euroopa Liidu teabetalitus, MTÜ Eesti Mälumänguliit (EML)	100% partnerid
2	Vabatahtlike tunnustamine	58'	1	Režissöör ja produtsent Olga Käo, toimetaja Ivo Laev.	Otseülekanne vabatahtlike tunnustamise tseremoonialt	Elusaade	ETV, sügis 2008	Ei	Omasaade	ERR		100% ERR
3	Tegutsel	28'	17	Saatejuht Jekaterina Eilart, toimetaja Marika Kaasik, režissöör Olga Käo, produtsent Ene-Maris Tali.	Venekeelne magasiniformaadis majandussaade, mis tutvustab erinevaid täiendusprogramme ja inimesi, kelle edulood peaksid teisi motiveerima	Elusaade	ETV ja ETV2, kevad 2009	Jah	Omasaade	ERR	ERR ja Haridus- ja Teadusministeerium EL Sotsiaalfondi toel	100% partner
4	Tagatargemad	28'	53	Saatejuhid Ave-Marleen Rei ja Hannes Hermaküla, režissöörid Olga Käo ja Mati Kark, toimetajad Marika Kaasik ja Aivi Parijõgi, produtsent Piret Eero.	Elukestva õppe magasin	Haridussaade	ETV ja ETV2, sügis 2009 - sügis 2010	Ei	Omasaade	ERR	ERR ja ETKA Andras	40% ERR, 60% ETKA Andras
5	2020	28'	9	Saatejuht Aare Baumer, toimetajad Salme Rannu, Sven Paulus, Kristjan Kaljund, Mirjam Matisen, Mart Zirmask. Režissöörid Mati Kark, Kertu Kõösel. Producersid Piret Suurvälgi, Piret Eero.	Teadussaade tuleviteadustest ja elust 10 aasta pärast	Kultuurisaade	ETV ja ETV2, kevad 2009	Ei	Omasaade	ERR	ERR ja Haridus- ja Teadusministeerium	100% Haridus- ja Teadusministeerium
6	90 aastat oma ülikooli	28'	1	Toimetaja Aivi Parijõgi, režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Kokkuvõtte sellest, kuidas Tartu Ülikooli akadeemiline pere tähistas emakeelse ülikooli 90. sünnipäeva	Kultuurisaade	ETV ja ETV2, sügis 2009	Jah	Omasaade	ERR	ERR ja Tartu Ülikool	100% Tartu Ülikool
7	Hõimuseid	5'	7	Toimetajad Astra Kallasmaa, Piret Suurvälgi, režissöör Elina Naan, produtsent Piret Eero.	Hõimupäevade raames erinevate rahvuste teemalised mõttekillud	Kultuurisaade	ETV2, sügis 2009	Jah	Omasaade	ERR		100% ERR
8	Teadlaste öö 2009	28'	1	Saatejuhid Piret Eero, Kaidor Kahar. Toimetajad Piret Suurvälgi, Kaidor Kahar, Piret Eero. Režissöörid Elo Sellirand, Mati Kark. Producersid Piret Eero.	Magasiniformaadis ülevaatesaade toimunud Teadlaste Öö üritustest üle Eesti.	Kultuurisaade	ETV ja ETV2, sügis 2009	Jah	Omasaade	ERR	ERR, SA Teaduskeskus Ahhaa ja Teaduste Akadeemia	100% Euroopa komisjon
9	Teadlaste öö 2010	88'	1	Saatejuhid Monika Tamla, Jüri Aarma, Hannes Hermaküla. Toimetajad Lauri Lippmaa, Margus Kamlat, Piret Eero, Piret Suurvälgi. Režissöör Olga Käo, produtsent Piret Eero.	Otseülekanne Tallinnast Vabaduse väljakult, Teadlaste Öö ürituselt.	Infoteiniment	ETV ja ETV2, sügis 2010	Jah	Omasaade	ERR	ERR, SA Teaduskeskus Ahhaa ja Teaduste Akadeemia	100% Euroopa komisjon
10	Teadlaste öö 2011	88'	1	Saatejuhid Monika Tamla, Jüri Aarma, Hannes Hermaküla, Erik Hermaküla. Toimetajad Margus Kamlat, Piret Eero. Režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Otseülekanne Tartust Ahhaa keskest, Teadlaste Öö ürituselt.	Infoteiniment	ETV ja ETV2, sügis 2011	Jah	Omasaade	ERR	ERR, SA Teaduskeskus Ahhaa ja Teaduste Akadeemia	100% Euroopa komisjon

11	Ajalik ja Ajatu	28'	127	Toimetaja Katrin Seppel, režissöör Aile Ellmann, produtsent Piret Eero.	Religiooni- ja kultuurisaade.	Kultuurisaade	ETV ja ETV2, sügis 2008 - sügis 2011	Ei	Omasaade	ERR	ERR ja Eesti Kirikute Nõukogu	43% Eesti Kirikute Nõukogu, 57% ERR
12	Kooliproov	28'	7	Toimetaja Aivi Parijõgi, režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Rakenduskõrgharidust reality stiilis tutvustav saade, kus erinevate rakenduskõrghariduse tudengid vahetavad üheks päevaks omavahel õppeasutused.	Haridussaad	ETV ja ETV2, kevad 2011	Ei	Omasaade	ERR	ERR ja ERK	100% ERK
13	Õpitee	1,5'	24	Toimetaja Marika Kaasik, režissöör Olga Käo, produtsent Piret Eero.	Elukestvat õpet propageerivad klipid, kus erinevad inimesed räägivad oma edulugusid või kogemusi õppimisega.	Elusaade	ETV, sügis 2011	Jah	Omasaade	ERR	ERR ja ETKA Andras	100% ETKA Andras
14	AegRuum dokfilmide kommentaarid	7'	37	Toimetaja Aivi Parijõgi, režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Eesti teadlaste kommentaarid teadusdokumentaalfilmi dele	Kultuurisaade	ETV2, kevad 2011 - sügis 2011	Ei	Omasaade	ERR	ERR	100% ERR
15	Tartu Tähetorn 200	28'	1	Toimetaja Aivi Parijõgi, režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Tähetorni juubelist dokumentaalsaad	Kultuurisaade	ETV ja ETV2, sügis 2011	Jah	Omasaade	ERR	ERR ja Tartu Ülikool	100% Tartu Ülikool
16	TEDx Tartu (ülekanne)	60'	3	Režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Otseülekanne TEDx Tartu konverentsilt	Haridussaad	ETV2, sügis 2010	Ei	Omasaade	ERR	ERR ja SA Domus Dorpatensis	50% Domus Dorpatensis, 50% ERR
17	TEDx Tartu	20'	9	Režissöör Mati Kark, produtsent Piret Eero.	Salvestatud konverentsikõned TEDx Tartu konverentsilt	Kultuurisaade	ETV2, kevad 2011	Ei	Omasaade	ERR	ERR ja SA Domus Dorpatensis	50% Domus Dorpatensis, 50% ERR
18	Osoon	25' - 28'	136	Saatejuht Vladislav Koržets, toimetaja ja produtsent Õie Arusoo, režissöörid Jaanus Nõgisto, Olga Käo.	Loodus- ja keskkonnamagasin	Informatiivne saade	ETV, sügis 2008 - sügis 2011	Jah	Omasaade	ERR	ERR ja Keskkonna Investeeringute Keskus jm	30% partnerid, 70% ERR
19	Püramiidi Tipus	28'	16	Saatejuht Neeme Raud, toimetaja ja produtsent Ene-Maris Tali, toimetaja Marika Kaasik, režissöör Tarvo Mölder.	Eesti päritolu välismaal elavate teadlaste ja nende tegevusvaldkonda tutvustav saade	Kultuurisaade	ETV ja ETV2, kevad 2011	Ei	Koostöösaade	Testfilm OÜ	ERR, Testfilm OÜ, SA Eesti Teadusagentuur	100% SA Eesti Teadusagentuur
20	Rakett 69	28'	16	Saatejuhid Marta Piigli, Jüri Muttika, režissöör Indrek Simm, produtsent Ylle Rajasaar.	Võistlusmäng noortele teadushuvilistele	Meelelahutussaad	ETV ja ETV2, kevad 2011	Jah	Koostöösaade	Vesilind OÜ	ERR, Vesilind OÜ, SA Eesti Teadusagentuur	100% SA Eesti Teadusagentuur